

Nemzetközi Statisztikai Figyelő

A KSH Könyvtár elektronikus referáló lapja

2018/4.

Demográfia

94/2018

A születésszám jelenlegi alakulása és növekedésének esélye Németországban

Olga Pötzsch: Aktueller Geburtenanstieg und seine Potenziale

Wirtschaft und Statistik, 2018. 3. sz. 72–87. p.

URL: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/2018/03/AktuellerGeburtenanstieg_032018.pdf?__blob=publicationFile

Németországban 2012 óta minden évben növekszik a születések száma, ami 2016-ban elérte a kerekén 792 000-et. Bár ez még mindig mintegy százezerrel kevesebb az 1990. évinél, figyelemre méltó a növekedésbe történt átfordulás, ami indokoltá tette az ehhez vezető tényezők és a várható jövőbeli trendek vizsgálatát.

A cikk áttekintést nyújt a jelen fő termékenységi trendjeiről és alakulásuk egyes társadalmi-gazdasági összetevőiről. Külön vizsgálja a rövid távú hatásokat, mint a külföldi anyák magasabb születésszáma, illetve a hosszú távon érvényesülő változásokat, mint a német nők termékenységének alakulása születési évjáratok (kohorszok) szerint. Az elemzés eredményei alapot szolgáltatnak a jelenleg tapasztalható termékenységnövekedés jövőbeli potenciáljának felméréséhez is. Ehhez elemzik a németországi nők termékenységi mutatóinak hosszú idősorait, valamint a mikrocenzus termékenységi indikátorait. A külföldön született szülőképes nők kor szerinti összetétele, továbbá a gyermekszülés rátája kedvezőbb, mint a Németországban született 15–49 évesek körében.

A külföldi állampolgárságú nők 2011-ben született gyermekeinek számában a török, a lengyel, a koszovói, az olasz és az orosz állampolgárságúak gyakorisága a legnagyobb. A 2016. évi rangsorban a török nők gyakoriságát megközelítette a szíriai menekülteké, ezt a lengyel, a román és a koszovói nők gyakorisági adatai követik.

A nem német állampolgár nők körében a 2011 és 2016 közötti időszak születéseinek száma úgy változott, hogy a 2011. évi születésszámmal mért növekedés a negyedik és további gyermekek esetén sokkal gyorsabb, mint például az első gyermekes szüléseknél.

Az első gyermekek aránya a német állampolgárságú nők születésszámának 2016. évi megoszlásában

TARTALOMJEGYZÉK

Demográfia	1
Társadalom	18
Gazdaság	30
Általános kérdések	54

mintegy 50, a külföldiek körében csak 42%, a negyedik és a további gyermek születésének aránya viszont 4, illetve 10%.

A szerző összehasonlítja a Németországban élő összes nő teljes termékenységének évjáratok szerinti 2016. évi rátáit (Cohort Total Fertility Rate – CTRF), elhatárolva a 15–29 és a 30–49 évesek korcsoportjainak mutatóit, ezen belül a német állampolgárságúakét.

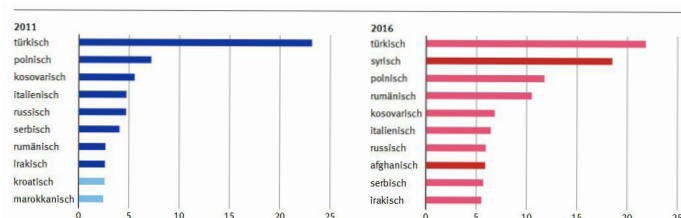
1. ábra: A nők száma betöltött életév szerint (fő, bal oldalon) és a korcsoportokhoz tartozó születési arány megoszlása (1000 nőre jutó születésszám, jobb oldalon) a nő állampolgársága* szerint Németországban, 2011, 2016

A népességből a nők összesen, illetve a gyermekszám átlagos rátája (ezrelék) a nők korcsoportja szerint (felső ábrák), ebből a német (középső ábrák) és a külföldi (alsó ábrák) állampolgárok.

A demográfiai idősorok alapján elemezhető a gyermektelenek 2016. évi számaránya a németországi

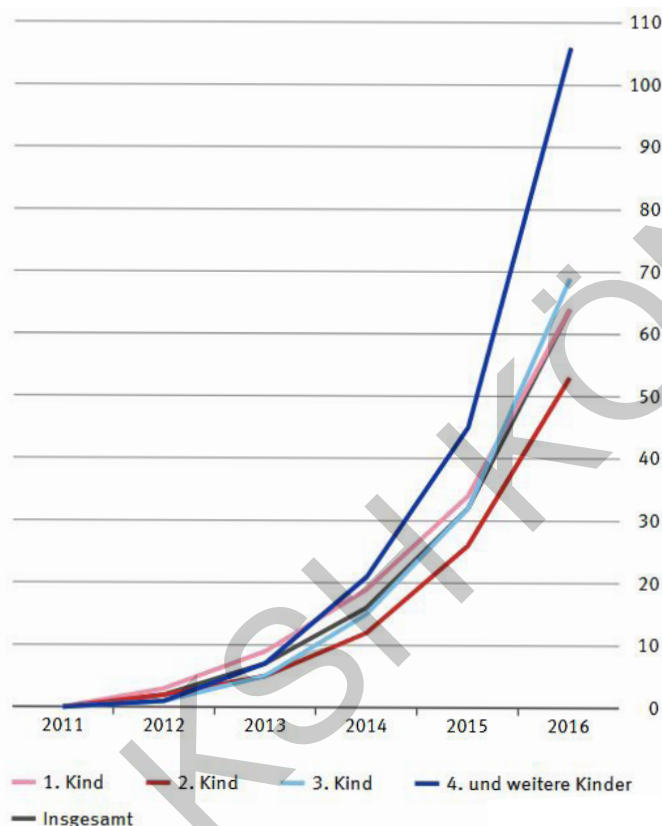
nők születési évjáratái szerint, ezen belül a megfigyelt szülőképes kornál idősebbek (végleges) arányával.

Az időlegesen gyermektelenek számaránya lényegesen kisebb a külföldön felnőtt 35–49 éves nők korcsoportjaiban, mint a Németországban felnőttek csoportjaiban. (7. ábra)

2. ábra: Az élve született gyermekek éves száma a külföldi állampolgárok* körében Németországban, 2011, 2016, 1000 újszülött

*Az állampolgárságok sorrendje 2011-ben: török, lengyel, koszovói, olasz, orosz, szerb, román, iraki, horvát, marokkói; 2016-ban: török, szíriai, lengyel, román, koszovói, olasz, orosz, afgán, szerb, iraki.

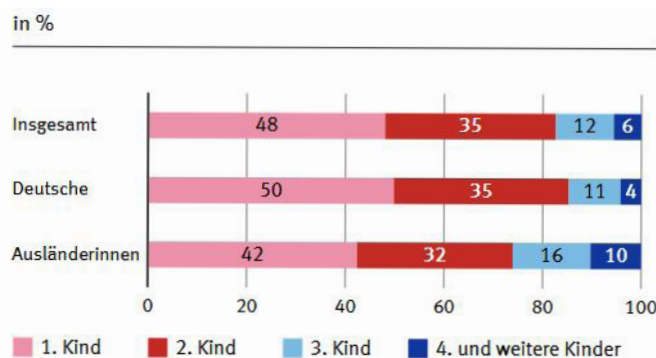

3. ábra: Az élve született gyermekek számának növekedése a nem német állampolgárságú nők korábbi szüleiének száma* szerint Németországban, 2011–2016, százalék (2011 = 100)

*A grafikon vonalai: összes eset, ebből az első, második, harmadik, illetve a negyedik és további gyermek születése a tárgyévben.

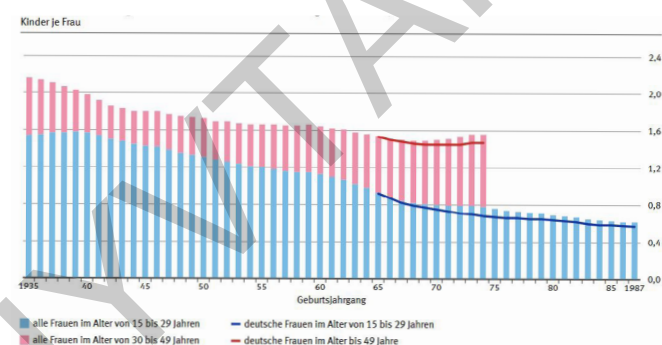
Az időlegesen gyermektelenek számaránya lényegesen kisebb a kelet-német szövetségi tartományokban a 35–49 éves nők korcsoportjaiban, mint a tartományi jogú városokban.

Az időlegesen gyermektelenek számaránya lényegesen nagyobb a felsőfokú végzettségű 35–49 éves nők korcsoportjaiban, mint a középfokú vagy ennél alacsonyabb képzettségűek körében.

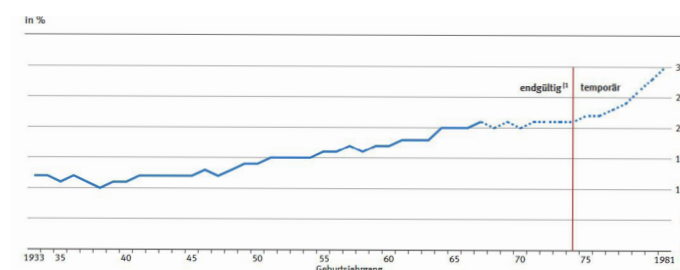
4. ábra: Az élve született gyermek sorszáma a szülő nő állampolgársága* szerint Németországban, 2016, százalék (a szülések összesen = 100)

*A megfigyelt nők összes korábbi szülésének megfelelő gyermekszám, ebből a német és a külföldi állampolgárságú nők körében, eltérő szín jelöli a nő gyermekeinek számát (első, második, harmadik, negyedik és további).

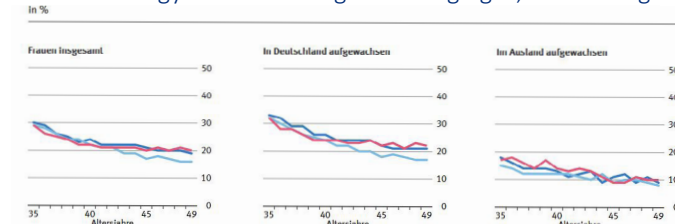
5. ábra: Az egy nőre jutó szülések száma összesen (diagram oszlopai)* és a német állampolgárságúak (grafikon vonalai) a nő születési éve szerint Németországban, 2016, a szülések egy nőre jutó átlagos száma

*A 2016. évi mikrocenzus adatai: az oszlopokon alul a megfigyelt naptári évben 19–29 éves, felül a 30–49 éves korcsoport, ebből (grafikonvonallal) a német állampolgárságú nők körében.

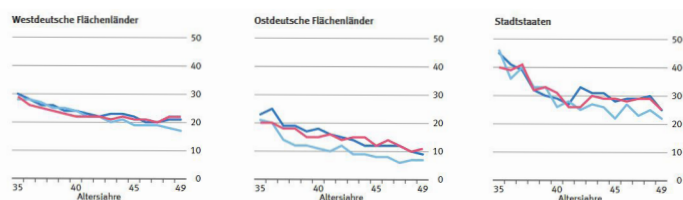
6. ábra: A gyermektelen nők számaránya a születés évjáratái* szerint Németországban, 2016, százalék, (az évjárat összesen = 100)

*A folytonos vonal azokra a születési évjáratokra (1933–1967) vonatkozik, amelyek 2016-ban legalább 49 évesek (már nem szülő korúak). A függőleges vonal utáni évjáratok (1974–1991) esetén a nők gyermektelensége nem végleges, csak időleges.

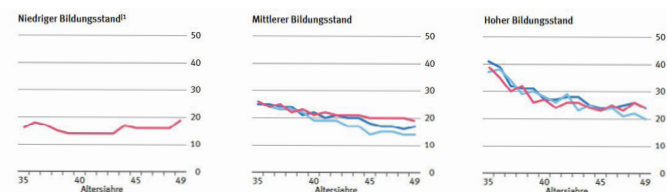
7. ábra: A gyermektelen nők számaránya korcsoportok és a felnőtté válás országa* szerint Németországban, 2008, 2012, 2016, százalék (a nők száma összesen = 100)

*A gyermektelen nők számaránya országosan (balra), a Németországban és külföldön felnőtt körben.

8. ábra: A gyermektelen nők számaránya korcsoportok és országrészek* szerint Németországban, 2008, 2012, 2016, százalék (a nők száma összesen = 100)

*A 2016-ban gyermektelen nők számaránya országosan (balra), a Németországban és a külföldön felnőttek körében. A tartományi jogú városok: Berlin, Bréma és Hamburg.

9. ábra: A gyermektelenek számaránya a képzettség szintjei* szerint Németországban, 2008, 2012, 2016, százalék (a nők száma összesen = 100)

*A grafikonok eltérő színnel jelölik a felmérés három tárgyévét. A gyermektelen 35–49 éves nők legalacsonyabb képzettségi szintjére a 2016. évi számarányokkal (bal oldalon). A felsőfokú végzettségűek számaránya a jobb oldalon.

TÁRGYSZAVAK: családpolitika, bevándorló nők, iskolai végzettség, élve születés, termékenység, gyermektelenség, mikrocenzus, születési évjárat (kohorsz), szövetségi tartományok, Németország

NÁDUDVARI ZOLTÁN

95/2018

A termékenységgel kapcsolatos tények, számok és tervek az ausztrál egyetemi hallgatók körében végzett online felvétel alapján

Eugenie Prior – Raelia Lew – Karin Hammarberg – Louise Johnson: Fertility facts, figures and future plans: an online survey of university students *Human Fertility*, 2018. július 30. (online)
DOI: [10.1080/14647273.2018.1482569](https://doi.org/10.1080/14647273.2018.1482569)

A legtöbb ember szeretne szülővé válni, a gyermekvállalást a férfiak éppúgy fontosnak tartják, mint a nők. A termékenységet és a reprodukció kimenetelét különféle módosítható tényezők befolyásolják, köztük a szülők életkora, a dohányzás és az elhízás. Ezek közül a megtermékenyülés szempontjából a legfontosabb a nő életkora. A magas jövedelmű országokban a születési kor kitolódik, egyre több az első gyermekét 35 éves kor fölött szülő nő. Ausztráliában az első gyermekes anyák átlagos életkora az Egészségügyi és Jóléti Intézet 2017. évi adatai szerint a 2004. évi 28,0-ról 2015-ben

28,9 évre nőtt. Az Ausztrál Statisztikai Hivatal 2016-ban közzétett adatai szerint az összes szülést tekintve 2005 és 2015 között az anyák életkorának mediánja 30,7-ről 31,0, az apáké 32,9-ről 33,1 évre nőtt.

	Férfiak n (%)	Nők n (%)
Szeretne-e valamikor több gyereket (vagy van-e több gyereke)?		
Igen	222 (78,2)	676 (72,7)
Nem	21 (7,4)	71 (7,6)
Bizonytalan	41 (14,4)	183 (19,7)
Ideális esetben hány gyermeket szeretne?		
0	18 (6,3)	77 (8,3)
1	15 (5,3)	50 (5,4)
2	145 (50,9)	444 (47,7)
>2	74 (26,0)	241 (25,9)
Bizonytalan	33 (11,6)	118 (12,7)
Hány évesen szeretné az első gyermekét?		
18–24	3 (1,1)	20 (2,3)
25–29	104 (39,4)	458 (53,3)
30–34	133 (50,4)	346 (40,3)
35–39	21 (8,0)	34 (4,0)
≤40	3 (1,1)	1 (0,1)
Hány évesen szeretné utolsó gyermekét?		
25–29	13 (4,9)	46 (5,4)
30–34	94 (35,6)	381 (44,6)
35–39	117 (44,3)	381 (44,6)
40–44	30 (11,4)	38 (4,4)
≤45	10 (3,8)	8 (0,9)

1. táblázat: Gyermekvállalási szándék

A kor emelkedése a nők és a férfiak esetében is együtt jár a csökkenő termékenységgel. Az előrehaladott korban történő szülés magasabb nőgyógyászati kockázatokkal és az újszülöttre nézve akár hosszabb távon érvényesülő egészségi károsodásokkal járhat. Az idősebb korban vállalt apaság a sperma epigenetikai változásait okozhatja, ami a gyermek betegségeinek előidézésében is szerepet játszhat. A kései szülővé válás egyik következménye lehet a kisebb család vagy akár a szándékkal ellentétes gyermektelenség. A gyermekvállalás egyre gyakoribb későbbre tolódása következtében megnőtt az asszisztált reprodukciós eljárások (ART) alkalmazásainak száma. Sajnos sokan nincsenek tisztában azzal, hogy amint a spontán terhességeknél a nők kora alapvető tényező, 40 éves kor fölött az ART segítségével kiváltott terhességek is ritkák.

Az egyetemi hallgatók különösen hajlamosak a gyermekvállalás elhalasztására. Ehhez nagyban hozzá-

járul a nők magasabb iskolázottsága és munkavállalása, valamint a családalapítás időzítésére és elvárható körülményeire vonatkozó társadalmi elvárások változása. A nők sokszor a megfelelő társ és az anyagi biztonság hiányára, szakmai előmeneteli terveikre is hivatkoznak. Az egyetemi hallgatók ugyancsak hangsúlyt fektetnek ezekre a célokra, amivel viszont szűkítik az időbeli távolságot a gyermekvállalás és a termékenység természetes csökkenése között.

Férfiak <i>n</i> (%)	Nők <i>n</i> (%)	
Stabil párkapcsolat	256 (91,8)	851 (93,6)
Olyan társ, akivel megoszthatom ezt a felelősséget	258 (92,8)	838 (92,3)
Elég érettnek érzem magam	254 (91,0)	866 (95,4)
Megfelelő anyagi helyzet	238 (85,3)	808 (89,2)
Befejezzem tanulmányaimat	211 (76,2)	753 (83,0)
Munkámat össze tudjam hangozni a gyermekvállalással	210 (75,5)	791 (87,1)
Hozzájuthassak a gyermeknevelési támogatáshoz	200 (73,0)	738 (81,5)
Elég nagy legyen a lakásom	182 (65,9)	609 (67,3)
Állandó munkám legyen	198 (71,0)	649 (72,0)
Azelőtt kívánok gyermeket, hogy túl öreg lennék	194 (70,5)	634 (70,4)
Legyen időm utazásra és más dolgokra, amelyek gyermekek mellett már nehezek lennének	168 (60,9)	653 (72,4)
Megfelelő szakmai előmenetel	163 (58,4)	593 (65,5)
Barátaimnak is legyen gyermekük vagy várjanak gyermeket	27 (9,7)	84 (9,3)

2. táblázat: Mely feltételeket tartja fontosnak vagy nagyon fontosnak a gyermekvállaláshoz?

A meddőség azt jelenti, hogy 12 hónapon keresztül történő rendszeres, védekezés nélküli szexuális kapcsolat nem eredményez terhességet. Az ausztrál nők 17%-ánál lépett fel ez a tünet reprodukív életük legalább egy szakaszában. A kor és más tényezők szerepére vonatkozó ismeretek hiánya növelheti a meddőség és a nem kívánt gyermektelenség, illetve a tervezettnél kevesebb gyermek kockázatát. Más fejlett országok diákjai között végzett felmérések is a termékenységre vonatkozó ismeretek hiányát tárták fel, különösen a korral járó termékenységcsökkenést és az ART hatékonyságát illetően. Keveset lehet azonban tudni a termékenységgel kapcsolatos ismeretek megszerzésének módjáról és forrásairól. Bár az internet egyre népszerűbb eszköz az egészségügyi információk terén, a fiatalok többsége nem tájékozódik a termékenység kérdéseiről, hacsak nincs ilyen problémája.

A szerzők 2017-ben kérdőíves keresztmetszeti vizsgálatot végeztek a Melbourne-i Egyetem hallgatóiból kiválasztott mintán a termékenységi ismeretek és attitűdök felmérésére. Összehasonlítási céllal néhány korábbi hasonló felvétel egyes kérdéseit is felvették a programba. Bevezetőként szerepeltek társadalmi-demográfiai kérdések (nem, kor, párkapcsolat, tanulmányi szakterület, családdal együtt vagy attól külön élés, van-e gyermeke). Ezeket követték a szülővé válási szándéokra és elképzelésekre, a várt gyermekszámra, a szülés korára, az ART, az örökbefogadás, az egyedülálló szülői státus elfogadhatóságára, a szülővé válás fontos körülményeire, a termékenységgel kapcsolatos ismeretekre, a biztonságos szexuális kapcsolatra, a termékenység csökkenésére és annak lehetséges okaira vonatkozó kérdések.

Az adatokat egy SPSS statisztikai szoftver segítségével készítették elő elemzésre. A részt vevő diákok 88%-a válaszolt a kérdések legalább 80%-ára.

A válaszadók túlnyomó többsége jelezte gyermekvállalási szándékát, többségük legalább kettőt tervezett, az utolsót 35 éves vagy idősebb korban. A szülői szerep vállalásának fontosságát illetően a férfiak és a nők között alig volt különbség. A megkérdezettek mintegy fele a mesterséges megtermékenyítést is elfogadhatónak ítélte, de a nők közül többen inkább az örökbefogadást vagy akár a gyermektelenséget választották volna.

Az eredmények azt mutatják, hogy sok fiatal, főleg a magasan képzett nők számára nehézséget jelent, hogy megfelelő egyensúlyt tudjanak kialakítani tanulmányi, karrierbeli és más egyéni életcéljaik, valamint a legtermékenyebb korban történő gyermekvállalás között. Ausztráliában különféle szociálpolitikai intézkedésekkel igyekeznek támogatni a családalapítást, ideértve a jövedelmi támogatásokat, a családi adókedvezményeket és a 18 hetes szülői szabadságot. Ezek hatását tovább lehet erősíteni a kisgyermekesek rugalmas munkaidejének kötelezővé tételével és a magas színvonalú gyermekgondozási szolgáltatások kormányzati előmozdításával. Mindez elősegítheti, hogy a fiatalok minél korábban családot alapítsanak és teljesítsék gyermekvállalási terveiket.

Sok diák hiányos ismeretekkel rendelkezett a kor termékenységre gyakorolt hatásáról, jócskán felülbecsülve azt a kort, amelynél a női termékenység már jelentősen csökken. Ez részben azoknak a híradásoknak köszönhető, amelyek szerint 40-es, sőt 50-es éves nőknek gyermekük született, elhallgatva, hogy ezek sok esetben fiatalabb nők petesejt-donációjával fordulhattak elő. Mivel a nő kora a fogamzás esélyének legfontosabb tényezője, a helyes gyermekvállalási döntés érdekében fontos, hogy a kor és a termékenység összefüggését a fiatalok ismerjék.

A meddőség komoly egészségügyi probléma Ausztráliában, ezért a megváltoztatható kockázati tényezők

leküzdésére megelőzési stratégiákat kell kidolgozni, ideértve a családorvosi hálózat felhasználását is a termékenységre vonatkozó egészségügyi információk terjesztésében. A válaszokból az derült ki, hogy a fiatalok rendelkeznek ismeretekkel a biztonságos szexről, a szexuális úton terjedő fertőzésekről és a nem kívánt terhesség megelőzéséről, az oktatást azonban ki kell terjeszteni a termékenység megóvásának és a meddőség elkerülésének módjaira is.

A legtöbb résztvevő az internetet jelölte meg a termékenységgel kapcsolatos ismeretei első forrásaként. Az internet valóban mind a reprodukív korba kerülő fiataloknak, mind az egészség- és oktatásügy szakembereinek hatékony és költségkímélő tájékoztatói, tájékoztatási eszközt jelent ezen a területen is.

A vizsgálatban a férfiak aránya alacsonyabb volt, mint a nőké, de számuk magasabb, mint a hasonló más kutatásoknál. A nők felülreprezentáltsága a termékenységgel foglalkozó vizsgálatoknál abból is fakad, hogy a férfiak a reprodukciót női problémának tartják. Sürgős tehát, hogy a fiatal férfiakat be lehessen vonni a termékenységről és a szülővé válásról folyó diskurzusba.

A vizsgálat hiányosságai közé tartozik, hogy az adat-szolgáltatói mintát egyetlen egyetem hallgatói közül választották ki, a vizsgálat tehát a felsőfokú oktatásban részesülőkre korlátozódott, vagyis az eredmények nem általánosíthatók az ausztrál fiatalokra. Ezzel valószínűleg az általános helyzethez képest felülértékelték a népesség ismereteit a termékenységről.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, gyermekvállalási attitűd, tudatosság, egészségtudat, egyetemi hallgatók, Ausztrália

RÓZSA GÁBOR

96/2018

Családalapítási attitűdök termékenységi tanácsadáson részt vett dán férfiak körében

Randi Sylvest – Emily Koert – Kathrine Birch Petersen – Gritt Marie Hviid Malling – Finn Hald – Anders Nyboe Andersen – Lone Schmidt: Attitudes towards family formation among men attending fertility counselling *Reproductive Bio Medicine and Society Online*, 2018. 6. sz. 1–9. p.

DOI: [10.1016/j.rbms.2018.06.001](https://doi.org/10.1016/j.rbms.2018.06.001)

Sok magas GDP-vel rendelkező országban egyre több férfi és nő halasztja el a gyermekvállalást, akár olyan korig, amikor a termékenység már csökken, és ezzel nehezzé válik az eredetileg tervezett gyermekszámuk elérése, a termékenységi kezelések ellenére is. A kései szülővé válással kérdésessé válik a reprodukciós szándék-

ok és megvalósításuk összehangolása. Több vizsgálat utal arra, hogy mindkét nemnél kevés a termékenységgel kapcsolatos ismeret. A férfiak például kevésbé ismerik a kor hatását a termékenységre, illetve a termékenységet befolyásoló más, megváltoztatható kockázati tényezőket (mint például a dohányzás és az elhízás).

A férfiak gyermekvállalással kapcsolatos döntéseinek jobb megértése érdekében a jelen kvalitatív vizsgálat célja a gyermekkel még nem rendelkező, heteroszexuális férfiak családalapítási attitűdjének felmérése volt. A vizsgálat tárgya a nukleáris család (családmag) létrehozása és a szülői szerep értékelése volt. Az összes résztvevőnél eltérés mutatkozott az első gyermek vállalására vonatkozó ideális és várható életkor között, mégpedig az ideális kort tartották alacsonyabbnak. (Ugyanilyen eredményt hozott egy hasonló kanadai vizsgálat is.)

A termékenységi életpályára vonatkozó pontos információk és tudás hiánya következtében a férfiak úgy gondolhatják, hogy több évet várhatnak, amíg gyermekvállalásra késznek érzik magukat. Mivel a gyermekvállalásnak közös elhatározáson kell alapulnia, fontos, hogy a férfi és a nő is tisztában legyen a családalapítás halogatásának potenciális kockázataival, ideértve az orvosi, szociális és érzelmi szempontokat, sőt a nem kívánt gyermektelenséget is.

A szerzők korábban húsz női páciens esetének tanulmányozását végezték el a dániai Termékenységvizsgálati és Tanácsadási Klinikán (FAC), így lehetőségük nyílt a nemek közötti bizonyos összehasonlításokra is. Mindkét nemnél fontosnak tartották a biológiai szülői szerepet, és a „mini-me” („kicsi én”, vagyis a saját utód) utáni vágyukat hangoztatták, mind saját maguk, mind párkapcsolatuk szempontjából. Egy 2017. évi felmérés szerint a termékenységi kezelésben részt vett páciensek 98%-a kíváncsi volt a genetikai úton történő szülővé válást az egyéb eljárásokkal szemben. A nők aggódtak, hogy termékenységi problémájuk miatt esetleg nem tudják teljesíteni tervbe vett gyermekszámukat, míg a férfiak inkább saját „A-tervükre” (vagyis egy családmag létrehozására) fókuszáltak, és nem arra, hogy szülővé válási terveiket talán nem lesznek képesek teljesíteni. A donor sperma alkalmazására vagy az örökbefogadásra vonatkozó kérdésnél az derült ki, hogy a férfiak nem vették figyelembe, sőt elutasították ezeket a lehetőségeket. Ez egyúttal arra is utalhat, hogy a férfiak a szülővé válás gondolatát illetően partnereik „mögött” járnak, nem néznek szembe a biológiai „határidővel”, és tévesen azt képzelik, hogy több idejük van a gyermeknemzésre, mint amennyi ténylegesen van. Az eddigi termékenységi tájékoztatási kampányok a terméketlenség veszélyéről tehát inkább a nőket érin-

tették meg, mint a férfiakat. A jelen vizsgálatba bevont 21 férfi közül 19 a női partnere kezdeményezésére járt be a termékenységvizsgálati klinikára, ami szintén a nők nagyobb tudatosságát jelzi ezen a téren.

A korábbi szakirodalommal összhangban a férfiak és a nők hasonló elképzeléseket hangoztattak a családalapítás előfeltételeit illetően (megfelelő társ, az iskola befejezése, a szakmai életpálya elkezdése stb.). Mindkét nem képviselői a „megfelelő” időben kívántak gyermeket vállalni, például a tanulmányok végeztével, és amikor arra készen éreznék magukat. A vizsgálat eredményei szerint azonban ezek az óhajok gyakran ellentétbe kerülnek az egyéb életcélokkal vagy a biológiai órával. A férfiak is tisztában vannak az idő fontosságával, de úgy gondolják, hogy az nekik valamivel több szabad évet engedélyez, mégis lehetővé téve majd egy aktív apaságot, később pedig a „második ifjúságot” jelentő nyugdíjas éveket is. Más kutatások is arra utaltak, hogy a fiatal férfiak szeretnék gyermekeket – „csak nem éppen most”, vagyis őket is érdekli a szülővé válás megtervezése és időzítése. A klinika női ügyfeleit viszont kevésbé foglalkoztatta az ideális időválasztás, inkább aggódtak a ketyegő biológiai órájukkal és termékenységük csökkenésével kapcsolatban. Náluk tehát inkább valamiféle kényszerítő érzés jelentkezett, hogy mielőbb gyermekük legyen.

A klinika férfi és női páciensei is frusztrációs érzésről számoltak be, de különböző okból. A nők azért, mert férfi partnerük visszafogta őket családalapítási tervükben, ugyanis a nők inkább készen érezték magukat erre. A férfiak egy része viszont azért érzett frusztrációt, mert a pár gyermekvállalási döntését inkább a női partner időválasztásának függvényeként értelmezték, mint saját elhatározásukként. A gyermekvállalásra való készenlét és időválasztás nemenkénti különbözősége gyakran szerepel a szakirodalomban. Ez a vizsgálat részletesebb betekintést enged e jelenség hátterébe, amely gyakran okozott egyéni és kapcsolati diszkomfort érzést, konfliktust, tehetetlenséget és félreértést. Ugyanakkor mindez azt is jelenti, hogy a családalapítás tervezése mindkét nem számára fontos, nem csupán a nőknek, ahogy azt korábban feltételezték.

Bár a férfiak és a nők is nukleáris család létrehozását kívánják, ellenérzéseik támadhatnak a szülővé válással kapcsolatban, az új élethelyzet és szerep által megkövetelt áldozatvállalás miatt. Ezt támasztja alá egy magasán képzett svéd nők és férfiak körében végzett vizsgálat is. A férfiak úgy érezték, hogy a gyermekek miatt fel kell áldozniuk szabadságukat, míg a nők szerint a gyermekvállalás egyéb prioritásai, például karrierjük rovására menne. Ez utóbbi a mintával is összefüggésben lehet, mivel a magasabb képzettség mellett természetes a

szakmai előmenetel fontossága. Korábbi vizsgálatok is azt mutatták, hogy a szülői szerepet sokan autonómiájuk és saját egyéni szándékaik elvesztéseként értékelik. Ezen túlmenően a vizsgálatban szerepelt férfiak és – még erősebben – a nők társadalmi nyomást is érzekeltek a gyermekvállalás iránt, bár eltérő módon és intenzitással. A férfiak erősebb ilyen késztetést éreztek a partnerük részéről, mint barátaikérol. Bár elmozdulás tapasztalható a férfiak családalapítási és szülői felelősségvállalási szerepét érintő elvárások terén, a vizsgálat eredményei azt igazolják, hogy a nőiességről és az anyaságról alkotott sztereotípiás vélekedések továbbra is elsőbbséget élveznek, miközben a nők élnek meg a gyermekvállalással kapcsolatos társadalmi nyomás nagyobb részét. Érdekes megállapítás, hogy a nők ezt a nyomást átirányítják férfi partnerükre, vagyis a nyomás a párkapcsolaton belül is fennáll, nem csupán az egyén és a társadalom, illetve a generációk (például a szülő és a felnőtt gyermek) viszonylatában.

Az eredmények hitelessége érdekében a résztvevők toborzása a szükséges adatmennyiség feltöltéséig tartott, továbbá az elemzési folyamat dokumentálását ellenőrzési célú nyomon követéssel egészítették ki. Ugyancsak a megbízhatóságot erősítették azzal, hogy a torzítások és a szelektív megítélés elkerülésére az elemzési folyamatba a kutatás minden szerzőjét bevonták.

A heteroszexuális férfiak kétségei, a szülővé válással kapcsolatos ambivalens érzései részben a szülői szereppel összefüggő áldozatoknak és költségeknek, részben a halogatás problémamentességének feltételezésével magyarázhatók. A kutatás kiemeli a férfiak attitűdjének és preferenciáinak jelentőségét a párkapcsolati döntéshozatalok szempontjából, tehát több ismerethez kell juttatni őket a termékenység korlátait, valamint a nők és férfiak korának a gyermekvállalást befolyásoló szerepét illetően.

A résztvevők a heteroszexuális férfiak egy kiválasztott csoportját képviselik, akik részt vettek a FAC programjában, vagyis nem volt lehetőség, hogy a megálapításokat az egyedülálló vagy homoszexuális férfiakra, illetve olyan személyekre is kiterjesszék, akik nem vettek részt konzultáción. Ez azt jelenti, hogy a családképzési attitűdökre vonatkozó vizsgálatokat az összes gyermekvállalási korban lévő férfi esetében is lefolytatják a későbbiekben, közösségi alapú mintákon.

TÁRGYSZAVAK: gyermekszülés, elhalasztott gyermekvállalás, termékenység tudatossága, családalapítás, férfiak gyermekvállalási attitűdje, termékenységi vizsgálat és tanácsadás, kvalitatív kutatás, Dánia

RÓZSA GÁBOR

97/2018

Kína már idén mérlegeli a születéskorlátozások teljes feloldását

China Considers Ending Birth Limits as Soon as This year
Bloomberg News, 2018. május 21. (online)

URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-21/china-said-to-consider-ending-birth-limits-as-soon-as-this-year>

Kína azt tervezi, hogy eltöröl minden korlátozást az élve születések számát illetően, így az a politikája érne történelmi véget, amelyet számtalan emberjogi mozgalom hevesen bírált, és amely munkászekek hiányát okozta a világ második gazdaságában.

Az államtanács és a minisztertanács egy kutatócsoportot bízott meg azzal, tárja fel, hogy a négy évtizedes születéskorlátozó népesedéspolitika megszüntetése milyen hatásokkal járna országszerte. A politikai vezetés lassítani akarja a népesség öregedését, és azt reméli, hogy megszűnik a korábbi gyakorlatot érintő nemzetközi bírálat is. A javaslatok szerint a születéskorlátozó politikát felváltaná a „független termékenység” gyakorlata, megengedve az embereknek, hogy annyi gyermekük legyen, amennyit csak akarnak. A döntés kihirdetése 2018 negyedik negyedévében várható, de a bejelentés áthúzódhat 2019-re is.

„Kína már elkésett a születéskorlátozás megszüntetésének idején bejelentésével, de még mindig jobb, mint soha” – állítja a Nemzeti Családtervezési Bizottság korábbi elnöke, aki jelenleg a Kínai Gazdasági Reform Társaságnak az alelnöke. Szerinte a születéskorlátozó intézkedések eltörlésének csak igen kis hatása lesz Kína csökkenő születésszámának trendjére.

A csecsemők ellátásával kapcsolatos termékek idén a vártnál is jobban fogynak, hasonlóan az inkubátorokhoz és a szülészeti eszközökhöz, felszerelésekhez. Nagy a kereslet a gyermekjátékok iránt is, de az anyatejet helyettesítő tápszerek forgalma csak 1,4%-kal nőtt.

A politikai döntés véget vetne az emberi történelem egyik legnagyobb kísérletének, amely a világ legnépesebb országában gyors öregedéssel és a férfiak harmincmillióval nagyobb létszámával járt együtt. E politika arra kötelezte a kínai szülők generációit, hogy fizessenek büntetést a nem engedélyezett gyermekek megszületéséért, a nők vessék alá magukat abortusznak, és a „terven felül” született gyermekeket a hatóságok elől elrejtetten neveljék fel.

Az Amerikai Egyesült Államok és a nyugati országok bírálták e kényszerítő intézkedéseket, amelyek megkövetelték a szigorú születéskorlátozást, beleértve a súlyos büntetéseket, az abortuszt, sőt gyakran a sterilizációt is. A 2015-ben engedélyezett „kétgyermek-politika” egy fokozatosan enyhülő gyakorlat része, mivel Kína munkaképes korú népessége csökkenni kezdett.

A kínai miniszterelnökhöz 2018 áprilisában eljuttatott megvalósíthatósági tanulmány szerint csak korlátozott előnye lenne az ország egész területére érvényes születéskorlátozás feloldásának. A miniszterelnök azt kérte, hogy további, alapos kutatással támasszák alá a bekövetkező népesedéspolitikai változás társadalmi hatását.

E döntés alig fogja fellendíteni az újszülöttek számát Kínában – állítja a Kína és a Globalizáció Kutatóközpontjának egyik senior kutatója. Kínában a születésszám drámai mértékben fog tovább csökkenni, mivel a termékeny korú nők száma jelentősen mérséklődik, de lanyhul a nők termékenységi hajlandósága is. A kínai döntéshozóknak további intézkedéseket kell tenniük a termékenység növelésére, mert két évvel a kétgyermekpolitika bevezetése után 2017-ben 3,5%-kal csökkent az élve születések száma 2016-hoz viszonyítva. A 2016. évi majdnem 8%-os növekedés felét a 2017. évi csökkenés erodálta (2015-ben 16,6, 2016-ban 17,9, 2017-ben 17,2 millió újszülöttet regisztráltak Kínában – Hajnal Béla megjegyzése).

Az „öszülő” kínai társadalomnak számos következménye lesz a nemzetre és a világra – hangsúlyozta a kínai államfő –, beleértve a gazdaságot, a nyugdíjrendszert és az egészségügyi kiadásokat. Az államtanács előrejelzése szerint Kínában a 60 éves és idősebb népesség aránya 2030-ra eléri a 25%-ot, a 2010. évi 13% helyett. Az alacsony születési arányszám és a relatíve kevés újszülött, valamint a kétgyermek-politika 2016. és 2017. évi adatai erős üzenetet küldenek a döntéshozók számára, jelezve, hogy a fiatal generációkban gyenge a hajlandóság több gyermek világrahozatalára – állítja a Gazdasági Reform Társaság alelnöke. Kína népességi helyzete lesz az akadályja annak, hogy az államfő álma megvalósuljon: 2035-re modern orszaggá alakuljon át Kína. A Nemzeti Egészségügyi Bizottság 2018 márciusában törölte a „családtervezés” fogalmát a dokumentumokból, így 1981 óta először történik meg, hogy nincs születéskorlátozással kapcsolatos feladat a testület programjában.

Mialatt Teng Hsziao Ping elindított egy több évtizede tartó gazdasági fellendülést, súlyos demográfiai egyensúlytalanság alakult ki a népesség nemenkénti arányaiban, mivel a leány-magzatok nem elhanyagolható része az abortuszok áldozatává vált. Kínában a 100 nőre jutó férfiak száma 106, miközben a világátlag csak 102.

Az elmúlt évek szerény termékenységi eredményeiben annak is szerepe van, hogy a szülők gondolnak a második, esetleg a harmadik gyermek felnevelésének emelkedő költségeire is, mivel négy évtizeden át a társadalom hozzászólt az egy gyermek nevelésének kiadásaihoz. A kínai döntéshozók figyelmen kívül

hagyták a közgazdászok és a demográfusok jelzéseit arról, hogy a politika elveszíti ellenőrzését a változó születésszámok hatásairól, és az idősebb szülők haragja sem ér véget, amit a nagyobb család megalapításának elvesztése okozott náluk.

Még egy néhány évre kiterjedő „baby-boom” is nagy üzletet jelentene a gyermekek szükségleteit kielégítő termékek gyártásának és forgalmazásának. A kínai vásárlók például 11%-kal vásároltak több csecsemőknek gyártott terméket 2016 szeptembere és 2017 augusztusa között a megelőző 12 hónaphoz viszonyítva.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, születésszabályozás, családtervezés, népesség öregedése, népesedéspolitika, Kína

HAJNAL BÉLA

98/2018

A demográfiai és magatartási tényezők hatása az életformára 1997 és 2017 között Németországban

Tim Hochgürtel: Demografische und verhaltensbedingte Einflüsse auf die Entwicklung der Lebensformen von 1997 bis 2017

Wirtschaft und Statistik, 2018. 5. sz. 80–91. p.

URL: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/2018/05/DemografischeUndVerhaltensbedingteEinfluesse_052018.pdf?__blob=publicationFile

A szerző két tényezőt vizsgál, amelyek együttesen alakították a családban, a párkapcsolatban és az egyedül élők, továbbá a 18 évesnél fiatalabbakat eltartók számát, illetve arányait 1997 és 2017 között.

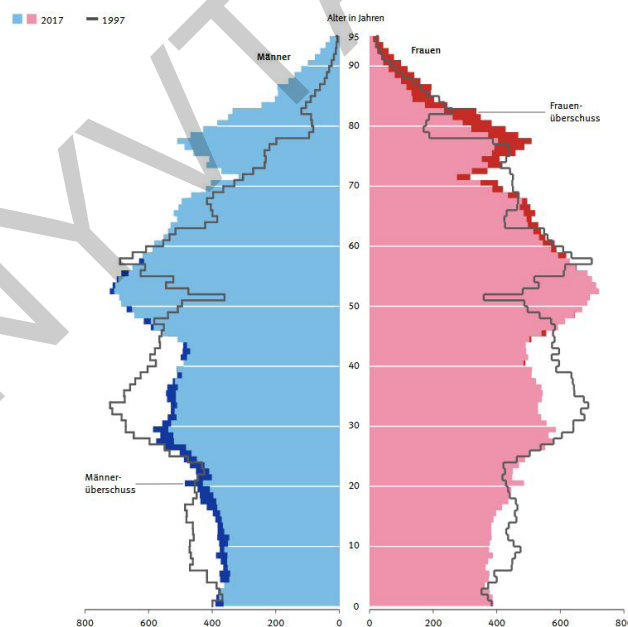
A korfa összehasonlítja többek között a 30–39 éves korcsoportok 1997. és 2017. évi létszámait. Az ötvenes és hatvanas években született népes évszázadok e két évtized alatt rendre túlléptek a kiskorú gyermek nevelésén, és nagyobb lett az egyedül élők aránya.

A németországi mikrocenzus módszertana a két évtized során több alkalommal változott, a szerző jegyzetei utalnak az 1997 és 2017 közötti tárgyév adatainak felmérési és teljes körre számítási eljárásaira.

Németország teljes népességén belül megfigyelték az egyedül élőket, az élettársakat gyermek nélkül, a családokon belül a házastárssal és a nélkül élő gyermekteleneket, a legalább egy 18 évnél fiatalabb gyermeket nevelő házaspárt, illetve csonka családot. A felmért nem házas gyermekek csoportján belül megkülönböztetik az egy és a két szülővel élőket, és ezen belül a 18 évnél fiatalabbakat.

Németország népességének összetétele a két évtized során úgy változott, hogy

- a kiskorú gyermek nélkül élettársi kapcsolatban élők 2017. évi számaránya 3 százalékponttal nagyobb, mint 1997-ben;
- a kétszülős családok számaránya 2017-ben 18,8% (1997-ben 22,8%) legalább egy kiskorú (nem házas) gyermekkel;
- a kiskorú gyermeket egyedül nevelő szülők számaránya 2017-ben 4,5% (1997-ben 3,9%);
- a gyermek nélküli párok 2017. évi száma 1,2 millióval nagyobb, mint 1997-ben;
- a házastársi kapcsolatban élők 2017. évi száma 1,9 millióval kisebb, mint 1997-ben.

1. ábra: A korfa nemek és életkor szerint Németországban, 1997, 2017 (1000 fő)*

*A népességszám forrása Németország mikrocenzusa. A vastagított diagramrészek a férfiak és a nők számának a különbségei a korcsoportokban.

A mikrocenzus adatai alapján felmért szerkezetváltozás okai nem csupán a németországi demográfiai folyamatok, például a társadalom idősödése, a család-alapításkor és az első gyermek születésekor elért életkor növekedése stb. A szerző azt vizsgálja, hogy a megváltozott magatartási minták hatása milyen erős az egyéni életformákra, ezen belül a családra, az élettársi kapcsolatra, illetve a gyermekvállalásra. A 2017. évi népességszámokat a megfigyelt kategóriák 1997. évi számarányaival normalizálva számítható a demográfiai hatások súlya, összehasonlítható az egyes életformák mutatósorozata az egyének kora és neme szerint a két tárgyévben.

Háztartások életforma szerinti kategóriái	1997.		2017.		2017, a népesség korcsoport és nemek szerinti 1997. évi súlyaival		Teljes változás 1997–2017	ebből a standardizálás hatása	Demográfiai tényezők aránya
	évi mikrocenzusban								
	1000 fő	%	1000 fő	%	1000 fő	%			
Összes megfigyelés	38 060	100	41 945	100	39 912	100	X	X	X
Egyedül élő	14 285	37,5	18 483	44,1	17 415	43,6	+29,4	+21,9	25,4
Élettársak	10 704	28,1	11 887	28,3	10 642	26,7	+11,0	−0,6	.
Család (gyermek nélkül)	13 070	34,3	11 575	27,6	11 855	29,7	−11,4	−9,3	18,7
Házaspár	10 831	28,5	8 956	21,4	9 254	23,2	−17,3	−14,6	15,9
Egy családtag	2 240	5,9	2 619	6,2	2 601	6,5	+16,9	+16,1	4,6
Család (kiskorúval)*	9 434	24,8	8 204	19,6	8 952	22,4	−13,0	−5,1	60,8
Házaspár	8 092	21,3	6 655	15,9	7 269	18,2	−17,8	−10,2	42,7
Egy eltartó	1 342	3,5	1 549	3,7	1 684	4,2	+15,4	+25,4	

1. táblázat: A demográfiai és a magatartási tényezők hatásai a háztartások életforma* szerinti összetételére és a számarányok változásaira Németországban, 1997, 2017

*A népességszám forrása Németország mikrocenzusa kategóriák szerint. Az élettársi kapcsolatok és a családok száma az egyének felmért mutatóiból felezéssel számított érték. A kiskorúak csoportja az egyedülálló, 18 évnél fiatalabbakat tartalmazza. A standardizált mutatósorozat előjeles változása méri a magatartási tényezők hatásait. A demográfiai tényezőktől függő rész súlyai a táblázat utolsó oszlopában az 1997 és 2017 közötti teljes változásra (= 100) vonatkoznak.

Az egyedülállók 2017. évi száma mintegy 18,5 (1997-ben 14,3) millió fő, a növekmény 29%. Arányuk a teljes népességben 17,6%-ról 22,6%-ra nőtt. A kor és nemek szerinti 1997. évi arányokkal a 2017. évi normalizált számuk 17,4 millió fő lenne; eszerint a két évtized demográfiai folyamatai magyarázzák a teljes 29%-os növekmény negyedét.

A kétféle hatásból a demográfiai tényezők főként a kiskorú gyermeket eltartó családok csökkenő arányát magyarázzák, viszont nagyobb részben a magatartási tényezők hatására utal a családok 2017. évi arányának 1997-hez mért csökkenése.

A demográfiai tényezők súlya mintegy 16% a gyermek nélküli házaspárok számarányának változásában (−17,3%). A gyermek nélküli élettársi kapcsolatban élők száma csaknem teljes mértékben a demográfiai hatásokra nőtt, elhanyagolható a magatartási tényezők változása.

A két évtizedben csökkent (−17,8%) a gyermekes házaspárok aránya, ugyanakkor nőtt a gyermeket nevelő csonkacsaládoké (+15,4%). A gyermeket egyedül nevelő szülők csoportjának 1997. évi súlyokkal modellezett száma mintegy 25%-kal nagyobb lenne, mint a csoport felmért tényleges adata, itt a demográfiai hatások a magatartási tényezőket részben ellensúlyozták.

TÁRGYSZAVAK: mikrocenzus, demográfiai változók, magatartási tényezők, háztartás, család, párkapcsolat, eltartott gyermek, 1997–2017, Németország

NÁDUDVARI ZOLTÁN

99/2018

A válás negatív hatásai és a lehetséges intervenciós programok kialakítása, javítása az Amerikai Egyesült Államokban

Mariah Eaton: Negative Effects of Divorce and Possible Intervention Program Development and Improvement Intuition. *The BYU Undergraduate Journal in Psychology*, 2018. 1. sz. 34–48. p.

URL: <https://scholarsarchive.byu.edu/intuition/vol13/iss1/4>

Egy 2014-ben végzett felmérés rámutatott arra, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a házasságok csaknem fele végződik válással. Számos kutatási eredmény pedig azt támasztja alá, hogy a szülők válása negatívan hathat a gyermekekre mind pszichológiai, mind pedig mentális értelemben. Az alábbiakban ismertetett tanulmány mindamellett, hogy összegyűjti, össze is hasonlítja azon kutatásokat, amelyek a válás gyermekekre gyakorolt érzelmi, mentális, szociális, fizikai hatásait vizsgálják. Bizonyos, hogy a válás amellett, hogy a gyermekek érzelmi egészségét veszélyezteti, viselkedési problémákat is okoz, mint például a megnövekedett agresszió vagy az alacsony kommunikációs készség. Bár az Amerikai Egyesült Államokban hivatalosan 0 éves kortól 18 éves korig tart a gyermekkor, a felsorakoztatott tanulmányok az általános iskolás és középiskolás korú gyermekekre fókuszálnak. Lényegében olyan prevenciós programok, amelyeknek az a céljuk, hogy megelőzzék a válás okozta lelki és egyéb sérülések kialakulását. A tanulmány eze-

ket a programokat és az általuk alkalmazott metódusokat elemzi, hasonlítja össze a résztvevőkre gyakorolt hatásuk alapján. A javulás mértéke alapján rangsorolva próbálja megtalálni a leghatékonyabb módszert oly módon, hogy az egyes programok sikeres metódusait összegyűjtve egy új programot fejleszt ki, amelybe ezeket a hatékony komponenseket ülteti át.

Jelen áttekintés mindezen felül arra is törekszik, hogy hangsúlyozza a további kutatási és intervenciók programok szükségességét azért, hogy összegyűjti a válás gyerekekre gyakorolt „ártó” hatásait. Sajnos elmondható, hogy a szülők válása esetén a gyermekek lelki állapotának vizsgálata háttérbe szorul, a fókusz többnyire a szülőkre helyeződik. Kutatások támasztják alá, hogy a gyermek-szülő kapcsolat a válás során gyengül, majd pedig azt követően folyamatosan tovább romlik. A „kis amerikai harcosok”, ahogyan néhány elemzés nevezi őket, gyakorta szembesülnek érzelmi, fizikai, társadalmi kudarcokkal. Nehézségekkel néznek szembe az iskolában, és ez továbbgyűrűzve akadályt gördít a sikeres felnőtté válás elé, gátat vet karrierjüknek, munkájuknak. Továbbmenve, néhány kutatás azt sugallja, hogy nehezebben alakítanak ki párkapcsolatot, hajlamosabbak lehetnek az erőszakra, problémák alakulhatnak ki későbbi családjukban.

A tanulmány által vizsgált kutatásokról összességében mindenképpen elmondható, hogy számos hatékony programot fejlesztettek ki, azonban ezek továbbfejlesztése és széles körű alkalmazása megfeneklett. Mindegyik alkotott valami egyedit a saját területén, ám egyik sem tartalmaz olyan elemeket, amelyek a szociális készségek fejlesztését lennének hivatottak elvégezni, mivel leginkább a válás okozta érzelmi problémák kezelésére fókuszálnak, így a társadalmi egészség egyensúlyba hozása háttérbe szorul. Pozitívum viszont, hogy a górcső alá vett intervenciók programok mindegyike precízen kidolgozott tanácsadási és segítségnyújtási stratégiával rendelkezett. Némelyek a szülők közötti kapcsolat javítását helyezik előtérbe, mások a gyermekek önbecsülését javítják, megint mások pedig a beilleszkedési készségeket fejlesztik. Egy valóban sikeres programnak azonban ötvöznie kell az alább felsorakoztatott öt program összes komponensét:

- Az Új Kezdet Program (NBP) célja a mentális egészség javítása, a szülők és gyermekek közötti kapcsolat harmonizálása. Az NBP magában foglalja a szülők és a gyermekek terápiás foglalkozását, valamint a gyermekek környezetének olyasfajta átalakítását, amely megkönnyíti az átmeneti időszak „túlélését”.
- A Válás Gyermekei (KIDS) elnevezésű program, hasonlóan az NBP-hez, az érzelmi problémák csökkentését, a szülők és gyermekek közötti kapcsolat javítását tűzte ki célul.

- Az Elvált Szülők Gyermekeit Segítő Program (CODIP) a gyermekek azon képességének fejlesztésére összpontosít, amelynek segítségével képesek egyrészt beazonosítani érzéseiket, érzelmeiket, másrészt beszélni is tudnak ezekről (különösen a válásról). Célja, hogy megszüntesse vagy legalább csökkentse a családi problémák miatt kialakult szorongásait, és ezáltal az érzelmi és viselkedési problémákat is megoldja.
- A COPE-programok célja, hogy segítsék a szülőket a meglévő készségek fejlesztésében a gyermekeikkel való kapcsolat erősítésére, az együttműködés fokozására és a problémák megoldására, a megfelelő kommunikációs, verbális készségek kialakítására, a válaszadási képesség csiszolására.
- Az Egészséges Család Építése elnevezésű (BHF) program célja azonosítani azokat a tényezőket, amelyeknek végső kimenete a válás, ezt felismerve pedig megtanítani mind a szülőknek, mind a gyermekeknek az ilyen tényezőkre való pozitív reagálást.

Összefoglalva tehát egy igazán hatékony, összetett válságkezelő programrendszerrel van szó. Számos komponensből épül fel, amelyek az élet szinte minden területére kiterjednek, az érzelmi és mentális állapottól kezdve az önbecsülés javításán át a verbális és szociális készségek fejlesztéséig. Hangsúlyt fektet a szülők és gyermekek közötti megfelelő kommunikáció kialakítására, mindezzel segítve a gyerekeket az esetleges kudarcok sikeres legyőzésében.

TÁRGYSZAVAK: válás, szülő-gyermek kapcsolat, pszichológiai hatások, intervenciók programok, Amerikai Egyesült Államok

KÁLMÁN RITA

100/2018

A felsőfokú végzettségűek arányának alakulása a fejlett világban

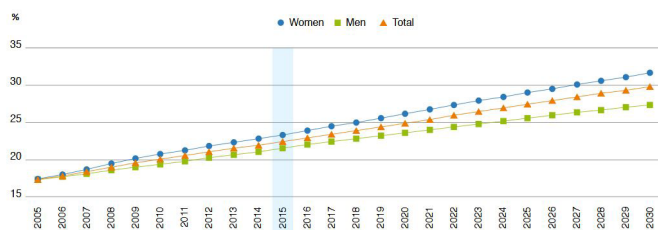
How is the tertiary-educated population evolving?

Education Indicators in Focus, 2018. 61. sz. 1–6. p.

DOI: [10.1787/a17e95dc-en](https://doi.org/10.1787/a17e95dc-en)

Az OECD tanulmánya a 25–34 éves korcsoporthoz tartozó népesség felsőfokú végzettségének eddigi és várható alakulását vizsgálja. Az elemzés az OECD-hez és a G20-hoz tartozó országokra terjed ki a következők szerint: az Európai Unió országai (Bulgária, Ciprus, Horvátország, Málta és Románia kivételével); Észak-Amerika (Kanada és az Amerikai Egyesült Államok); Latin-Amerika (Argentína, Brazília, Chile, Kolumbia, Costa Rica és Mexikó); Kelet-Ázsia és a Csendes-óceán térsége

(Ausztrália, Indonézia, Japán, Dél-Korea és Új-Zéland); más OECD-országok (Izland, Izrael, Norvégia, Svájc és Törökország), valamint Kína, India, Oroszország és két, a G20-hoz tartozó egyéb ország (Szaúd-Arábia és a Dél-afrikai Köztársaság).

1. ábra: A 25–34 éves, felsőfokú végzettségű népesség arányának alakulása, (2005–2030)

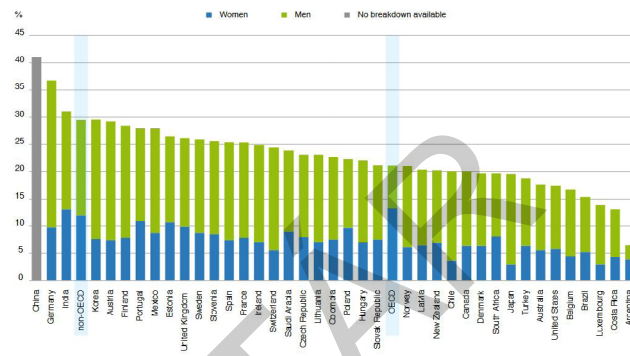
Forrás: OECD (2017), *Education at a Glance* (adatbázis) a tagországoknál és a Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital (2015), <https://witt.null2.net/shiny/wic/>, valamint Robert Barro és Jong-Wha Lee (2013), *A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010*, <https://www.barrolee.com/>, az OECD-hez nem tartozó országoknál. A népességbecslések alapja az ENSZ 2017-ben megjelent kiadványa, a *World Population Prospects 2017*, <https://esa.un.org/unpd/wpp/>.

A vizsgálat fő megállapítása, hogy a fiatal felnőttek között folyamatosan nőtt a felsőfokú végzettségűek aránya az elmúlt évtizedben, mind az OECD-hez, mind a G20-hoz tartozó országokban, és ez a tendencia feltehetően folytatódni fog a közeli jövőben is. A diplomások aránya e korcsoportban a 2005. évi 17%-ról 2015-re 22%-ra emelkedett, és 2030-ban várhatóan eléri a 30%-ot.

A diplomaszerezésben fokozatosan nyíló olló figyelhető meg a nők javára, ami különösen 2010 után gyorsult fel, és várhatóan tovább tart a következő 10-15 évben is. 2005-ben a felsorolt országok átlagában a 25–34 éves férfiak és nők felsőfokú oklevéllel rendelkező rátái még egyenlők voltak (17%), ami 2015-re a nőknél 23%-ra emelkedett, de a férfiak körében csak 23%-os arányt ért el. A trendeket követve 2030-ra a diplomás nők részesedése 32%-ra nő, míg a férfiaknál ez a ráta 27% körül várható. A felsőfokú végzettségűek számának előre jelzett növekedése nem meglepetés, mert a munkaerőpiacon jelentős igény fogalmazódik meg a szakképzett munkaerő iránt, különösen a felgyorsult technológiai változások miatt. A kormányok felismerték ennek jelentőségét, elősegítve a felsőfokú képzést a pénzügyi támogatások növelésével is. Nagy kihívás, hogy az egyetemeken és főiskolákon megszerzett tudást minél jobban felhasználhassák a változó munkaerőpiac növekvő szükségleteihez viszonyítva.

A felvétel az OECD-országokban 2017-ben volt, míg a többiben 2016-ban. A vizsgálat megállapítja, hogy azokban az országokban mérték a leggyorsabb növekedést, ahol elmaradás volt a felsőfokú végzettségűek arányában, míg ahol e téren korábban értek el jelentős eredményeket, lassúbb javulás következett be. Kínában

és Latin-Amerikában 2015-ben 16, illetve 20% volt a diplomások aránya, ahol különösen gyors felfutás várható (évi átlagban 2,5%-kal fog növekedni a felsőfokú oklevéllel rendelkezők száma). Az észak-amerikai országok (48%) és Oroszország (60%) 2015. évi kiemelkedő értékei után már csak jóval lassúbb (évi kevesebb, mint 1,5%-os) emelkedéssel lehet számolni.

2. ábra: A STEM-szakokon diplomát szerettek aránya és nemek szerinti bontása (2015)

Források: OECD (2017), *Education at a Glance* (adatbázis); India esetében: University Grants Commission Annual Reports, <http://www.ugc.ac.in/page/Annual-Report.aspx>; Kína esetében: Kínai Statisztikai Évkönyv 2017, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexeh.htm>; Argentína, Kolumbia, Costa Rica, Szaúd-Arábia és Dél-Afrika esetében az UNESCO Statisztikai Intézete.

A mintában lévő országok népességének változása különböző mértékű. Az Orosz Föderációban az e korcsoporthoz tartozók száma várhatóan évente 4%-kal csökken, emiatt a képzésben részt vevők arányának emelkedése ellenére az OECD-G20 csoportban az orosz fiatal felnőtteknek az összeshez viszonyított aránya 2015 és 2030 között várhatóan 4 százalékponttal mérséklődik. Kanada, az Egyesült Államok és az EU23 országok aránya minden bizonnyal változatlan marad 2030-ban 2015-höz viszonyítva. Kína és India 25–34 éves korcsoportú fiataljainak száma az összes 60%-a (40%-át teszik ki a felsőfokú végzettségűeknek), ami 2030-ra azonos szintű marad, úgy, hogy Kína aránya 4 százalékponttal csökken,¹ míg Indiáé ugyanilyen mértékben nő. 2030-ban India egyedül a diplomások egyötödét adja majd az OECD-G20 országcsoportban.

A Világbank előrejelzése szerint a felsőfokú végzettséget szerzett fiatalok iránt a munkaerőpiac kereslete és kínálata egyensúly közeli állapotba kerülhet, de úgy, hogy megnövekszik az országok közötti migráció és az átképzések is gyakoribbá válnak. Kína és India az OECD-G20-ak felsőfokú népességének nemcsak 40%-át adja, de vezető szerepet töltenek be a természettudományi, technológiai, műszaki és matematikai science, technology, engineering, mathematics – STEM) képzésben. E két országban 2015-ben a diplomát

¹ A korábbi egy gyermek-politikával összefüggésben – Hajnal Béla megjegyzése.

szerzettek 30%-a kapott STEM-oklevelet, míg az OECD-országokban csak 21%-uk. A munkaerőpiac globálissá és rugalmassá válása miatt Kínában és Indiában a trend folytatása várható. A STEM-szaktudás egyre fontosabbá válik, a kereslet irántuk nő, és jobban fizettek is, mint más felsőfokú végzettségűek. A STEM-tudományterületen a nők kisebb arányban vannak jelen az oklevelet szerzettek között, arányuk az OECD-ben 31, a többiben 38%. Kivételt képez Argentína, ahol a STEM-diplomák 59%-át nők kapták kézhez.

Egyik fontos cél a nők STEM-választásának növekedése egyenlőségi és méltányossági okokból, másrészt biztosítani kell a nőknek a korábban hagyományosan férfi foglalkozásokhoz való hozzájutás lehetőségét. Egy további ok, hogy a végzettségek biztosabb foglalkoztatottságot és magasabb kereseteket tesznek lehetővé, ami együtt jár a termelékenység javulásával. A STEM-területeket vonzóvá kell tenni a nők számára, hogy hozzájárulhassanak a szektor expanziójához és növeljék a termelékenységet és a teljesítményt. A különböző neműek együttes jelenléte növeli a munkahelyeken a termelés volumenét.

TÁRGYSZAVAK: felsőfokú végzettség, nemek szerinti különbség, munkaerőpiac, STEM, OECD, G20, nemzetközi összehasonlítás, Kína, India,

HAJNAL BÉLA

101/2018

Ikerregiszter létrehozása: különösen értékes forrás a magatartás genetikai, epidemiológiai, biomarker¹ és „omikai”² vizsgálatai számára

Veronika V. Odintsova – Gonneke Willemsen – Conor V. Dolan – Jouke-Jan Hottenga – Nicholas G. Martin – P. Eline Slagboom – Juan R. Ordoñana – Dorret I. Boomsma: Establishing a Twin Register: An Invaluable Resource for (Behavior) Genetic, Epidemiological, Biomarker, and ‘Omics’ Studies *Twin Research and Human Genetics*, 2018. 3. sz. 239–252. p.

DOI: [10.1017/thg.2018.23](https://doi.org/10.1017/thg.2018.23)

¹ A biomarker (biológiai jelzőanyag) olyan vegyület, amely többek között jelzi egy-egy betegség jelenlétét, illetve annak súlyossági fokát.

² „Omikai” eljárások: genomika (az élőlények genomjának, a szervezet teljes örökítő információjának tanulmányozása), transzkriptomika (a sejtben vagy szervezetben megtalálható RNS-molekulák összességének strukturális és funkcionális vizsgálata), proteomika (a fehérjék, különösen azok strukturájának és funkcióinak nagyszabású vizsgálata) és metabolomika (az anyagcseretermékekkel kapcsolatos kémiai folyamatok vizsgálata). Általános célkitűzésük az egy szervezet strukturáját, funkcióját és dinamikáját létrehozó biomolekulák halmazainak kollektív jellemzése és számszerűsítése.

Az ikerregiszterek mint kutatási forrásoknak hosszú és sikeres a múltja, és ígéretes a jövője is. Ezt ezernyi tanulmány igazolja az orvosbiológia és a társadalomtudományok számos területén, az emberi jellemzők változásait befolyásoló genetikai és környezeti hatásokra vonatkozó becslések készítésével. Az ikerminták egyedisége, a módszertani megközelítések megbízhatósága és sokfélesége, valamint az elmúlt évtizedek során felhalmozott hatalmas adatmennyiség jellemzi az ikerregiszterek értékes hozzájárulását a tudományok, köztük a társadalomtudományok fejlődéséhez. Sokoldalú alkalmazkodóképességük a különféle forráskönyvekhez, valamint az együttműködésre való alkalmasságuk a jövőben is megőrzi értéküket a komplex fenotípusokra³ vonatkozó ismeretek bővítése szempontjából. Bár az elkövetkező évtizedek globális kutatási menetrendjeit nehéz megjósolni, az ikernyilvántartások hozzájárulhatnak a megértéshez gyakorlatilag minden olyan területen, amely az emberi egészséggel és viselkedéssel kapcsolatos. A lakossági nyilvántartások, különösen, amikor a teljes népességet reprezentálják, igen jelentősek lehetnek a születési évjáratok szerinti epidemiológiai vizsgálatokban.

Az ikerkutatások egyedi jellemzői, beleértve a genetikai és a közös környezeti háttér figyelembe vételét, lehetővé teszik olyan kérdések megválaszolását, amelyek más kutatási programokban nem könnyen megoldhatók. Ezek a lehetőségek nagyon hasznossá teszik az ilyen kutatásokat a gének és a környezet közötti, illetve az ok-okozati összefüggések tanulmányozásában.

Az ikerpárok – különösen az egypetéjűek – rendkívül sok információval szolgálnak a fenotípusok változásait, a patogenezis folyamatait, az epigenetikai mechanizmusokat és a zigóta kialakulása utáni genetikai változásokat illetően, továbbá modellként szolgálhatnak a génhibák kutatásához. Az ikervizsgálatok ajánlhatók egyebek között a genetikai variánsokkal kapcsolatos GWAS⁴-elemzésekben, egyes oksági hipotézisek erőteljesebb tesztelésében, a farmakogenomikai vizsgálatok stratégiájának kialakításában és a betegségek biomarkereinek kiértékelésében. Továbbá, mivel számos nem klasszikus vizsgálati modellt alkalmaznak, az ikernyilvántartásokon alapuló adatok más erőforrásokkal is integrálhatók a kutatás ösztönzésére a humán kutatások gyakorlatilag minden területén. Talán a legjobb példát az iker biobankok⁵ közreműködése szolgáltatja számos nagy asszociációs vizsgálatban, amelyekről az utóbbi évtizedben publikációk is születtek.

³ A fenotípus egy élő szervezet megfigyelhető, észlelhető egy, több vagy összes jellemzője, vonása.

⁴ GWAS: teljes genomra kiterjedő asszociációs vizsgálat.

⁵ Olyan mintagyűjtemények, amelyek mintái élőlények testéből származnak.

Az ikerregiszterek felhasználhatóságát növeli, hogy hagyományosan az együttműködésen alapuló munkára ösztönöznek. Kutatási forrásként és tudományos környezetük alapján egyrészt mód van a különféle nyilvántartások adatainak összekapcsolására, másrészt nyilvánvalóvá lehet tenni, hogy igen nagy mintákra van szükség a kutatókat érdeklő kérdések megválaszolásához, vagyis az együttműködés szinte kötelező. Ennek megfelelően számos konzorcium és együttműködési kezdeményezés jött létre (GenomeEuTwin, EuroDiscoTwin, CODATwins), hogy ikrek számos évjáratának adatait lehessen összekapcsolni a komplex humán fenotípusok genetikai és környezeti vizsgálata érdekében. További kezdeményezés az Ikerregiszterek Nemzetközi Hálózata (INTR), amely a Nemzetközi Ikerkutatói Társaságból (ISTS) nőtt ki, és kutatási együttműködéseket hoz létre az ikerregiszterek és a nemzetközi tudományos közösség között. Ezen túlmenően a biobankok használatának hatékonysága a hozzáférhetőségük mértékével arányos.

A központi közös adatbázis létrehozása a kutatói közösség számára lehetővé teszi a nyers és a feldolgozott adatoknak, az esettanulmányok és az imputációk referenciaadatainak tárolását és összekapcsolását a klinikai fenotípusokkal annak érdekében, hogy az adatokat ne csak egyes kutatócsoportokban, hanem együttműködő, multicentrikus és konzorciumi projekteken is hatékonyan használhassák. Például a GWAS-módszer megjelenésével kihasználták az ilyen több központú együttműködéseket, hogy több ezer, a beteg fenotípusokkal szoros kapcsolatban álló összetett variáns sikeres azonosítását lehessen elvégezni. A nagy adatbázisok lehetővé teszik a genetikai, DNS-metilációs, génexpressziós szintre, a fehérjék, lipidek, metabolit szintű információk, valamint a betegség/fenotípus szintjére vonatkozóan végzett kutatásokat. Európában például a Biobanking, a BioMolecular Resources Research Infrastructure-höz csatlakozott biobankok és a nemzeti hubok azonos platformokon generáltak és osztottak meg „omikai” adatokat, meglevő fenotípus-adatokkal kombinálva.

Napjainkban a tudományos ismeretek fejlődése megkívánja az ilyen együttműködéseket a befektetett erőforrások optimalizálására. Ebben az ikerregiszterek és a hozzájuk kapcsolódó biobankok óriási potenciállal rendelkeznek, és hatékonyságuk megsokszorozódik, ha az erőfeszítések összekapcsolódnak. A tanulmány szerzőinek nem állt szándékában felsorolni a pontos teendőket, hanem inkább kiemelni azokat a főbb szempontokat, amelyek alapján különbséget lehet tenni egy elszigetelt kezdeményezés és egy sikeres, hosszú távú tudományos erőforrás között.

TÁRGYSZAVAK: ikerregiszter, ikerkutató, fenotípus, genotípus, biobank, GWAS-vizsgálat, zigotizáció meghatározása

RÓZSA GÁBOR

102/2018

„Ejnye, én csak egy nyomorult kelet-európai vagyok az ügyintéző szemében”: kelet-európai EU-országokból érkezett bevándorlók tapasztalatai a (transznacionális) társadalombiztosítási jogosultságokkal

Elisabeth Scheibelhofer – Clara Holzinger: ‘Damn It, I Am a Miserable Eastern European in the Eyes of the Administrator’: EU Migrants’ Experiences with (Transnational) Social Security

Social Inclusion, 2018. 3. sz. 201–209. p.

DOI: [10.17645/si.v6i3.1477](https://doi.org/10.17645/si.v6i3.1477)

Az Európai Unió világszinten is egyedülálló szabályozásának köszönhetően polgárai szociális jogosultságait magukkal vihetik az unión belüli kivándorlás esetén. Ez a politikai és jogi megállapítás azonban kétségesé válik, amint szociológiai szempontból is megvizsgálják a bevándorlók tényleges tapasztalatait. A 2015 és 2018 között végrehajtott TRANSWEL nemzetközi kutatási projekt a szociális jogok hordozhatóságának szabályozásait, gyakorlatait és korlátozásait elemzi úgy, hogy az Európai Unió bővítése utáni munkaerő-vándorlás tapasztalatait hasonlíttja össze négy országpár – Magyarország és Ausztria, Bulgária és Németország, Lengyelország és az Egyesült Királyság, valamint Észtország és Svédország – között. A vizsgálat azt igazolta, hogy a vándorlást választó uniós polgárok gyakran kirekesztéssel és diszkriminációval szembesülnek, jogosultságukat megkérdőjelezzik. Az érintettekkel folytatott kvalitatív interjúk alapján a szerzők azt állítják, hogy a „rég” uniós tagországok jóléti intézményei részlegesen kizárják és sok esetben diszkriminálják a más európai uniós országokból érkezett polgárokat. Mindehhez a tapasztalatok szerint két fő tényező szolgáltat alapot. Az első a transznacionális szabályozások és adminisztratív rendszerek bonyolult rendszerében történő eligazodás nehézsége, a második annak a bizonyításnak a terhe, hogy az illető személy az adott tagország hatáskörébe tartozik. A tanulmány rámutat arra, hogy az Európai Unió – amelyet általában a szociális jogok hordozhatóságának globális példjaként említene – kimutatja hibáit és korlátait, amint a bevándorlók tényleges tapasztalatait vizsgálják ebben a többszintű kormányzási rendszerben.

Tény, hogy az Európai Unió a társadalombiztosítás irányítására vonatkozóan világszerte egyedi szabályokat állapított meg az unión belüli polgárok számára, ám az egyéneknek a (transznacionális) társadalombiztosításhoz való hozzáféréssel kapcsolatos tapasztalatai árnyaltabb képet mutatnak. A négy országpárban a bevándorlók tapasztalatai és értelmezései meglepően

hasznos narratívák sok kritikus pontjában. A megfelelő tájékoztatás megszerzésének és a társadalombiztosítási rendszerek labirintusain keresztül történő navigálásnak a nehézségei ismételten felmerültek a 81 interjú során, miután a magánszemélyek a családi ellátás, a munkanélküliség, a nyugdíj vagy az egészségügy területén társadalombiztosítási ellátásokhoz próbáltak hozzájutni. A kutatók ezen túlmenően azt találták, hogy a diszkrimináció tapasztalatai szinte egyöntetűek voltak interjúpartnereik számára, és hogy a transznacionális migrációban részt vevőket gyakran kirekesztették a szociális juttatásokból, amikor arra rászorultak.

A kutatási eredmények és különféle más források ismeretében kijelenthető, hogy a más EU-tagállamból bevándorolt polgároknak kis esélyük van az egyenlő bánásmódra, amikor a befogadó EU-tagállam valamilyen társadalombiztosítási juttatásáért próbálnak folyamodni. Konkrétabban, az eredmények az „új” tagállamokból az úgynevezett „régiekbe” vándorolt személyek egyenlőtlen hozzájutási esélyének mértékét is kimutatják. Jól látható tehát, hogy a különböző szinteken működő politikai érdekek ütközései állnak fenn. Míg az Európai Unió szabályozásai igyekeznek az unió állampolgárait megvédeni a diszkriminációtól – például vándorlásuk esetén befogadásuk elősegítésének támogatásával a társadalombiztosítási juttatások terén is –, az európai uniós szabályok (és bírósági döntések) átvétele és alkalmazása helyett országos és regionális szinteken inkább a más uniós országokból érkezett személyek kirekesztése fordul elő. Az Európai Unió belülről érkező bevándorlók számára az egyik legnagyobb akadály a transznacionális társadalombiztosítás útvesztőiben való eligazodás előtt annak bonyolultsága, valamint a jóléti rendszerek kiismerésének nehézsége, miközben az egyéni felelősséget is szem előtt kell tartani, ugyanis az új európai szociális modellben számítanak a polgárok aktív közreműködésére is. Yasemin Soysal essexi professzor magyarázata szerint az ilyen nehézségek végső soron elmélyítik a társadalmi rétegződést az unión belül. A szerzők megállapítják, hogy a tagállamok egyre inkább olyan adminisztratív akadályokat léptetnek életbe, amelyek az uniós szabályozáson alapulnak. Ez utóbbiak célja eredetileg a jóléti intézményekre vonatkozó államközi döntéshozatal segítése volt, tudniillik, hogy melyik tagállam felelős a szociális szolgáltatások nyújtásáért.

A társadalmi kirekesztés kezelése lényegesen eltér a vizsgálatban szerepelt négy befogadó országban (például Svédországban a személyi azonosító szám rendszerén keresztül), mivel különbözik a jóléti rendszerük és azok története is. Ugyanakkor a szerzők elméletileg is meg-alapozott vizsgálata során kimutatható volt az „új” tagállamok állampolgáraival szembeni társadalmi

kirekesztés gyakorlata mind a négy országpár esetében, mégpedig bizonyos közös vonásokkal. Ami a transznacionális szabályozások közös jellemzője, hogy minden vizsgált szinten egy adott szempontra fókuszálnak, mégpedig arra, amely társadalmi kirekesztést hoz létre azok számára, akik transznacionális családi konstellációkban élnek vagy akik állandóan két tagország között ingáznak.

Egy „rég” európai uniós tagállamban élni és dolgozni a hétköznapiakon nem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy ott az érintett személy érvényesíteni tudja érdekeit. A szerzők által megkérdezett bevándorlók esetében a társadalmi juttatásokhoz való hozzájutás szempontjából meghatározó volt, hogy az illető aktív tagja legyen valamely szövetségnek, vagy közvetlen családtagja az adott nemzetállam polgára legyen. Kimondható tehát, hogy rejtett szakadék létezik az összes polgára számára egyenlőséget és szabad mozgást biztosító, belső határok nélküli, egyesült Európát hangoztató politikai retorikák és azok között, akik a hangoztatott alapelvek alapján egy másik uniós tagállamba költöznek.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlás, kvantitatív interjú, társadalombiztosítás, kirekesztés, diszkrimináció, Európai Unió, kelet-európai országok, nyugat-európai országok

RÓZSA GÁBOR

103/2018

Előzetes elemzés a bevándorolt és a lakóhelyük elhagyására kényszerült nők elleni erőszakról Európában

Santiago Boira – Anita Nudelman – Tina Tsomaia: A preliminary analysis of gender violence among migrants and displaced people in Europe

Anthropological Researches and Studies, 2018. 8. sz. 49–62. p.

DOI: 10.26758/8.1.5

Az elmúlt néhány évben az Európai Unióba irányuló állandó népességáramlás volt tapasztalható számos belépési ponton keresztül. Az Eurostat adatai szerint 2015-ben az unión kívüli országokból 2,7 millió bevándorló érkezett az EU28 tagállamaiba, legnagyobb számban Németországba, ezt követte az Egyesült Királyság, Franciaország, Spanyolország és Olaszország. Sokan a Közel-Keletről, Ázsiából, Afrikából és Amerikából származnak, és hosszadalmas háborúk, politikai, valamint gazdasági tényezők okán indultak útnak. Mindemellett nehéz meghatározni, hogy ez a migrációs folyamat mikor ér véget, főként a bevándorolt nők számára, mivel a befogadó társadalomban olyan létfontosságú

alkalmazkodási folyamat vár rájuk, amely évekig, sőt akár egy életen át is eltarthat.

Járványszintű méreteket öltött a bevándorolt nők ellen elkövetett családon belüli erőszak, azonban a kutatások csak nemrég kezdtek el foglalkozni ezzel a kérdéssel. A bevándorolt nők sérülékenysége, különösen a patriarchális társadalmakból érkezőké, a családon belüli erőszak és visszaélések számának növekedéséhez vezet. Ehhez hozzájárulnak még a bevándorlási folyamattal és a férfi-nő kapcsolatok természetével összefüggő különféle társadalmi és környezeti tényezők.

A nyelvi és kulturális, valamint jogi korlátok okozta női elszigeteltséget gyakran növeli a házastársaktól vagy élettársaktól való társadalmi-gazdasági függőség, amely nagyban befolyásolja még a panaszbenyújtási lehetőségeket is (például a rendőrségnél), akárcsak a támogató hálózatokhoz és a szakmai segítséghez való hozzáférést.

Azok a nők, akik nem állampolgárai a lakhelyüként szolgáló országnak, a fizikai és szexuális erőszak magasabb gyakoriságáról számoltak be; az áldozattá válás fő oka általában a családon belüli erőszak. Fontos figyelembe venni a nők szenvedését más kritikus globális kérdések és folyamatok, például a nőkereskedelem, a patriarchális kultúra hatásai, valamint a generáción belüli és generációk közötti konfliktusok esetében is.

Jelen cikk előzetes elemzést végez a családon belüli erőszak és a bevándorolt népesség közötti kapcsolattal foglalkozó, 2000 után megjelent publikációkról, ideértve az országon belül lakóhelyüket elhagyni kényszerülteket is. A cikk egy nagyobb tanulmány része, amely felméri a bevándorlási folyamathoz kapcsolódó különböző tényezők hatását és a családon belüli erőszak, beleértve a nőgyilkosságok számának növekedését, az Európai Unióban tartózkodó bevándorlókra koncentrálva.

Az Eurostat az EU28 tagállamain kívül született és 2016. január 1-jén valamely tagállam területén élő személyek teljes számát 35,1 millióra becsülte, míg további 19,3 millió személy született más EU-tagállamban, mint ahol éppen élt.¹ Az országon belül lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyekre vonatkozó adatok szerint az Európai Unióban Cipruson a legmagasabb a konfliktusok következtében menekülők száma, 272 000 fő.²

A tanulmány olyan tudományos cikkek előzetes áttekintésén alapul, amelyek uniós országokban családon belüli erőszakot elszenvedett bevándorolt nőkkel foglalkoznak. A vizsgálat információforrásként

a Scopus adatbázist³ választották, mivel ez az egyik legátfogóbb adatbázis, amely magában foglalja a legtöbb indexelt és legrepresentatívabb tudományos publikációt. Az adatletöltés 2017 augusztusában történt.

A bevándorló népességre vagy a lakóhelyük elhagyására kényszerült személyekre vonatkozó publikációk száma 414 volt. Ebből csupán 70 (16,9%) vonatkozott az Európai Unióra. A két ország, amelyre a legtöbbet hivatkoznak: Spanyolország és az Egyesült Királyság, ez azonban szorosan összefügg a kutatók szakmai hovatartozásával, akik többnyire spanyol és brit egyetemen dolgoznak, kutatnak.

Számos tényező következtében a migrációt gyakran a családon belüli erőszak növekvő veszélye kíséri, főként a nők esetében, akik társadalmi és gazdasági hátrányt szenvednek a befogadó országokban is.

A migrációval és a családon belüli erőszakkal foglalkozó tanulmányok tematikus elemzése ebben a tanulmányban több fontos kérdésre is rávilágított, beleértve a bevándorolt nők elleni erőszak gyakoriságát, a családon belüli erőszak formáit és körülményeit, a jogi, gazdasági környezet és a társadalmi-kulturális korlátok hatását, a konfliktus és a háború hatását, az erőszak következményeit, valamint az intervenciók stratégiáira vonatkozó javaslatokat.

A szerzők kiemelik, hogy az elemzett vizsgálatokból hiányoznak a bevándorolt népesség, valamint az országon belül áttelepítettek körében előforduló nőgyilkosságokkal kapcsolatos konkrét tanulmányok. Ugyanakkor a különböző területekről származó nők csoportjainak vizsgálata során a kutatóknak óvakodniuk kell az általánosításoktól, mivel mindig lesznek különbségek és egyedi jellemzők, amelyeket figyelembe kell venni. Ugyanez a helyzet az etnikai hovatartozás és a kultúra összehasonlítása esetében is. Fontos, hogy a kutatócsoport tagjai közt mindig legyen néhány kutató a nők származási országából, ugyanis ez nagyban megkönnyíti a helyi életszemlélet megértését.

A bevándorolt nők megfigyelése során alapvető fontosságú, hogy a bevándorlás utáni helyzetet kockázati tényezőnek tekintsék. A befogadó országban ezek a nők gyakran nehézségekbe ütköznek a kulcsfontosságú szolgáltatásokhoz való hozzáférést illetően a nyelvi és szociokulturális tényezők miatt, valamint a gyakran tisztázatlan jogi státusnak és annak következtében, hogy a befogadó társadalom is gyakran fenyegetésként kezeli őket. Szükséges lenne azonosítani a különféle szervezetek, kormányzati és hivatalos európai intézmények támogatási és segítségnyújtási lehetőségeit, amelyekkel a bevándorolt nőkön tudnának segíteni, hogy leküzdjék a segítségnyújtás különféle korlátait és növeljék kulturális kompetenciájukat. Ezért alapvető

¹ Eurostat 2016 – Migration and migrant population statistics explained. Elérhető: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>.

² IDMC 2017 – Internally Displaced Monitoring Centre, 2017. évi jelentés.

³ Az Elsevier hivatkozáskereső bibliográfiai adatbázisa.

fontosságú a bevándorlást felügyelő hatóságok, köztük a rendőrség, a jogi és az egészségügyi szakemberek tudatosságának és érzékenységének növelése is a nő és férfi bevándorlók konfliktusainak és problémáinak tekintetében. Ez lehetővé tenné számukra, hogy jelentősebb segítséget nyújtsanak, ezáltal hozzájárulva a családon belüli erőszak és a nőgyilkosság veszélyének csökkentéséhez.

E cikk korlátait illetően meg kell említeni az átfogó vizsgálati kategóriák azonosításának nehézségét, ami jelen tanulmányban abból ered, hogy az előzetes tanulmányhoz kizárólag cikk-kivonatokat használtak, amelyek egymást részben átfedő kategóriákat is tartalmaztak, és ez befolyásolhatja a jövőbeli tanulmányokat is.

A jövőbeli tevékenységeknek ötvözniük kell a kutatást, a megelőzést és a beavatkozást a már létező, igéretes (jó) gyakorlatok figyelembevételével. Ez a cikkírók jövőbeli kutatásainak egyik célkitűzése is. Az Európában élő bevándoroltak és áttelepítettek körében előforduló nők elleni erőszakkal és nőgyilkossággal foglalkozó szélesebb körű tanulmány kidolgozása már folyamatban van, különös tekintettel a vándormozgalomban aktuálisan érintett csoportokra.

Jelen vizsgálat az Európa Tanácsban részt vevő olyan egyéb országokat is magában foglal, ahol akut az országban belül vándorlók problémája, mint például Ukrajna (1 653 000 fő), Törökország (1 108 000), Azerbajdzsán (582 000), Grúzia (208 000) és Bosznia-Hercegovina (98 000) – IDMC, 2017. A tanulmány foglalkozik a menekültek körében előforduló családon belüli erőszakkal is, arra való tekintettel, hogy az elmúlt években több mint egymillió ember érkezett az Európai Unióba Közel-Keletről és Afrikából, helyi konfliktusok és szörnyű körülmények elől menekülve származási országukból.

A folyamatban levő kutatás egyik célja, hogy az eredményeket a szakemberek kapacitásbővítésére használják, valamint a megelőzésre és a bevándorolt nők segítésére irányuló intervenciók elősegítése.

TÁRGYSZAVAK: nemzetközi vándorlás, bevándorolt nők, nemek közti egyenlőtlenség, erőszak, családon belüli erőszak, nők elleni erőszak

BÁNDI MELISSA

104/2018

A népesség-nyilvántartás használata vándorlási és integrációs kutatásokban: Dánia és Svédország példája

Romana Careja – Pieter Bevelander: Using population registers for migration and integration research: examples from Denmark and Sweden

Comparative Migration Studies, 2018. június 18. (online)
DOI: [10.1186/s40878-018-0076-4](https://doi.org/10.1186/s40878-018-0076-4)

A bevándorlók integrációjának kérdése egyre aktuálisabb kérdés az összes európai országban. Az integráció problémájának megbízható vizsgálatához a kutatóknak szisztematikusan, nagyszámú bevándoroltra és több időpontra vonatkozóan gyűjtött adatokhoz kell jutniuk.

Eldöntendő, hogy az adminisztratív nyilvántartások mint integrációs adatforrások alkalmazása javítja-e a bevándoroltakra vonatkozó információk minőségét. A dán és svéd népesség-nyilvántartások szisztematikusan gyűjtik az adatokat a teljes legálisan bevándorolt lakónépességről. A kutatók közvetlenül hozzáférhetnek ezekhez a nyilvántartásokhoz, és a két ország statisztikai intézetein keresztül össze tudják az adatokat kapcsolni más, speciális regiszterekkel. Ez utóbbiak longitudinális információkat szolgáltatnak a személyek egészségi állapotáról, foglalkoztatási helyzetéről, iskolai végzettségéről vagy lakóhelyéről, lehetővé téve, hogy a kutatók kifinomult modellezési technikák révén követhessék a bevándorlók integrációjának pályáit és azok összetevőit. Az ilyen vizsgálatok általában az összes érintett bevándorló népesség adatain alapulnak, és főként a helyi népesség és a bevándorlók különböző csoportjai közötti összehasonlításokat tartalmaznak, előtérbe helyezve az előbbieket és utóbbiak közötti különbségek csökkentésének szempontjait. A nyilvántartásokon alapuló tanulmányokból származó eredmények elismerése mellett meg kell azonban állapítani, hogy feltáratlanok maradhatnak az integrációs folyamat egyes láthatatlan aspektusai, mint például a befogadó társadalmak értékeinek és erkölcsi szabályzatainak elfogadása, mivel ezeket nem lehet a regiszterekben tárolt objektív információkból kinyerni.

Az integrációs pályák mélyebb megértéséhez jó minőségű szubjektív adatokra is szükség van. Ilyeneket a nyilvántartások nem tartalmaznak, azonban jól felhasználhatók a bevándoroltak reprezentatív, véletlen mintáinak keretében. A regiszterek (nyilvántartások) alkalmasak valószínűségi mintavételezésre a bevándoroltak körében, de a végső minta minőségét számos tényező befolyásolhatja. A központi népesség-nyilvántartások egyetlen hozzáférési pontot jelentenek a kutatók számára a mintakerethez, amely az egész legális lakónépesség adatait tartalmazza. A kutatók nem csak országos, hanem szubnacionális, valamint egyes bevándorolt csoportokra koncentrált véletlen mintákat is ki tudnak választani.

Egy mintavétel sikere azonban attól is függ, hogy a kutatóknak milyen mértékben sikerül elérni és nyilatkozatra bírni a véletlen eljárással kiválasztott személyeket. Először is egyes véletlenszerűen kiválasztott címek nem felelnek meg a megfelelő személyek tényleges elérhetőségének, főként bizonyos csoportok esetében, ami torzítja a mintát. Másodszor, a bevándorlók

egyes kategóriái személyes rossz tapasztalataik alapján gyanakvással fogadhatják a felvételben való részvételt, ami ugyancsak torzulást okozhat a mintában. Harmad-sorban, a regiszterek nem tartalmazzák a bevándorolt népesség egészét, hanem csak azokat, akik törvényes letelepedési státust kaptak. E probléma súlyossága a kutatói szándéktól és koncepciótól függ. Ha például az integrációt csak a tartós bevándorlás esetén kívánják vizsgálni, elegendő a népesség-nyilvántartást mintavételi keretül figyelembe venni. Ha azonban azt a szemléletet követik, hogy a bevándorló integrációjának a befogadó országba érkezés pillanatától meg kell kezdődnie, akkor már nem felel meg, ha a mintavétel olyan forrás alapján történik, amelybe a személyek későbbi időpontban kerültek bele.

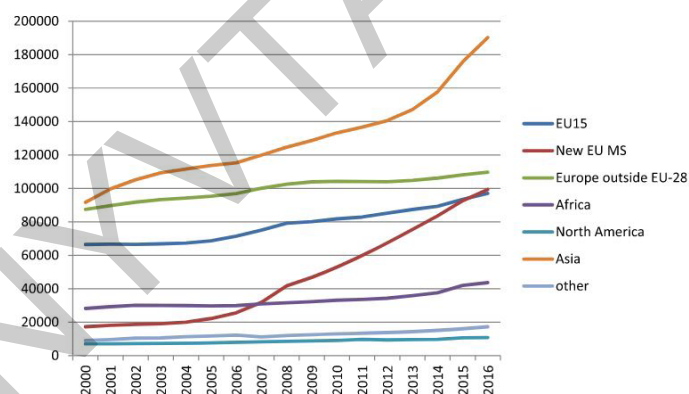
A mintavételen kívül a nyilvántartások pozitív hatással lehetnek az összegyűjtött adatokra is. Elméletileg az objektív információkkal rendelkező, átfogó adatállomány rendelkezésre állása a mintában szereplő minden egyes személyről megkíméli a kutatókat a hosszú kérdőívek kidolgozásától (ezáltal csökkentve a költségeket), és lehetővé teszi számukra, hogy az attitűddel kapcsolatos témákra összpontosítsanak. Ezen túlmenően ez a stratégia valószínűleg javítja a felmérések során nyert adatok minőségét is, mivel a megkérdezetteknek nem kell olyan válaszokat adniuk, amelyek visszaemlékezési torzításnak lehetnek kitéve vagy amelyekről nem szívesen nyilatkoznak. A dán és a svéd népesség-nyilvántartások tehát nagyrészt teljesítik az integrációs kutatásokra vonatkozó feltételeket: rendszeres, hosszú távú, objektív adatokat szolgáltatnak a teljesen jogszerűen tartózkodó bevándorló népességről, amelyek – bizonyos feltételek mellett – teljes mértékben elérhetők a kutatók számára. A regisztereket mintavételi keretül használva a kutatóknak lehetősé-gük van szubjektív adatok gyűjtésére.

A bevándorló népességre vonatkozó következtetésekhez vezető adatoknak a minősége azonban nagyon függ attól, hogy a nyilvántartásból kivont minta reprezentatív, illetve valószínűségi-e. Számos helyzet van, amely befolyásolhatja a minta reprezentativitását. Ha a kutatók tudatában vannak a regiszterek korlátozott lehetőségeinek, képesek lehetnek a torzítások elkerülésére. Ezért szükséges a válaszmegtagadások és az elérhetőségi problémák alapos vizsgálata a bevándorlókra vonatkozó felvételeknél.

Ami a regiszteralapú vizsgálatok összehasonlítási lehetőségeit illeti, Dánia és Svédország hasonlóságát kell kiemelni, amennyiben mindkettőben népességnylvántartást használnak legális lakónépességük adatainak követésére. Számos egyéb regiszterben tartják nyilván az élet különféle területeit (például az egészségi helyzetet, foglalkoztatást, jóléti támoga-

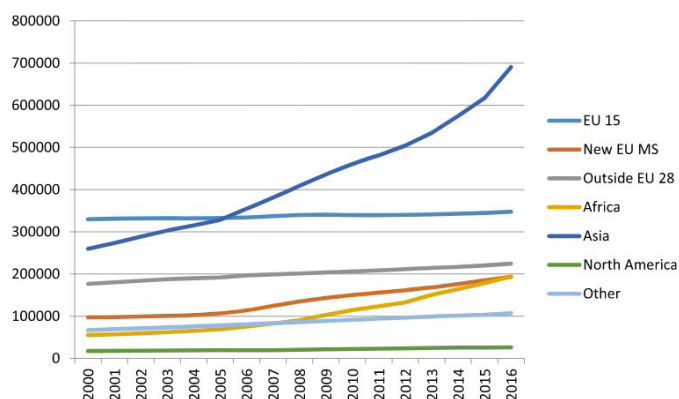
tásokat) felölő információkat, összekapcsolva azokat a személyek egyedi azonosító száma alapján. Ugyancsak hasonló abban, hogy a kutatók hozzáférhetnek ezekhez az adatokhoz (az adatvédelmi törvényekben megszabott feltételek mellett), amelyek jól dokumentálhatók és időben is jól összehasonlíthatók.

Mivel a születési ország és a családi kapcsolat mindig szerepel a nyilvántartásban, a kutatók azonosíthatják az első, a második és akár a harmadik generáció tagjait is. Továbbá, mivel a nyilvántartásokat országos szinten központosítják és az országon belüli tartózkodási információkat gyorsan frissítik, a nemzeti vagy regionális szintre, konkrét etnikai csoportokra, csak a leszármazottakra vagy az egész bevándorló népességre vonatkozó különböző mintákat viszonylag alacsony költséggel lehet kinyerni.

1. ábra Elsőgenerációs bevándorló népesség Dániában, 2000–2016, származási régió szerint
Forrás: Dán Statisztikai Hivatal.

Az országok közötti összehasonlításoknak azonban korlátai vannak. Először is, magának a nyilvántartáson alapuló kutatásnak az összehasonlító potenciálja limitált. Más európai országokban a nyilvántartások hozzáférhetősége a kutatók számára korlátozott (Olaszországban például egyáltalán nem lehetséges, Németországban pedig decentralizált vagy nehéz a hozzáférés). Így Dánia és Svédország (no meg a többi északi ország) tekinthető olyannak, amelyben a nyilvántartási adatokon, illetve a bevándorló nyilvántartásokból vett mintákon alapuló, országok közötti összehasonlító vizsgálatokat teljes egészében, országos és regionális szinten is végre lehet hajtani. A kutatás céljától függően meg lehet vizsgálni különböző tényezők hatását a bevándorlók integrációjára, mivel az északi országok bizonyos hasonló jellemzőkkel rendelkeznek (például az általános jóléti rendszerek), ugyanakkor másokban jól láthatóan különböznek (például a bevándorlási és integrációs rendszerek). Ugyanakkor, mivel bármely ország nyilvántartásaihoz való hozzáférésnek jogi korlátai vannak, ez ösztönözheti a határokon átnyúló együttműködést a kutatócsoportok között az országok közötti összehasonlító vizsgálatok érdekében.

2. ábra Elsőgenerációs bevándorló népesség Svédországban, 2000–2016, származási régió sze-rint

Forrás: Svéd Statisztikai Hivatal.

A fentiek alapján megállapítható, hogy Dániában és Svédországban a lakossági nyilvántartások ideálisak a bevándorlók és gyermekeik integrációs folyamatának tanulmányozására, az általuk kínált adatok magas színvonala, szisztematikus, longitudinális és generációkon átívelő jellege miatt. Lehetővé teszik továbbá a nyilvántartások és az adminisztratív adatok kombinálását a felvételek adataival, és teret adnak olyan vizsgálatok számára, amelyek az attitűdökre és további integrációs kérdésekre összpontosítanak.

TÁRGYSZAVAK: regiszteralapú információ, regiszteralapú mintavétel, bevándorlók, integráció, nemzetközi összehasonlítás, Svédország, Dánia

RÓZSA GÁBOR

Társadalom

105/2018

A humán tőke mérése: 195 ország és térség rendszerszerű elemzése, 1990–2016

Stephen S. Lim et al.: Measuring human capital: a systematic analysis of 195 countries and territories, 1990–2016

The Lancet, 2018. 10154. sz. 1217–1234. p.

DOI: [10.1016/S0140-6736\(18\)31941-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31941-X)

A patinás orvosi hetilap, az 1823-ban alapított *The Lancet* hasábjain a seattle-i székhelyű Washington Egyetem Egészségmérési és -becslési Intézetének (IHME) 16 kutatója arra tett kísérletet, hogy a humán tőke két dimenzióját, az oktatást és az egészséget állítva a középpontba, a mutatókat korosztályi periódusonként vizsgálva világméretű áttekintést adjon az így fel-fogott humán tőke országoként várható alakulásáról. Az oktatásra jellemző állapotokat 2522 census adatain, továbbá iskoláskorúak körében végzett 1894 felmérés eredményein igyekeztek mérhetővé tenni, míg a funkcionális egészségi állapot alakulásához a betegségek globális terhei elnevezésű felméréssorozat¹ 2016. évi fordulója nyújtott alapot.

Az iskolai teljesítményeket 195 ország 1990 és 2016 közötti adatainak elemzésével állapították meg, az 5–65 éves népesség ötesztendőnkénti csoportjai szerint. Ehhez társultak a matematika, az olvasás és a tudományos ismeretek elsajátítását mérő, standardizált tesztek eredményei az 5–19 esztendősnél – ugyancsak ötesztendőnkénti csoportokra. A funkcionális egészségi állapotot olyan mutatóval rögzítették, amely (ötesztendőnkénti csoportokra) az állapotot hét tényező szerint tárta fel. A hét tényező mindegyike kapcsolódik a gazdasági termelékenységhez; ezekhez a becslésekhez a GBD adataiból merítettek – s ugyancsak innen származtak a lakóhely, életkor, nem és születési év szerinti halandósági ráták.

A négy dimenzió segítségével (iskolai teljesítmény, tanulási eredményesség, funkcionális egészségi állapot

¹ A Global Burden of Disease, Injuries and Risk Factor Study, GBD (Betegségek, sérülések és kockázati tényezők globális terheinek vizsgálatát) megalakulásával egy időben, 2007-ben indította útjára az IHME, amely később a projekt koordinátora lett. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és a Világbank támogatásával megvalósított első felmérés 2010-ben zajlott, eredményeit 2012-ben ismertették.

és élethossz) megalkották a várható humán tőke indikátorát, amely érzékeny a legutóbbi időkben történt egészségügyi és oktatási beruházásokra is. A várható humán tőkét úgy határozták meg, mint a 20 és 64 éves életkor között várhatóan megélt évek, kiigazítva az egészség, az oktatás és a tanulás tényezőinek a 20 és 64 év közötti egységeivel. A mutató számítása ily módon két elem ütköztetésén nyugszik: egyfelől a feltételezett születési kohorszok, másfelől az adott időszakra, életkorra és nemre jellemző iskolai teljesítmény, tanulási eredmény, funkcionális egészségi állapot és halandósági ráta mutatóinak szembesítésén. A mérőszám így az egészséggel korrigált, születéskor várható élettartam mutatójának (Health Adjusted Life Expectancy, HALE)² hasonmása.

Így például a 2000-ben születettek születési kohorszázt ütköztették a 2000. évre jellemző, nem- és életkor-specifikus, születéstől 64 éves korig terjedő halandósági rátával. A 20–64 éves, ötesztendőnkénti csoportok mindegyikét kiigazították a kohorsz által az egyes intervallumokban megélt évekkel, valamint a korszpecifikus és nemspecifikus funkcionális egészségi állapottal, majd kiszámították a 20 és 64 év között megélt, korrigált évek számát. Az 5–24 éves korosztályoknál kiszámították az oktatás tanulmányi eredményekkel korrigált várható éveinek számát, a kohorszokat ütköztetve a 2000. évre becsült, nem- és életkor-specifikus oktatási teljesítmények rátáival. A becsléseket összegezték, és elosztották a tanulókkal kiigazított oktatási évek maximálisan lehetséges számával, amihez az általánosnak tekinthető 18 éves felső határt alkalmazták. Az így kapott arányszámokkal kiigazították a 20 és 64 éves életkor között megélt, egészséggel korrigált éveket, így alkotva meg a humán tőke várható alakulásának mérőszámát.

A kapott mutató alapján megállapítható, hogy 2016-ban a humán tőke várható élettartama a vizsgált feltételeknek megfelelően Finnországban volt a leghosszabb 28,4 évvel, míg a legrövidebbnek Nigerben mutatkozott, el sem érve az 1,6 esztendő. Az élen Finnország után Izland, Dánia és Hollandia található 27-27 évvel; az 1990-re számított évek tekintetében az első két ország teljesítménye három, Dániáé és Hollandiáé két-két évvel gyarapodott. A mutató szerint 44 ország elérte a húsz évet, 68 országban értéke

elmaradt a tíz esztendőnél. Magyarország a 34. helyen állt 22 évvel, ami öt esztendővel hosszabb, mint 1990-ben volt. Magyarországot 1990-ben közvetlenül Spanyolország és Belorusszia előzte meg 18-18 évvel; bő negyedszázaddal később Spanyolország a 42. helyre került (húsz évvel), Belorusszia pedig a 22. lett, 23 évvel (akárcsak Szlovénia vagy Németország).

A mutató földrészenkénti bemutatását követően a szerzők befejezésként felhívják a figyelmet a humán tőkének a digitális korban egyre növekvő szerepére, emlékeztetve rá, hogy a Világbank is szorgalmazta egy évente megújítható mutató kidolgozását, s hogy az általuk felállított rangsor akár a hitelminősítő szervezetek számára is támpontot jelenthet döntéseik meghozatalában.

TÁRGYSZAVAK: humán tőke, egészségügy, oktatás, globális mutató

HOLKA LÁSZLÓ

106/2018

Trendek Hollandiában 2017. Társadalom. Jóléti adatok

Trends in the Netherlands 2017. Society. Figures - Well-being. The Hague, 2018, CBS.

URL: <https://longreads.cbs.nl/trends17-eng/society/figures/well-being/>

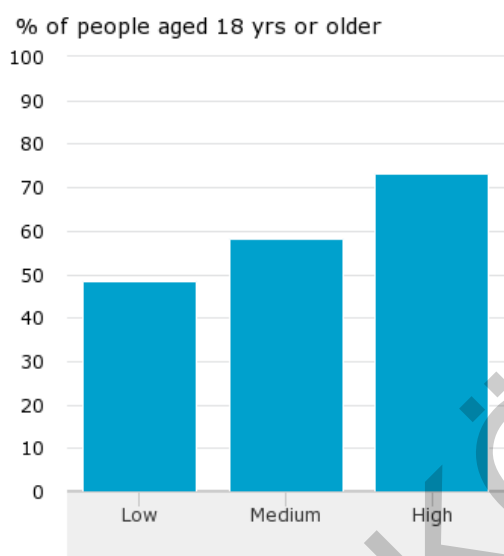
A szubjektív jóllét mérőszámai alapján ítélve Hollandia a boldog polgárok országa – ezt mutatják a holland statisztikai hivatal (CBS) adatai. Tíz megkérdezett felnőttkorú közül csaknem kilencen mondták azt, hogy boldognak érzik magukat, s csak elhanyagolható mértékben marad el tőlük az életükkel elégedettek aránya (85,2%). A népesség 88%-a teljesen kielégítőnek tartja lakáshelyzetét, alig valamivel kevesebben rendben lévőnek találják szomszédságukat. Az elégedettség szintje az olyan mutatóknál bizonyult alacsonyabbnak, mint az egészségi állapot (a megkérdezettek 69,4%-a), a pénzügyi helyzet (73,1%), valamint a rendelkezésre álló szabadidő (74,1%). A munkával való elégedettségre azoknál kérdeztek rá, akik legalább heti 12 órát dolgoztak, körükben az elégedettek 85,1%-os részesedésére derült fény.

A magasabb jövedelem természetesen a pénzügyi helyzet kedvezőbb megítélését vonja maga után: a felső jövedelmi kvartilisbe soroltak 86,5%-a elégedett a rendelkezésére álló anyagiakkal, míg az alsó kvartilisbe tartozóknál a hasonlóan vélekedők aránya

² A mutató a várható élettartam számításánál figyelembe veszi a halandósági és a megbetegedési arányszámokat, a várható éveket kiigazítja a nem tökéletes egészségi állapotban leélt évekkel.

mindössze 47,1%. És míg a legfelső jövedelmi negyedben az elégedettek részesedése 2013 és 2016 között csaknem egy százalékponttal nőtt, az alsó kvartilisban enyhe csökkenésük következett be. Az egészségi állapot egyik fontos meghatározója az elhízás; az ezzel sújtottaknál az elégedettség valószínűsége csekély. A súlyosan elhízottaknál ugyanakkor a testi egészségi állapotukat megfelelőnek tartók aránya 47,1%, de mentális helyzetét már 79,1% tartja rendben lévőnek (az „egészséges testűűaknál” a megfelelő mutatók értékei 77,6, illetve 86,3%).

High personal well-being and educational attainment level, 2016

1. ábra: A nagyfokú személyes jóllét és az iskolai végzettség, 2016, a 18 év felettiek százalékában
Az oszlopoknál: alapfokú, középfokú, felsőfokú.

Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál hajlamosabb az általános elégedettségre. Hasonlóan alakul a társadalmi bizalom foka is: míg a felsőfokúaknál a nagymértékű bizalmat érzők aránya eléri a 85%-t, addig az alapfokú végzettségűeknél csak közelíti a 40%-ot.

TÁRGYSZAVAK: jóllét, szubjektív egészségi állapot, Hollandia

HOLKA LÁSZLÓ

107/2018

Miként növelhető a humán tőke, hogyan fokozható hozzájárulása a gazdasági és társadalmi fejlődéshez

Kak uvelicsity cselovecseszkij potencial a jego vklad v razvityije v ekonomicseszkije i polityicseszkije razvityije. Tézisi doklada. Szerk.: Ja. I. Kuz'minova – L. N. Ovcharovoj – L. I. Jakobsona.

Moszkva, 2018, Izdatyelszkij dom Viszsej skoli ekonomiki. 1–64. p.

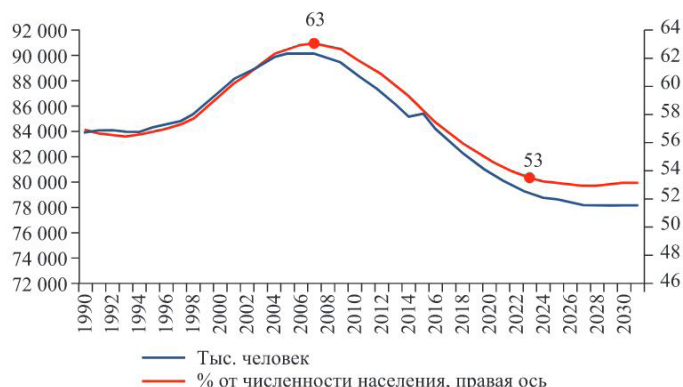
URL: https://www.hse.ru/data/2018/04/09/1164472034/Kak_uvelichity_chelovecheskij_kapital.pdf

Tézisekben foglalta össze két éves munkája eredményét a moszkvai Gazdasági Főiskola Tudományos Kutatóintézetének az a tizenhét munkatársa, aki részt vett Oroszország 2024-ig szóló (és 2035-ig kitekintő) fejlesztési tervének a Világbank szakértőinek közreműködésével megvalósított kidolgozásában. Megállapításait a fejlesztésről rendezett nemzetközi konferencián mutatták be 2018 áprilisában, és 64 oldalon tette közzé a főiskola. Előjáróban kifejtik, hogy az országos fejlesztési stratégia három egyenrangú és egymással szorosan összefüggő prioritáson nyugszik: a technológiai megújuláson, az emberi tőke fejlesztésén, valamint a modern állam felépítésén.

Oroszországban már több éve a múlté lettek az ezredfordulót követő időszak kedvező feltételei, amelyek az ország számára számos komparatív előnnyel jártak. Jellemzőik között említhető az energiahordozók exportja, magas ára, továbbá a lakosság fizetőképes keresletének növekedése, a munkaképes korú népesség kirívóan magas aránya, az iskolai végzettségi szint rohamos növekedése. A tézisek szerzői felidézik, hogy már két éve rámutattak: az orosz gazdaság komparatív előnyét az emberi tőke jelentheti: az ismeretek, a tudás hasznosítása, az emberek kompetenciáinak kiaknázása, együttműködésük elérése táplálja napjaink vezető gazdasági hatalmainak lendületét. A stratégiai terv megvalósításától áttörést remélnek elérni Oroszország gazdasági és társadalmi fejlődésében.

Az emberi tőke kérdéskörében öt résztanulmány született: elemezték a demográfiai kihívásokat, a munkaerőpiacot jellemző tendenciákat, intézményeket és stratégiai változásokat, a migrációs folyamatokat, az egészségügyi rendszerben elkerülhetetlen változtatásokat, végül az oktatási rendszer átalakítását. Az áprilisi konferencia idejére néhány megfogalmazódott javaslat konkrét intézkedésekben is testet öltött; a tézisek ezek kivonatai. Oroszországban a fejlődés 2000 és 2012

között érvényesülő demográfiai forrásai kimerülőben vannak: a munkaképes korú lakosság arányának csökkenése mellett megkezdődött a népesség öregedése, ami nemcsak a nyugdíjaskorúak számának gyarapodásában nyilvánul meg, hanem a munkaerő életkorának növekedésében is (ami a remélt technológiai áttörés kerékkötője lehet). A születéskor várható élettartam elérte az 1980-as évek végére jellemző értékeket: 2016-ban 71,9 év volt, előzetes számítások szerint pedig 2017-re 72,6 évre emelkedett. A nyugat-európai országokhoz viszonyítva azonban jelentős (9 év) az elmaradás, kiváltképp a munkaképes korú férfiak körében.

1. ábra: A munkaképes korú népesség. Oroszország, 1990–2035
Kék: 1000 fő, piros: a népesség százalékában, jobb oldali tengely.

Az élettartam növelésének útjában többek közt az egészségügyi rendszer egyensúlyzavarai állnak (mint a források elégtelensége, a technológiai elmaradottság, a szakképzett személyzet hiánya). Az egészségügyre fordított állami és magánkiadások tekintetében Oroszország a fejlődő országok színvonalán áll: a bruttó hazai termékhez (GDP) viszonyított együttes arányuk az utóbbi években 5-6% körül alakult (Brazília megfelelő mutatója 8-9, Kínáé 5, Indiáé 4% volt), és jelentősen elmarad a fejlett országokétól (Kanada 10, Németország és Franciaország 11-11%). A vásárlóerő-paritáson egy főre számított egészségügyi kiadások 2015-ben 1414 dollárral voltak egyenértékűek, kissé meghaladva Brazília megfelelő tényszámát, és csaknem kétszeresen felülmúlva a kínait, ám a nagy-britanniaiak mindössze egyharmadával, a németországinak egynegyedével voltak egyenlők.

A fejlett gazdaságokban az egészségügyre fordított források meghaladják a teljes ipari termelés értékének felét. Várható, hogy a gazdaság súlypontjának áthelyeződése az iparról az egészségügyre, oktatásra és a tudományos kutatásra hasonló szerepet fog játszani, mint a XIX. században az agráriumról az iparra történő

áttérés. Az emberi tőke formálásához szükséges ágazatok technológiai és szervezeti átalakítása nélkül előre jelezhető az ország stagnálása. Az oktatásnak az emberi tőke kialakulásában játszott szerepe a humán tőke indexének segítségével mutatható ki, amelynek globális rangsorát a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum) 2017. évi áttekintése tartalmazza.¹ Az összesített index szerint Oroszország a világrangsorban a 16. helyet foglalta el; az első, a formális oktatás mutatóit tartalmazó részindexet tekintve pedig a negyedik helyet: az országban teljes körű az általános és szakmai középfokú oktatás. A második alindex a végzettség formális felhasználását méri, az ebben elért 18. hely Oroszország versenyképességére utal. A szerzők figyelmeztetnek: mindkét mutató a XX. századi feltételeket tükrözi. A harmadik, az emberi tőkének a továbbképzések és átképzések révén történő gyarapítását jelző részindexben az ország a 33. helyre szorult, míg a kompetenciák felhasználását mutató negyedik alindex szerinti, 42. hely komoly lemaradásról árulkodik. Miközben a költségek az oktatás minden szintjén emelkednek, akárcsak az egészségügy, Oroszországban az oktatás is jelentős mértékben alulfinanszírozott: az ingyenes és általános képzést nyújtó állami oktatási rendszer költségvetési kiadásai 2015-ben a GDP 3,6%-ának feleltek meg (az Amerikai Egyesült Államok 6,1, az Európai Unió átlagosan csaknem 5%-os arányához képest).

A formális képzés mellett a termelékenység és a gazdaságilag aktív népesség kompetenciáinak alacsony szintű hasznosítása a munkaerőpiac sajátosságaira vezethető vissza: jellegzetessége, hogy a gazdasági válságokra, megrázkódtatásokra az alkalmazotti létszám változatlanul hagyása mellett az orosz gazdaság a reálkeresetek emelkedésével reagál, miközben nő a versenyszférából a költségvetési szektorokba áramlók száma. Az elmúlt évtizedben ráadásul a megszűnő munkahelyek száma folyamatosan meghaladta az új munkahelyekét.

Az életszínvonal mutatói közül az elmúlt négy esztendő folyamán a reáljövedelmek szakadatlan csökkenése figyelhető meg, a „veszteség” 2013-hoz képest 2014 és 2017 között 10,9%-ra rúgott. A Szovjetunió felbomlása óta nem tapasztalt mértékű csökkenés a lakosság fogyasztásának visszafogását okozta. A népesség öregedésének egyik következményeként pedig lényeges mozzanat, hogy a nyugdíjak átlagos

¹ A négy, egyenlő súlyt képviselő részindex összesítéséből származó eredmények: http://reports.weforum.org/global-human-capital-report-2017/?doing_wp_cron=1542450503.3236160278320312500000.

mértéke 2017 novemberében az átlagkereseteknek mindössze 33,4%-ával volt egyenlő. A lakosság fogyasztási szokásainak gyökeres megváltozására utal, hogy míg a posztszovjet időszak egészét tekintve a lakosság reáljövedelme 30%-kal nőtt, a piaci szolgáltatások volumene összehasonlító áron 174%-kal emelkedett. A tézisek utolsó részei a szegénység elleni fellépést és a középosztály kialakulásának és megszilárdulásának esélyeit taglalják.

TÁRGYSZAVAK: humán tőke, demográfia, egészségügy, munkaerőpiac, Oroszország

HOLKA LÁSZLÓ

108/2018

A humán tőke és a humán potenciál a mai Belorussziában

M. N. Bazyleva: L'udskij kapital i l'udskij potencial suczasnoj Biloruszi

Ekonomiceskij Visztnik Universitetu. Vpuszk. 2018. 36/1. sz. 34–46. p.

URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/chelovecheskii-kapital-i-chelovecheskii-potentsial-sovremennoi-belarusi>

A humán tőkének többféle felfogása különböztethető meg – állapítja meg a szerző, a belorusz közgazdasági egyetem gazdaságpolitikai tanszékének docense. A legtágabb értelmezés szerint nemcsak az emberek termelési képességeit és jövedelem-előállító tulajdonságait, de erkölcsi, pszichológiai vonásait is tartalmazza. A másik véglet szerinti, szűkebb értelmezés az egyének ismereteire, képességeire, motivációira terjed ki, ezek felhalmozott készlete a termelésben érvényesül, így a humán erőforrásokba történő befektetések állnak a középpontjában. A humán potenciál a nem munkaképes korú népességre is kiterjedő fogalom, amely a már kialakult, a létrejöttében szerephez jutó társadalmi-gazdasági feltételekkel együttesen értelmezett humán tőke. A tanulmány célja a humán tőke mennyiségi összetevőinek feltárása, motivációinak, ezen belül főleg az anyagi ösztönzők szerepének a kimutatása. A minőségi összetevők közé sorolja az oktatási, egészségügyi, kulturális szférába történő beruházások alakulásának nyomon követését.

Belorusszia népessége 2017. január 1-jén 9 504 700 főt számlált, egy év alatt hétezer fővel gyarapodott. A népességszám növekedése 2012 óta tart. A teljes

termékenységi arányszám 1,7 volt, ám a halandóság mértéke meghaladja a szaporodását. A vándorlási egyenleg pozitív előjelű, a kétezer főt számláló újonnan érkezettek alapvetően a FÁK országaiból kerülnek ki. A születéskor várható átlagos élettartam 2016 végén a két nemnél együttesen 73,9 év volt. Az életminőség Economist Intelligence Unit által készített, kilenc mutatóból álló indexe szerint a köztársaság a világ 190 országa közül a 100. helyen állt. Az emberi potenciál megfelelő szintjét az egészségügyi rendszer támasztja alá, az ország 639 kórházában és 2341 rendelőintézetében tízezer főre számítva 2017 elején 44,3 orvos dolgozott, ami 4,2%-kal haladja meg az előző évi szintet. Szűk keresztmetszetet az alsóbb szintű egészségügyi személyzet hiánya jelent, s a fejlődés legnagyobb akadálya az alulfinanszírozottság: 2016-ban az egészségügyi kiadások a bruttó hazai termék (GDP) 4,2%-val voltak egyenlők. A népesség szubjektív értékelése azt mutatja, hogy saját egészségi állapotát 2017 elején csak a megkérdezettek 9,6%-a ítélte kedvezőtlennek, 62,8% kielégítőnek tartotta.

A gazdaságilag aktív népesség aránya a lakosságon belül 2013 óta csökken: 63,3-ról 61,4%-ra mérséklődött. Kedvezőtlenül alakul a munkaképeskorúak korösszetétele, a kategóriába kerülők számának folyamatos csökkenését a nyugdíjba vonulók számának emelkedése kíséri. A szerző emlékeztet az ENSZ besorolására, miszerint azok az államok, amelyekben a 65 évesnél idősebbek aránya meghaladja a 7%-ot, öregedő társadalmaként írhatók le: márpedig Belorussziában 2017 elejére a megfelelő korúak részesedése elérte a 14,2%-ot.

1. ábra: A népesség korcsoportok szerinti megoszlása 2016 végén. Oszlop alatt ugyanaz, bal oldalt felülről lefelé: 65 évnél idősebbek; 15 és 65 év közöttiek; 15 évesnél fiatalabbak.

A foglalkoztatottak minőségi jellemzésére áttérve a szerző a statisztikai szolgálat adatai alapján szemügyre veszi a kutatásban és fejlesztésben tevékenyek éves átlagos állományi létszámát, megállapítva, hogy 1990 és 1998 között ez zsugorodott, majd az ezredfordulótól

kezdve növekedésnek indult, és tetőpontját 2012-ben érte el. A 2016 végén kimutatott 26 153 fő közül a műszaki tudományok terén 58,8%, a természettudományos szférában 20,3% dolgozott, társadalomtudományokkal 7,0% foglalkozott, orvostudományokkal 5,3 agráriummal 6,3, humaniárákkal 1,7%. Az oktatásra fordított kiadások konkrét adatainak mellőzésével a szerző megállapítja, hogy a Világbank évente megújított, World Development Indicators adatbázisának tanúsága szerint a világ 153 országa közül Belorusszia a 83. helyet foglalja el, s hogy e tekintetben „összehasonlítható” a világ fejlett államaival, ám az oktatási források GDP-hez viszonyított aránya 2005 óta folyamatosan csökken. Megemlíti, hogy 2008 és 2016 között a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 23,8-ról 29,4%-ra emelkedett. Az emberi potenciál fejlesztésének lényeges jellemzője a kultúrára, sportra, művészetekre fordított állami költségvetési kiadások nagysága: a fejlett országokban a GDP-hez viszonyított aránya 0,8 és 2,5% között mozog. Belorusszia ebben a tekintetben nem éri el az alsó küszöb értékét, mutatója 0,9% volt a 2016 előtti öt év folyamán.

A lakossági jövedelmek szerkezetén belül a legnagyobb hányadot a keresetek képviselik, 2017-ben súlyuk 62,3%-ra rúgott, a nyugdíjakkal együtt a társadalmi juttatások 26,1%-ot értek el. A kiadásokat illetően a tanulmány megkülönböztetett figyelmet fordít az élelmiszerekre költött összegek arányára. Utal rá, hogy az Amerikai Egyesült Államokban súlyuk a lakossági kiadásokon belül 10%, ellenben a volt Szovjetunió országaiban jóval magasabb: Tádzsikisztánban 60,4%, Ukrajnában 55,2% – Belorussziában pedig 41,4%.

Az áttekintés a munkanélküliség kérdésével ér véget, ebben az adatok forrását a regisztrált állástalanok nyilvántartása képviseli. Ennek alapján megállapítja, hogy a munkanélküliségi ráta 2017 szeptemberében 0,6%-ra rúgott, régióként jelentéktelen eltérésekkel. Miután bemutatja, hogy a munkaügyi központok segítségével a folyamodók 56%-át sikerül elhelyezni, részletezi a betöltetlen álláshelyek és a munkanélküliek száma közötti viszonyt. Ezt követően leszögezi: a rejtett munkanélküliség olyannyira kiterjedt, hogy valószínűleg a megállapítására nem annyira a regisztrált állástalanok számai alkalmasak, mint inkább a háztartás-statisztikai felvételek adatai.

TÁRGYSZAVAK: foglalkoztatottság, keresetek, egészségi állapot, oktatás, Belorusszia

HOLKA LÁSZLÓ

109/2018

Állandósult kitérők. Az alulfoglalkoztatottság hosszú távú hatásai a diplomások karrierjére

The Permanent Detour. Underemployment's Long-Term Effects on the Careers of College Graduate Boston, 2018, Strada Institute for the Future of Work – Burning Glass Technologies. 1–47. p.

URL: http://www.stradaeducation.org/wp-content/themes/strada-education/permanent_detour_underemployment_report.pdf

Ha az egyetemről frissen kikerült illető első munkahelyén felkészültségi szintjétől elmaradó feladatokkal kénytelen vesződni, alulfoglalkoztatottnak minősül. Helyzete az alulfoglalkoztatottság látensnek nevezett válfajának felel meg, amely a foglalkoztatottság elégtelenségét fedő, annak „látható” formájától eltérően az alacsonyabb bérezésben, a szakképzettségénél alacsonyabb szintű foglalkoztatottságban, alacsony termelékenységben nyilvánul meg. A jelenségnek az Egyesült Államokban végzett vizsgálatai szerint az ország munkavállalóinak egyharmada alulfoglalkoztatott. Vajon megfelel-e a valóságnak az a végzett egyetemisták számára elhangzó vigasz, miszerint az alulfoglalkoztatottság az ő esetükben csupán átmeneti kitérő? A felsőfokú oktatásban végzetek és a munkaerőpiac közötti kapcsolatok feltárásán és ápolásán fáradozó nonprofit szervezet, a Strada Institute for the Future of Work és a Big Data alkalmazásban jeleskedő Burning Glass Technologies szakértői csapata úgy találta, hogy az a diplomás, aki alulfoglalkoztatottként kezdi, öt-tíz éven keresztül megmarad ebben a helyzetben, s hogy a nőknek erre még nagyobb az esélyeik (kivételt jelentenek ez alól a tudományos, technológiai, mérnöki vagy matematikai végzettségűek, STEM).¹

A vizsgálódáshoz felhasznált információk egy része a Burning Glass adatbázisából származott, amely nyolcszázmillió álláshirdetés kivonatait, valamint nyolcvanmillió életrajzot tartalmaz, anonimizált formában. Az önéletrajzok közül azok kerültek be, amelyek szerzője felsőfokú végzettséggel rendelkezett, és legalább öt éven keresztül dolgozott – ily módon négy millió munkavállaló életútja vált beilleszthetővé a felmérésbe. Emellett merítettek az Amerikai Egyesült Államok Munkaügyi Hivatalának O*NET elevezésű adatbázisából, amelyben 903 foglalkozás részletesen leírt adatai találhatóak, a jellemző (keresleti) trendek ismertetésével. A minták

¹ STEM: Science, Technology, Engineering, Mathematics.

alapját a Strada vizsgálatában az első munkahely, majd az ezt követő ötödik, végül a tizedik év végén betöltött állások képviselték. A foglalkozások besorolásának alapja az O*NET kutatási célokra módosított osztályozása szolgált. Felhasználták továbbá a folyamatosan zajló American Community Survey, ACS megfelelő adatait is.

Rövid ismertetés vezet be az amerikai munkaerőpiaci sajátosságaiba. Az új állások jelentős része (amelyek a 2008-as válság elülte óta jöttek létre) nem a hagyományos, teljes munkaidőben végzett tevékenységekből áll; egyre terjed a szerződéseket mellőző, „szabadúszó” jellegű tevékenységek köre; az „alternatív” állások között szaporodnak az egyszeri feladatokra vagy projektekre szerződő megbízások, amelyek során általában digitális piacterek bérlik fel alkalmi munkára az erre vállalkozókat. A tanulmány rámutat, hogy az alulfoglalkoztatottságot vizsgáló korábbi elemzések vagy a Népszámlálási Iroda (Census Bureau) által végzett ACS eredményeire vagy az O*NET adatbázisára támaszkodva próbálták feltárni a helyzetet. Csakhogy egyes szakmák, főleg műszaki téren, sebesebben fejlődnek, gyorsabban változnak meg az általuk igényelt ismeretek és készségek, mint amilyen ütemben a Munkaügyi Hivatal frissíteni tudja adatbázisát. Ráadásul az egyes szakmák megítélése az adott területen dolgozók összességének készségein alapul, akik részesülhettek „házon belüli” felkészítésben vagy jóval korábban tanulták ki a fortélyokat, ezért leírásukban nagy valószínűséggel előfordulhatnak a gyakorlattól elütő torzítások. Példaként említik a reklámgrafikusokat, akikről napjainkban már a kezűgyesség mellett inkább a számítógép fölényes kezelését várják el. A munkát kínálóknak ugyanakkor növekvő mértékben hirdetnek meg olyan munkákat diplomásoknak, amelyekhez nem szükséges felsőfokú végzettség.

Az adatok feldolgozásával megállapítható, hogy az első munkahely sorsdöntő: azoknak a diplomásoknak a 87%-a, akik végzés után megfelelő álláshoz jutnak, öt évvel később is végzettségébe vágó feladatköröket lát el, s arányuk tíz évvel később is 91%. Az első munkahelyükön alulfoglalkoztatott helyzetbe került diplomások 40%-a nem tud szabadulni ettől: öt év eltelte után ötször akkora az esélyük, hogy megmaradnak a végzettségüknél alacsonyabb felkészültséget igénylő állásokban, mint akik első elhelyezkedésükkor annak megfelelő helyet találtak, és az alulfoglalkoztatottság még tíz év múltán is kísérti az első munkába állásukkor ilyen helyre kerültek háromnegyedét. A STEM gyűjtőnévvel jelzett szakmák képviselőinek esélye csekély arra, hogy alulfoglalkoztatottként kezdjék a munka-

erőpiacon, s ha ez mégis bekövetkezik, könnyebben találnak felkészültségükhöz illő állást.

Az alulfoglalkoztatottság pénzügyi veszteséggel is jár: a tanulmány becslései szerint az ilyen állásba kerülők évente 10 000 dollárral kevesebb jövedelemre tesznek szert. A nők általában gyakrabban kerülnek alulfoglalkoztatott helyzetbe, első munkahelyükön arányuk 47%, szemben a férfiak 37%-os részesedésével. Szakmák szerinti áttekintésben az első munkahelyen töltött első öt esztendő követően a rendvédelmi, biztonsági, szabadidő-szervezéssel és testedzéssel, valamint a fogyasztói és családi pszichológiával foglalkozók esélyei a legnagyobbak arra, hogy alulfoglalkoztatottak maradnak. Velük szemben a számítógép-programozók, a természettudományok művelői és a matematikusok könnyebben szabadulnak meg a nem megfelelő munkahelyüktől. Mellettük az átlagtól elmaradó alulfoglalkoztatottsággal rendelkeznek a kommunikációs szakemberek, újságírók, társadalomtudósok és az idegen nyelvek oktatói.

TÁRGYSZAVAK: alulfoglalkoztatottság, első állás, felsőfokú végzettségűek, Amerikai Egyesült Államok

HOLKA LÁSZLÓ

110/2018

A francia munkaerőpiac változása, 2000–2017

Philippe Askenazy: The changing of the French labor market, 2000–2017

IZA World of Labor, 2018. január. 1–12. p.

DOI: [10.15185/izawol.412](https://doi.org/10.15185/izawol.412)

A 2008. évi válságot követő tizedik évben a francia munkaerőpiac látszólag visszatért az ezredforduló körüli állapotához, ám e mögött lényeges átrendeződése húzódik meg. Németország mögött a kontinentális Európa második legnagyobb gazdasága Franciaországé, csakhogy örökletes csapásként magas, 9%-os munkanélküliség sújtja: a makacs jelenséget évtizedek óta az Európai Unió stabilitását fenyegető tényezőként tartják számon. Az ezredfordulón a ráta ugyanilyen értéket mutatott, igaz, ez elmaradt az 1997-es csúcstól, amikor 10,7%-on állt. A tetőpont utáni három esztendő kedvező fejleményei láttán a kormányfő gazdaságpolitikai tanácsadó testülete 2000-ben a teljes foglalkoztatottságra célzó, derűlátó jelentést tett közzé: a bizottság akkor úgy ítélte meg, hogy 2005-re a munkanélküliség szintje a tartós gazdasági növekedésnek, az egyre rövidebb munkaidőnek, valamint a baby-boom tagjai

nyugdíjba vonulásának köszönhetően leszorítható lesz 5%-ra. A ráta valóban csökkent, a válságot közvetlenül megelőző időszakban, 2008-ban elérte 1983 óta nem tapasztalt mélypontját, 6,8%-ot. A csökkenés biztató folyamata a növekedés megtorpanása, a rövidített munkaidő bevezetésének lefékeződése, a nyugdíjba vonulók áradatának visszatartása miatt elakadt.

A válság kezelésére hozott költségvetési megszorítások (a kínálati oldalt erősítő gazdaságpolitika, a vállalatokra nehezedő adóterhek mérséklése, a köztisztviselők bérének befagyasztása) révén csökkent a költségvetési hiány; 2010 után a bruttó hazai termék bővülése visszatért a megrázkódtatás előtti szintre, majd 2012 és 2015 között évi 1,6%-ra esett vissza. A munkanélküliségi ráta 2010 és 2016 között 10% fölé kúszott (2015-ben elérve a 10,5%-ot) – a válságkezelés további kedvezőtlen hatásaként a háztartások kiadásai 2012-ben negatív előjelek kaptak. Az állástalanok körében ugyanakkor megugrott a 12 hónapnál hosszabb időn át munkanélküli státusban lévő aránya: napjainkban csaknem minden második állástalan személy egy éve képtelen elhelyezkedni.

Az átrendeződés a feldolgozóipar zsugorodása következtében jelentős területi egyenlenségeket okozott. Bár a munkanélküliség 2008 és 2017 között minden munkaalkalmat kínáló övezetben megemelkedett (Párizsban 1,6 százalékponttal), a munkaerő mobilitását gátolják az ezekben a körzetekben meglódult ingatlanárak (a fővárosban egyharmaddal nőttek 2008-hoz képest). Jelentős változást hozott a nők, közöttük is a felsőfokú végzettséggel rendelkezők tömeges megjelenése a munkaerőpiacon, módosítva a munkaerő összetételét. A munkaképes korú (25–64 esztendő) korosztályokon belül az ezredforduló óta folyamatosan nőtt a felsőfokú végzettségűek aránya, a kezdeti 25-ről 2016-ra 39%-ra emelkedett. Ezzel párhuzamosan csökkent az alacsonyabb végzettségűek részesedése, 2005 óta a munkaerőpiacon a közepesnél alacsonyabb végzettségűek száma elmarad a felsőfokú végzettséget szerettekétől.

Az elmúlt másfél évtizedben a munkajogi előírások egyszerűbbekké váltak, elterjedtek a digitális álláshirdetések, s ennek következtében megugrott a megbízási szerződések népszerűsége. Az újonnan szerződöttök száma ma már meghaladja az állományba vett alkalmazottakét; a szállodák és éttermek negyedévről negyedévre annyi dolgozót vesznek fel, ahány tagú állandó személyzettel rendelkeznek.

A jelenséget felerősíti a törekvés, hogy a hosszabb távú munkaszerződéseket az igények mielőbbi követése érdekében minél rövidebb távra, lehetőleg egy hétre

szóló megállapodásokkal váltsák fel. Manapság a rövid időre kötött szerződéseknek csupán egyötöde szól egy hónapra vagy annál hosszabb időre – 2000-ben még kétötödük volt ilyen. Következésképpen fiatal, kevésbé képzett munkások egymilliós serege „ingázik” a munkanélküliség, az állások, majd ismét a munkanélküliség között, ami az alulfoglalkoztatottság új válfaját testesíti meg.

A szerződések egyre rövidebb időszakokra történő felszabdalása megkurtítja az éves kereseteket a bérjovelmekkel rendelkezők alsó decilisében, ilyen jellegű bevételeik ma már nem érik el a szegénységi küszöböt.

TÁRGYSZAVAK: oktatás, munkanélküliség, egyenlőtlenség, Franciaország

HOLKA LÁSZLÓ

111/2018

A munkanélküliség vizsgálatának interszekcionális megközelítése

Hana Hašková – Alena Křížková – Kristýna Pospíšilová: Intersekcionalní přístup ke zkoumání nezaměstnanosti *Sociologický Časopis*, 2018. 2. sz. 171–197. p.

DOI: [10.13060/00380288.2018.54.2.398](https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.2.398)

A különböző társadalmi egyenlőtlenségek metszéspontján elhelyezkedő egyének sorsára az egyes egyenlőtlenségi mutatók együttesen hatnak. Összefogott vizsgálatukkal feltárulhat, mely tényezők jelentenek előnyt és mely összetevők járnak hátránnyal. Kiderülhet, hogy két, korábban külön-külön tanulmányozott változó együttes hatása a megszokottól eltérő eredménnyel járhat. Szemléltető példaként az utak és a közlekedés hasonlatát szokás felhozni, ahol az utak az egyenlőtlenségeket jelképezik (nők-férfiak, faj-etnicitás, osztályok). A kirekesztettek ezeknek az utaknak a kereszteződésében állnak, ahol két vagy akár több egyenlőtlenségi mutató metszi egymást. A kereszteződésekben magas a balesetek előfordulásának lehetősége – vagyis az egyenlőtlenségek összeadódhatnak, megsokszorozódhatnak.

Míg tehát a hagyományos elemzések a változókat egymástól függetlenül szemlélik, addig az interszekcionális, avagy multiplikatív módszerrel végzett vizsgálatok célja, hogy a változókat egymásra gyakorolt hatásukban értékelve felfejtsék, hogy az egyenlőtlenségek egy bizonyos fajtája az egyenlőtlenségek más forrásaival együttesen a vizsgált jelenséggel milyen összefüggésben áll – esetleg tompítja vagy éppen ellentétesre fordítja végső eredményét.

A szerzők a munkanélküliség esélyeinek valószínűségén keresztül törekedtek tisztázni a módszer alkalmazásának célszerűségét, tanulmányukban ezért a bináris logisztikus regresszióval felállított additív modelleket kiegészítették az egyes alcsoportok viszonyát kimutató interakciós változataikkal.

Előjáróban szakirodalmi utalásokkal leszögezik, hogy az empirikus felmérések tanúságai szerint a munkanélküliségre ható tényezők miként azonosíthatók. Előfordulnak közöttük egyéniek (nem, életkor, etnikum, iskolai végzettség). Vannak az életmód átmeneteivel összefüggő tényezők (átmenet a gazdasági aktivitásból az inaktív helyzetbe és megfordítva). Nem kevésbé lényegesek a strukturális összetevők (a munkanélküliség regionális eltérései, a helyi munkaerőpiac sajátosságai). A kedvezőtlen vonások halmozódása természetesen növeli a munkanélküliség esélyét, bizonyos kombinációk különösen veszélyesek (kiskorú gyermeküket egyedül nevelő anyák) – ám meglehet, a jelenség más fénytörésbe kerül, ha az egyes tényezőket egymással való kölcsönhatásukban vizsgáljuk.

Az elvégzett tanulmányozás kiindulópontjaként a SILC, a jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó uniós felméréssorozat 2007., 2010. és 2013. évi (tehát a válságot megelőző, a válság alatti és az azt követő esztendő) eredményei szolgáltak, a vizsgálatba 22 353 gazdaságilag aktív, 16 és 65 év közötti személy adatai kerültek be. A változókat egymástól elszigetelten kezelő bináris logisztikai regresszió additív modelljén elvégzett vizsgálat szerint a férfakkal szemben a nők esélye a munkanélküliségre 1,4-szeresen (40%-kal) nagyobb; a középfokú végzettségű válaszadóké a diplomásokkal szemben 4,3-szer nagyobb; a manuális munkát végzőké 2,6-szer haladja meg a nem fizikai foglalkozásúakét; a rossz egészségi állapotban lévőké 2,8-szeresen az egészségesekét. A középkorúakhoz (36 és 45 év közöttiekhez) képest a 45–55 évesek ötszörte, az 56–65 esztendősek tizenötszörte nagyobb eséllyel válhatnak munkanélküliekké. Prága és Közép-Csehország lakosai között elhanyagolható a különbség, míg az ország többi régiójában lakók mind kedvezőtlenebb helyzetben vannak. Az egyedülállók (elváltak és megözvegyültek) 1,7-szer, (illetve 1,6-szer) esélyesebbek az állástalanságra. A munkahelyi gyakorlatban eltöltött minden egyes éve enyhén csökkenti az esélyeket.

Az additív modell nemek alapján tagolt, illetve a gyermek megléte szerinti eredményei azt mutatják, hogy a nők a férfiakénál nagyobb eséllyel válnak munkanélkülivé, s hogy a gyermekesek helyzete még rosszabb. Ezzel szemben a kettős interakcióval végzett

vizsgálatból, ahol az apák képviselték a referenciakategóriát, az derült ki, hogy az azonos korú, gyermektelen férfiak esélyei az állástalanságra 1,6-szeresen haladják meg a gyermekesekét, s a gyermektelen nők esélyei 1,9-szeresen múlják felül az anyákéit. A nőknél a 3–8 éves gyermek növeli a munkanélküliség kihatásait, viszont a férfiaknál csökkenti.

A következő lépésben a nem és a gyermek mellé a munka jellegével vizsgált interakciót is felvették. Az eredmények azt mutatják, hogy a legnagyobb esélyeik a munkanélküliségre a fizikai munkát végző anyáknak vannak: a szellemi munkát végző apák esélyeit ők 36-szorosan haladják meg. Miután a szerzők rámutatnak következtetéseik gyakorlati jelentőségére a szakpolitikák formálásában, összefoglalják, miben látják a kvantitatív interszekcionális megközelítés lehetséges hozzájárulását az egyenlőtlenségek vizsgálatához, illetve utalnak korlátaira.

TÁRGYSZAVAK: munkanélküliség, társadalmi nemek, interszekciós vizsgálat

HOLKA LÁSZLÓ

112/2018

Globális helyzetjelentés az alkoholról és az egészségről, 2018

Global status report on alcohol and health, 2018
Geneva, 2018, World Health Organization. 1–450. p.
URL: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/274603/9789241565639-eng.pdf?ua=1>

A világ 15 évesnél idősebb népességének egy főre jutó, teljes, tiszta szeszben mért alkoholfogyasztása 2005 és 2010 között 5,5 literről 6,4 literre emelkedett, s ugyanennyi maradt 2016-ban is (ami napi 13,9 gramm tiszta szesznek felel meg); a mutató tekintetében az európai térség áll az első helyen – állapítja meg az Egészségügyi Világszervezet (WHO) rendszeresen közzétett beszámolója az alkohol és az egészség viszonyáról. És míg 2005 és 2016 között Afrika, Amerika és a Kelet-Mediterraneum országaiban az egy főre eső fogyasztás változatlan szinten maradt, addig az európai régió országaiban 12,3 literről 9,8 literre mérséklődött.¹ Az átlag mögötti

¹ A WHO regionális csoportosítása követi a Világbank felosztását. Az európai régió kiterjed az összes volt szovjet köztársaságra és Izraelre; a Kelet-Mediterraneum a Földközi-tenger déli partján fekvő államokat és Marokkót fedi, továbbá az öböl menti emírségeket, Szaúd-Arábiát, Jement, Szomáliát, de még Iránt és Afganisztánt is.

eltérések besorolásbeli magyarázata, hogy a jelentés az alkoholfogyasztásban háromféle esetet különböztet meg: absztinenseket, korábbi ivókat (akik a felvételek előtti 12 hónap folyamán egyáltalán nem fogyasztottak alkoholt), és „gyakorló” alkoholfogyasztókat. Az alkoholfogyasztástól teljes mértékben tartózkodók aránya a korcsoportban világszerte 57% (az európai régióban 23,5%), a korábbi fogyasztóké 12,5% (16,6%). Ugyanakkor a teljes szeszfogyasztás a regisztrált, illetve a nem regisztrált alkohol élvezetét fedi: statisztikailag nem megragadható, mert az állami ellenőrzést elkerülő módon előállított termékek fogyasztását jelenti. Becslések szerint ezek adják a teljes világfogyasztás egynegyedét, részesedésük kiemelkedően magas Délkelet-Ázsia és a Kelet-Mediterraneum országában (45,4, illetve 70,5%).

A regisztrált alkoholos italok közül az égetett szesz-fajták a legkelendőbbek: arányuk a világ alkoholfogyasztásából 44,8%-ra rúg. A második helyen a sör áll, 34,3%-kal, míg a bor a harmadik helyre szorult (11,7%). A sorrendben 2010 óta jelentéktelen elmozdulások következtek be. A legnagyobb változást Európában észlelték, ahol az égetett szesz 3%-os visszaszorulása mellett fellendült a sör és a bor fogyasztása. Az alkalmankénti komoly italfogyasztás (heavy episodic drinking, HED), „rohamivás” gyakorisága, amikor az érintett havonta legalább egyszer 60 gramm tiszta szesznek megfelelő italt vesz magához, a teljes népességen belül 2000 óta globálisan 22,6-ről 2016-ra 18,2%-ra mérséklődött, de igen jelentős maradt Kelet-Európában és Afrika szubszaharai országában.

A serdülőkorúaknak, vagyis a 15–19 éveseknek az egynegyede gyakorló alkoholfogyasztó, ami 155 millió főt jelent; a szeszes italokkal megbarátkozott fiatalok aránya szembeszökően magas az európai és az amerikai régióban (43,8, illetve 38,2%). Iskolákban végzett felmérések tanúsága szerint első alkalommal már 15 éves koruk előtt nyúltak pohárhoz. A rohamivás előfordulása a 15–19 esztendősek körében ritkább, mint a teljes népességen belül, gyakorisága a 20–24 éves korosztálynál a legmagasabb, s inkább a férfiakra jellemző.

Az egyes országok gazdasági jóléte szorosan kötődik az alkoholfogyasztáshoz. Előrejelzések szerint várható, hogy 2025-ig Amerikában és Délkelet Ázsiában nőni fog a szeszes italok fogyasztása a 15 évesnél idősebb népesség körében. Nem tűnik valószínűnek, hogy a folyamat ellensúlyozza a többi térség fogyasztásának csökkenése, következésképpen 2020-ra az egy főre jutó éves fogyasztás elérheti a 6,6 litert, 2025-re pedig 7 literre emelkedhet.

Az alkoholfogyasztás térségbeli eltéréseit többféle tényező bonyolult kölcsönhatása okozza; szerepelnek közöttük társadalmi-demográfiai, gazdasági fejlettségbeli eltérések csakúgy, mint a vallási és kulturális normák különbségei, s az eredmény szempontjából nem közömbösek az előszeretettel fogyasztott szesz-féleségek sem. Így például a Kelet-Mediterraneum térségében az előző 12 hónapban a népességnek mindössze 2,9%-a fogyasztott alkoholt, így a világ 15 évesnél idősebb népességének 8%-át adó régió részesedése a világfogyasztásból csupán 0,7%. Ezzel szemben az európai térség, ahol a földkerekség 15 évesnél korosabb lakóinak 13,7%-a él, a teljes fogyasztásnak több, mint egyötödét mondhatja magáénak.

Az ártalmakat okozó alkoholfogyasztás 2016-ban világszerte hárommillió halálesethez vezetett (ebből 2,3 millió férfit; ez az összes halálozás 5,3%-a. A túlzott alkoholfogyasztásból származó halandóság magasabb, mint ami a tuberkulózisból vagy a HIV-AIDS-ből fakad. Az alkohollal összefüggő halálesetek 28,7%-a sérülésekből eredt, 21,3%-a emésztőrendszeri, 19%-a szív- és érrendszeri megbetegedésekből, 12,9%-a fertőző betegségekből.

A jelentés készítői felhívják a figyelmet: áttekintésük szorosan illeszkedik az ENSZ 2030-ig terjedő, fenntartható fejlődési célokat megfogalmazó programjához, annak egészségügyi részeihez. A program ugyanis súlyt fektet az anyák és a gyermekek egészségére, a fertőző megbetegedések megelőzésére. Ezen túlmenően az alkohol termelése és fogyasztása szorosan kapcsolódik a program számos pontjához. Az összeállítás szerzői szerint az alkohol felnagyítja az országokon belüli és az országok közötti egyenlőtlenségeket: „Adott alkoholmennyiség elfogyasztása ártalmasabb a szegény italozók és családjuk számára, mint a tehetősebbek számára”. Veszélyforrást jelent, hogy az érintettek az alkoholt sokszor más pszichoaktív szerekkel együtt viszik be szervezetükbe, ami nem utolsósorban a közúti közlekedés biztonságára nézve is kockázatos.

A WHO 478 oldalas összeállítása bő teret szentel az alkohollal kapcsolatos szakpolitikák ismertetésének. A törzsszöveget követően régiónkénti csoportosításban táblázatokból és grafikonokból álló országismertetések sorakoznak. A függelékek az alkoholfogyasztás táblázatos bemutatásán kívül a fogyasztás egészségügyi következményeit (mortalitás, morbiditás), valamint a szakpolitikák bemutatását tartalmazzák. Az országismertetések a függelékek sorrendjében tagolva rajzolnak képet az egyes országokról. A három főbb egyes (regisztrált) italfajta fogyasztásának megoszlását a legkönnyeb-

ben befogadható módon kördiagramok szemléltetik. Magyarországon a sör, a bor és az égetett szeszes italok fogyasztása szinte egyenletes eloszlású (a sör 36%-os fölényével) – eltérően Izraeltől, ahol a sör 54, az égetett szeszes italok 41%-os arányát jegyezték fel. Meglepetést nem okoz Csehország és Németország sörfogyasztásának 54, illetve 53%-os aránya. Miként az sem, hogy Olaszországban és Franciaországban a bor az uralkodó szeszes ital (65 és 59 %-kal) – igaz, fogyasztásuk mindkét országban az 1961. évinek csaknem az egyharmadára esett vissza. Magyarországon ebben az időszakban az alkohol fogyasztása a hetvenes évek végétől (a bor kivételével) két évtizeden keresztül megugrott, 2016-ban enyhén meghaladta az 1961. évi szintet. A világszervezet – Csehországtól, Franciaországtól, Izraeltől, Németországtól és Olaszországtól eltérően –, Magyarország esetében nem tud írásba foglalt, átfogó nemzeti alkoholelles szakpolitikai intézkedésekről; a 18 éven aluliaknak történő árusítás tilalmát regisztrálja.

TÁRGYSZAVAK: alkoholfogyasztás, egészségi állapot, WHO

HOLKA LÁSZLÓ

113/2018

Egészségi állapotbeli, élettartambeli és jóléti egyenlőtlenségek az amerikai idősök körében

Ray Miller – Neha Baioliya: Health, Longevity, and Welfare Inequality of Elderly. Program on the Global Demography of Aging at Harvard University *Working Papers Series*, 2018. május, 1–33. p.

URL: https://cdn1.sph.harvard.edu/wp-content/uploads/sites/1288/2012/11/159_Health-Longevity-and-Welfare-Inequality-of-the-Elderly.pdf

Az egyenlőtlenség iránt mind a kutatók, mind a döntéshozók nagy érdeklődést mutatnak, leginkább annak méltányossági és potenciális következményeivel összefüggésben. A különbségek mérésére gyakran a jövedelem és a fogyasztás adatait használják fel, ami viszont nem alkalmas a szociális jólét¹ egyenlőtlenségeinek feltárására. A szabadidő-felhasználás, az egészségi állapot, a társadalmi kölcsönhatások, a politikai és a természeti környezet és más tényezők szorosan kapcsolódnak a jóléthez. Erős szocioökonómiai hatások is befolyásolják a jólétet, mint például a várható élettartam.

E tanulmány elemzi az egyéni jóllét megoszlását, összehasonlítva a várható élettartam egyedenkénti értékeit egy-egy adott életkorban. A felsorolt tényezők mindegyikét számba véve jutnak a szerzők a jólétnek egy teljesebb mértékéhez, ami jobban kifejezi a jóléti egyenlőtlenségeket, mint önmagában a fogyasztás vagy a várható élettartam.

A tanulmány vizsgálja a 60 évesek jóléti megoszlását. Az adatok a Michigani Egyetemnek az amerikai Egészségi állapot és nyugdíjazás vizsgálat (Health and Retirement Study, HRS)) elnevezésű, 1992 és 2014 között két évenként, mintegy húsz ezer főn végzett felméréseinek megfelelő hullámaiból származnak. A fogyasztásra vonatkozó információkat ennek a felmérésnek a kiegészítéseként 2001-től ugyanezen a mintán belül, körülbelül ötezer főn végzett, Fogyasztási és tevékenységi felvétel (Consumption and Activities Mail Survey, CAMS) nevű felvételből merítették.²

Az egyik fő kérdés az, hogy mennyivel élnek tovább a 60 évesek közül azok, akiknek megadatik a jólét, azokhoz képest, akiknél ez hiányzik. Az is érdeklő a Harvard Egyetem kutatóit, hogy a jóléti különbségek kialakulására milyen hatással vannak a fogyasztásban, a szabadidő eltöltésében és az egészségi állapotban mérhető eltérések. A dolgozat arra is választ kíván adni, hogy az idősök jóléte és annak eltérései hogyan változtak meg az utóbbi évtizedekben. Az elmúlt harminc évben a jövedelem és a fogyasztás egyenlőtlenségei növekedtek az Egyesült Államokban, de ennek az egyének jólétére gyakorolt megoszlásáról nincsenek megbízható információk. A növekvő gazdasági egyenlőtlenségek fokozhatják a jóléti eltéréseket, de a közegészségügy fejlődése és az egészségügy méltányosabbá válása mérsékelheti őket. Ennek ellenkezője is igaz lehet, ha az egészségi állapotbeli előnyök aránytalan mértékben csoportosulnak át a gazdagok irányába, olyan egyenlőtlenségeket indukálva a jólétben, amit önmagukban a gazdasági okok nem hoznának létre. Az egészségi állapotbeli eltérések hatással vannak a jóléti egyenlőtlenségekre, különösen az idősök körében, ahol a legtöbb egészségi probléma felhalmozódik. Közismert, hogy szélesedik az eltérés a várható élettartamban, ugyanakkor növekszik a halandóság eltérése a különböző szocioökonómiai csoportba tartozók között. A kutatást az amerikai népesség gyors öregedése is motiválta, mivel 2050-re a 65 évesek és idősebbek aránya meghaladja majd a lakosság 20%-át.

¹ A jólét az egyén anyagi (gazdasági, jövedelmi) helyzetének mértékét, míg a jólét életének lelki (egészségi állapotbeli, táplálkozási, életmódbeli stb.) aspektusát fejezi ki.

² https://hrs.isr.umich.edu/about?_ga=2.26236093.1235863863.1545207902-1415679952.1545207902.

A legfontosabb eredmények a következők:

1. A jóléti egyenlőtlenség Gini-együtthatójának értéke 0,66 az 1931–1941 években születettekénél, amelyben a megoszlás 90. percentilisének értéke 23-szor nagyobb, mint a 10. percentilisé.
2. Az egészségi állapot különbségeinek fontos következményei vannak az idősök jólétének megoszlására. Jelentős a relatív jólét alulbecslése a megoszlás felső részén lévőkénél és felülbecsült az annak alján elhelyezkedőkénél. Pozitív korreláció mérhető az egészségi állapot, a fogyasztás és a halandóság között.
3. A legnagyobb egyenlőtlenségek sorrendben az egészségi állapotban, a halandóságban és a fogyasztásban mérhetők. A szabadidő eltöltésének ebben viszonylag kicsi a szerepe.
4. Az elmúlt évtizedekben növekedett az idősök kohorszainak egymás közötti egyenlőtlensége a fogyasztásban, az egészségi állapotban és a halandóságban. A 2002 és 2007 között 60. életévüket betöltőknél 9%-kal nőtt a Gini-együttható értéke és 22%-kal azok esetében, akik csak 2008 és 2014 között lettek 60 évesek, azokhoz képest, akik 1992 és 2001 közötti években ünnepelték 60. születésnapjukat.
5. Az életciklus-módszerrel számított eredmények nagyban alábecsülik a jóléti egyenlőtlenségeket.

Az eredmények legfontosabb következtetése, hogy a jövedelem és a fogyasztás alábecsüli a 60 évesek aggregált jóléti egyenlőtlenségeit. Az egészségi állapot és a fogyasztás közötti kapcsolat azt jelzi, hogy a magas fogyasztás jobb egészségi állapotot és hosszabb életet eredményez. Megállapították, hogy az időskorúak szociális biztonsági hálójának megerősödése ellenére a gazdasági egyenlőtlenségek fokozódnak a „gazdasági előnyök és hátrányok” egy életen át tartó felhalmozódása miatt. Egy másik kutatás arról számolt be, hogy a jövedelemegyenlőtlenség elmúlt három évtizedbeli növekedése az idősök körében kisebb ütemű volt, mint a fiatalabbaknál, az időskori szociális háló működésével összefüggésben.

A tanulmány öt korcsoportot vizsgált. A kiinduló kohorszot az 1931–1941 években született személyek adták. A két, időben ezt megelőző kohorsz tagjai az 1924 előtt születettek, illetve a „válság gyermekei”, 1924 és 1930 között. A „háború gyermekei” (1942–1947) és a „baby-boom” (1948–1959) fiai-lányai alkotják a negyedik, illetve ötödik kohorszot. A mintában azokat definiálták nyugdíjasnak, akik kevesebb, mint 500 órát dolgoztak a megelőző évben.

A megbetegedések mérésére nyolc (orvos által diagnosztizált) betegséget különböztettek meg.

Mérték a mindennapi életben végzett tevékenységek nehézségeit is, mint például a lakáson belüli mozgás, a fürdés és az öltözködés gondjait. A szubjektív egészségi állapot felvételére is sor került egy ötpontos skálán nagyon rossz (1) és kitűnő (5) közötti fokozatok besorolásával.

A fogyasztási adatokat a CAMS adatbázisából vették át a 2001 és 2011 közötti évekre vonatkozóan.

A mintába az 1960 előtt születettek kerülhettek be. Így 35 889 személy és 216 625 megfigyelés adatait elemezték. Az öt kohorsz közül a legidősebbek átlagos életkora 81,6 év volt, majd rendre: 75,0, 64,4, 59,6 és 56,0 év. A magas vérnyomásúak aránya a legidősebbektől (54,3%) haladva a legfiatalabbak felé (42,9%) csökken, a diabéteszeseké enyhén emelkedik (14,7-ről 16,1%-ra). A rákos megbetegedések gyakorisága 17,4-ről 7,4%-ra csökken, még jobban a szívbetegké (35,9-ről 12,8%-ra), de a pszichiátriai megbetegedéseké emelkedik (11,5-ről 18,9%-ra).

Az életciklus-dinamika becslésében és szimulációjában vizsgálták a különböző betegségek kapcsolatát a szubjektív egészséggel, a fogyasztással, valamint a halandóság és a nyugdíjazás esélyhányadosával. A szívbetegségnek erős negatív hatása van a szubjektív egészségi állapotra, ami növeli a nyugdíjazás és a halálozás valószínűségét és csökkenti a fogyasztást. A sztrók független a szubjektív egészségi állapottól.

A szimulációs minta csak a legifjabb három kohorsz adatait tartalmazta. 6544 főt a kezdeti (1931–1941-ben születettek) korcsoportból, akik 1992 és 2001 között érték el a 60. életévet, 2547 személyt a „háborús gyermekekből” (2002–2007), és 3437 főt a „baby-boom” öregeiből (2008–214). A három kohorsz összehasonlításából az állapítható meg, hogy egyre betegebbek a 60 éves kort elérő amerikaiak. A magas vérnyomásban szenvedők aránya az 1930-as években születettekénél 40%, míg az 1950-es évtizedben világra jötteknél már 51%-os gyakoriságú e korban. A diabéteszrel együtt élők aránya 12-ről 20%-ra nőtt. A pszichés problémával küzdőké 10-ről 22%-ra emelkedett. Az éves fogyasztás a „baby-boom” gyermekeinél valószínűleg azért csökkent, mert a 2008-as pénzügyi válság éppen az ötvenes éveik második felében érintette őket.

A várható élettartam és az életminőséggel súlyozott várható évek (quality-adjusted life expectancy QUALE) közötti pozitív korreláció is mutatja, hogy a magasabb várható élettartam jobb egészségi állapotot jelez előre. A szerzők számításai szerint azok, akik

60 éves korukban még 29 évre számíthatnak, jó életminőségben megélhetnek akár 25 évet is (85%). Azoknál viszont, akik csak 10 évvel kalkulálhatnak, a jó évek száma 2 és 6 év közöttire (20–60%-ra) prognosztizálható.

Ha a jólétet összetevőire bontjuk (fogyasztás, szabadidő-eltöltés, életminőséggel korrigált várható élettartam) megállapítható, hogy egyenlőtlenségeinek kialakulásában a legerősebb tényező az egészségi állapot és a halandóság, amit a fogyasztásbeli különbségek követnek.

Fontos eredmény, hogy 60 éves korban a legnagyobbak az eltérések, utána a további öregedéssel a különbségek lassú csökkenése következik be. A legnagyobb jólétben élők (10. decilis) halandósága csak 90 éves korban éri el azt a mortalitási szintet, amivel a legrosszabb helyzetben lévőknek (1. decilis) már 70 éves korban szembe kell nézniük.

A Gini-együtthatók értéke e három kohorsznál rendre: 0,667, 0,726 és 0,813.

A vizsgálatot a 70 évesekre is kiterjesztették, hogy összehasonlíthassák a jólét egyenlőtlenségeinek mértékét. Az 1930-as években születetteknél kisebb ez az érték, mint a „háborús gyermekeknél”. A „baby-boom” idején világra jötteknél ezt az összehasonlítást nem tudták elvégezni, mert még nincsenek 70 évesek. A „válság gyermekeinél” (1924–1930) is kisebbek a 70 éves korban mért egyenlőtlenségek, mint az 1930-as évek évjáratainál. A kutatás lehetővé teszi a jóléti egyenlőtlenségek bemutatását a népesség különböző alcsoportjaira (iskolai végzettség, régió, társadalmi nem, rassz) is.

TÁRGYSZAVAK: jólét, egyenlőtlenség, időskorúak, egészségügy

HAJNAL BÉLA

Gazdaság

114/2018

Megoldások a nem teljesítő hitelekre Írorszában, 2010–2018

Sharon Donnery – Trevor Fitzpatrick – Darren Greaney – Fergal McCann – Mícheál O’Keeffe: Resolving Non-Performing Loans in Ireland: 2010–2018

Quarterly Bulletin, 2018. április. 54–70. p.

URL: [https://www.centralbank.ie/docs/default-source/publications/quarterly-bulletins/quarterly-bulletin-signed-articles/resolving-non-performing-loans-in-ireland-2018-\(donnery-fitzpatrick-greaney-mccann-and-o%27keeffe\).pdf?sfvrsn=6](https://www.centralbank.ie/docs/default-source/publications/quarterly-bulletins/quarterly-bulletin-signed-articles/resolving-non-performing-loans-in-ireland-2018-(donnery-fitzpatrick-greaney-mccann-and-o%27keeffe).pdf?sfvrsn=6)

A bankok nem teljesítő kölcsöneinek (Non-Performing Loans – NPLs)¹ állománya 2008 után ugrásszerűen nőtt, különösen a jelzáloggal terhelt ingatlanokra (property-related lending) vonatkozóan. Írország NPL-rátája korábban kezdett nőni, és az arányok is nagyobbak, mint az euróövezet más tagállamainak bankrendszerében. A nemzeti válságkezelés része a feltőkésítés programja (Prudential Capital Assessment Review – PCAR). A kormányzat és az Ír Központi Bank (CBI) beavatkozásai azt eredményezték, hogy a nem teljesítő kölcsönök állományának (NPL) rátája 2013 után csökkenő tendenciájú. (1. ábra)

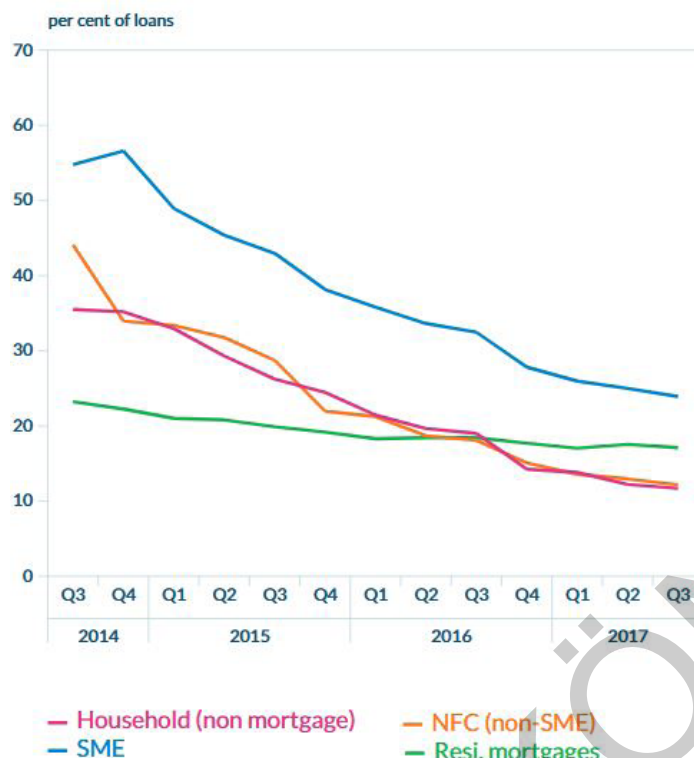
A szerzők ismertetik az ír kormányzat és központi bank szakpolitikai intézkedéseit, amelyek együttes hatására a kereskedelmi bankok nem teljesítő kölcsöneinek (NPL) rátája 2014-től csökkent. (2. ábra)

A tanulmány megállapítja, hogy a szakpolitika azért támogatta a konszolidációs programot, mert az egyes írországi kereskedelmi bankok önmaguk nem voltak képesek a nem teljesítő kölcsönök (NPL) kezelésére. A megvalósított intézkedéssorozat igazoltan megelőzte a fizetési fegyelem lazulását, a kereskedelmi bankok jelzáloghitelezésének drasztikus csökkenését, illetve a hitelkamatok általános növelését az írországi bankok be nem hajtott, lejárt követeléseinek következtében.

A kereskedelmi bankok fizetési könnyítésekkel csökkentették a nem teljesítő kölcsön állományát, felhasználva a juttatott költségvetési forrásokat. A lakáshitelezés (elsődleges) jelzálogkölcsönei (Primary Dwelling House (PDH) mortgages) esetén alkalmazott könnyítések eseteinek alakulását a 3. ábra hasonlítja össze.

¹ A kölcsön akkor „nem teljesítő”, ha az adós a lejárt tartozását több mint kilencven napig nem fizeti vissza, vagy teljesen fizetésképtelennek minősül, mielőtt teljesítette a kötelezettségeit.

A nem teljesítő lakásalapú jelzálogkölcsönök állományának csökkentését célzó program összehangolt intézkedéscsomagja mintegy 119 000 számlát érintett 2017. III. negyedévéig. Az írországi fizetési könnyítések egyharmadában mérsékeltek a hátralékot, az eredeti jelzálogot részekre bontották azok közel egynegyedében, és egynolcaduk esetén módosították a lejárat eredeti határidejét.

1. ábra: A kereskedelmi bankok NPL-rátája az adósok csoportjai szerint* Írországbán, 2014–2017, százalék (a kategória összes kölcsöne = 100)

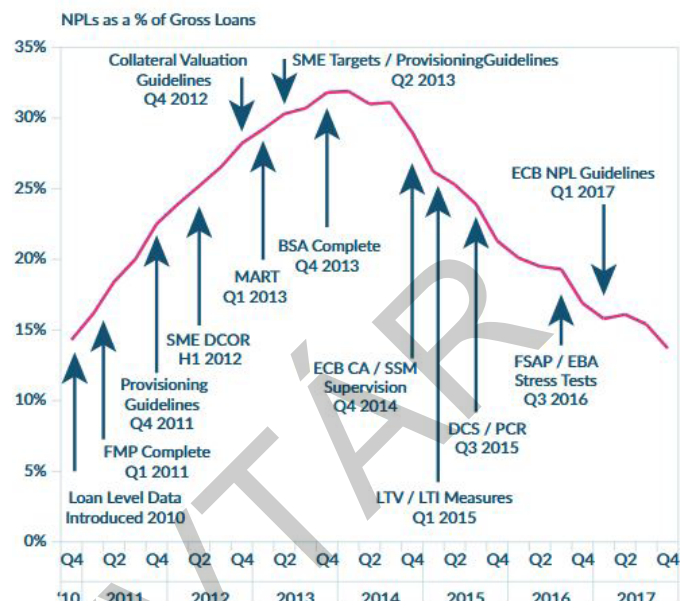
*A nem teljesítő kölcsön (NPL) adósainak kategóriái: háztartások (nem jelzálog ügyletek), KKV (SME) és a többi nem pénzügyi vállalat (NFC), a lakások jelzáloggal fedezett (mortgages) kölcsönei.

A fizetési könnyítéssel érintett számlák 2017. III. negyedévi száma a befektetési célú ingatlan jelzálogkölcsönei (Buy to Let [BTL] mortgage) esetén mintegy 23 000, az összes ügylet 18%-a. (4. ábra)

A nem teljesítő kölcsönök (NPL) rátája 2013 végéig nőtt Írországbán, a 2011-ben indított konszolidációs (PCAR) program ellenére. Az ország kereskedelmi bankjai összesen mintegy 74 milliárd EUR transzfert² kaptak, a kapott eszközök nagy része az ingatlanok jelzáloghitelezési piacának (Commercial Real Estate [CRE] market) forrásait növelte. Az írországi bankrend-

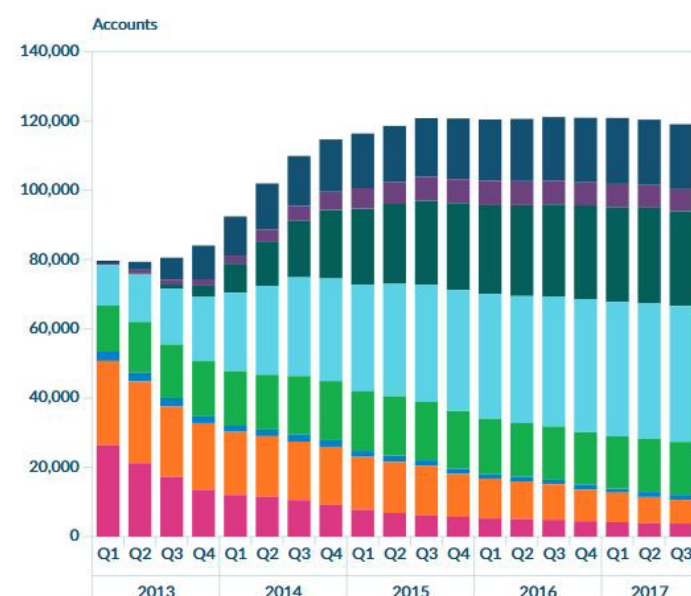
² A transzfer a háztartások lejárt ingatlanhiteleire, valamint a különösen kitett kis- és közepes vállalkozások (KKV) lejárt vállalati hiteleire megállapított jogosultsági ismérvek alapján történt.

szer konszolidálását a bankfelügyelet gyakorlatának változtatása 2011-től segítette, például a kereskedelmi bank tőke megfelelésének követelményeit illetően.

2. ábra: A kereskedelmi bankok NPL-rátájának alakulása a szakpolitika fontosabb intézkedéseinek* hatására Írországbán, 2010–2017, százalék (összes kölcsön = 100)

*Az ábra csak rövidítéssel jelöli a bankrendszer konszolidációjának szakpolitikai intézkedéseit a kezdő időpontjaikkal (negyedév, félév). A jelölt írországi programok szakmai részleteit a tanulmány tartalmazza.

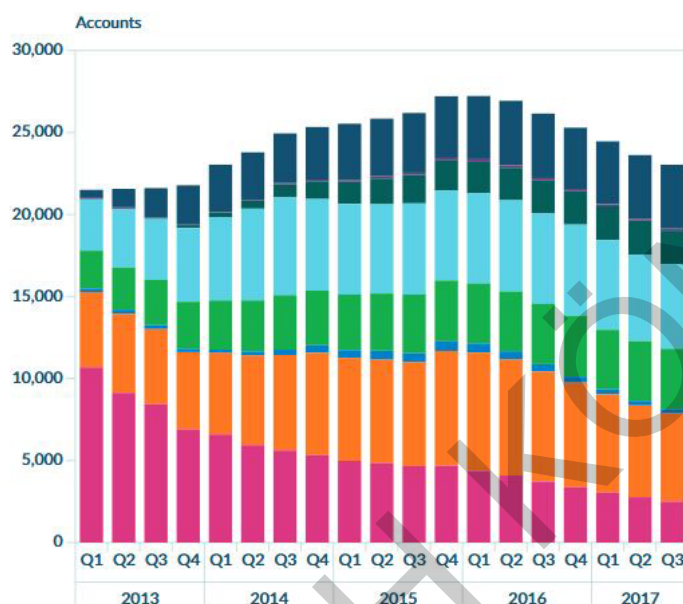
3. ábra: A kereskedelmi bankok lakásalapú jelzálogkölcsöneinek (PDH) fizetési könnyítései* Írországbán, 2013–2017, a számlák mennyisége

*A lejárt tartozás fizetési könnyítései: csak a kamat esedékes, fizetési kötelezettség csökkentése, moratórium, futamidő végének módosítása, megállapodás a hátralékra, jelzálog bontása, átmeneti kamatengedmény, egyéb könnyítés.

A nem teljesítő összes kölcsön a 2013. decemberi állomány mintegy 32%-a (2010. decemberben csak 15%). A jelzálogkölcsönök 3,3%-ának volt több mint kilencven napja lejárt tartozása 2009. szeptemberben, a 2013. szeptemberi ráta már 12,9%.

A kereskedelmi bank más intézménynek értékesítette, illetve a könyveiből veszteségként kivezette a lejárt kölcsönök egy részét a konszolidációs program részeként. Előfordult továbbá nem behajtható tartozás is például az adós csődje, felszámolása esetén.

A nem pénzügyi vállalatok teljes írországi kölcsönállományában mintegy 8,9 milliárd EUR volt a lejárt tartozás 2017 végén, itt az NPL-ráta 15,5%. A korábban már átutemeztett vállalati kölcsönök állománya elérte a 7,3 milliárd EUR-t, annak több mint háromnegyede 2017 végéig (ismételten) lejárt.

4. ábra: A kereskedelmi bankok jelzálogkölcsöneinek fizetési könnyítései* a befektetési célú ingatlanügyletek (BTL) körében Írorszában, 2013–2017, a számlák mennyisége

*A lejárt tartozás fizetési könnyítései: csak a kamat esedékes, fizetési kötelezettség csökkentése, moratórium, futamidő végének módosítása, megállapodás a hátralékra, jelzálog bontása, átmeneti kamatengedmény, egyéb könnyítés.

A nem teljesítő kölcsönök (NPL) ágazati arányai az építőipari (24) és a szálláshely-szolgáltatási (23%) KKV körében (SME lending) a legnagyobbak 2017 végén. Ez a ráta csak 11-13% a KKV esetén például a kitermelő, valamint a feldolgozóipar írországi ágazataiban.

A bankrendszer és az adósaik kitettsége, működési zavara sikeresen kezelhető volt az ismertetett programokkal, megelőzhetők a sokkal nagyobb veszteségeket. A cikk hivatkozik nemzetközi összehasonlításokra,

amelyek szerint nagyobb volt a munkanélküliségi ráta, valamint a gazdasági növekedés, illetve a beruházási hajlandóság visszaesése a gazdasági válság hatására olyan nemzetgazdaságokban, ahol a kereskedelmi bankok feltőkésítését a szakpolitika nem támogatta.

TÁRGYSZAVAK: jelzáloghitel, hitel visszafizetése, indikátorok, Központi Bank (Central Bank of Ireland), Írország

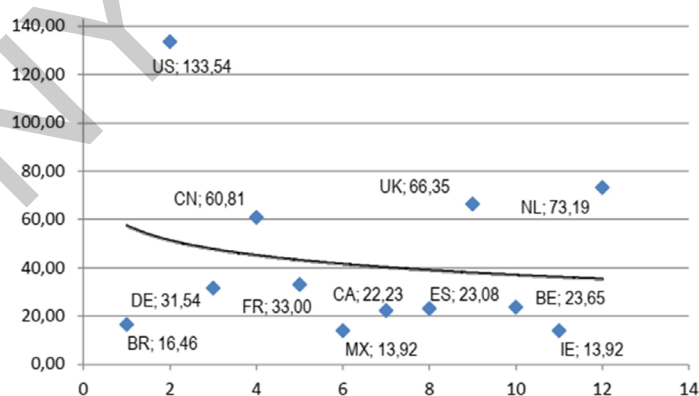
NÁDUDVARI ZOLTÁN

115/2018

Új empirikus megközelítés a külföldi közvetlen beruházásnak a gazdasági növekedésre gyakorolt hatására, spanyol esettanulmánnyal

Jorge Bermejo Carbonell – Richard A. Werner: Does Foreign Direct Investment Generate Economic Growth? A New Empirical Approach Applied to Spain *Economic Geography*, 2018. 4. sz. 425–456. p.

DOI: [10.1080/00130095.2017.1393312](https://doi.org/10.1080/00130095.2017.1393312)

1. ábra: Összefüggés a beáramló nettó FDI (IFDI) átlagos évi értéke (milliárd USD/év)* és átlagos évi rátája (százalék, 2010. évi GDP = 100) között országok szerint, 1984–2010

*A recenzius számításai és ábrája a forrás táblázatos mutatósorozata alapján, a nettó IFDI (FDI Net Inflows) folyóáras átlagos évi értéke az y-tengelyen.

A szerzők táblázatosan közlik a beáramló külföldi közvetlen beruházások¹ (továbbiakban: IFDI) 1984 és 2010 között megvalósult ügyleteinek indikátorait, továbbá a Világbank GDP-adatait. Az IFDI folyamatai kapcsolódnak a globális teremési láncok gyors fejlődéséhez, de nem állapítható meg általánosítható összefüggés az egyes nemzetgazdaságok növekedése és a rendeltetési országba áramló IFDI értéke között.

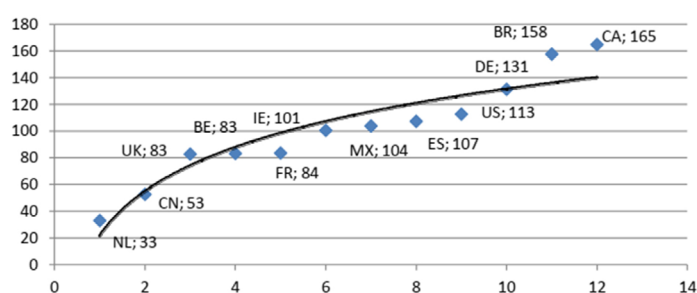
A külföldi működő tőkét fogadó fejlett, feltörekvő és fejlődő országok sajátos pályán fejlődnek. Az ügyletek

¹ Foreign direct investment – FDI, a beáramló FDI jele: IFDI.

átlagos évi értéke széles skálán változott a nyolcvanas évek közepétől 2010-ig, eltérők a GDP értékéhez mért arányai. (1. ábra).

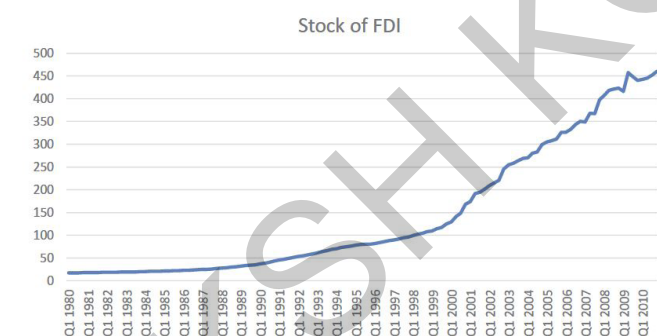
A vázolt nemzeti indikátorok függnek az IFDI ágazati szerkezetétől, az átlagos évi értékek alsó sávjában a két feltörekvő gazdaság, Brazília (BR) és Mexikó (MX) van. Az Amerikai Egyesült Államok (US), az Egyesült Királyság (UK) és Hollandia (NL) a felső értékhatárt jelöli ki, a spanyolországi (ES) IFDI átlagos évi értéke 23 milliárd USD/év, az a közbelső sávhoz sorolható.

A beáramló FDI (IFDI) állományának GDP-hez viszonyított százalékos aránya is eltérő országok szerint, az indikátor összefügg az IFDI átlagos évi rátájával. (2. ábra)

2. ábra: Összefüggés a beáramló FDI (IFDI) állományának 2010. évi rátája* és a nettó IFDI átlagos évi rátája között országok szerint, 1984–2010, százalék (2010. évi GDP = 100)*

*A recenzius számításai és ábrája a forrás táblázatos mutatósorozata alapján, az IFDI (FDI Net Inflows) állományának 2010. évi GDP-aránya az y-tengelyen.

3. ábra: A Spanyolországba áramló FDI (IFDI) állományának értéke, 1980–2010, milliárd USD

*A spanyolországi IFDI-állomány növekedése átlagosan évi 12,2% 1984 és 2010 között.

A spanyolországi (ES) IFDI-állomány² rátája (a 2010. évi GDP 107%-a) viszonylag magas, ennél csak Németország (DE) indikátora (131%) nagyobb európai összehasonlításban az időszak végén.

² Az UNCTAD legutóbbi dokumentuma: World Investment Report 2018. Investment and New Industrial Policies. Geneva, United Nations, 2018. 193 p. Elérhető: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf.

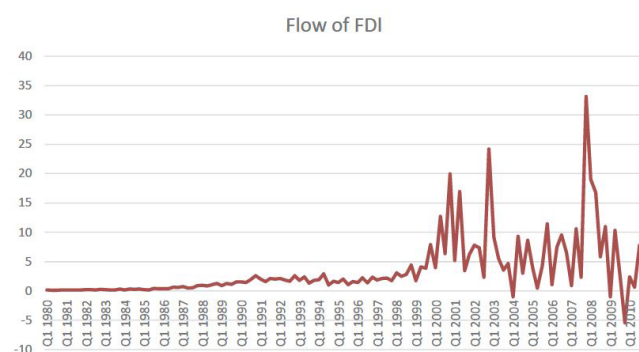
Az IFDI spanyolországi állományának értéke gyorsabban nőtt az ezredfordulótól kezdve, mint 1980 és 2000 között, főként a tőke szabad áramlásának uniós jogszabályai alapján. (3. ábra)

Több tényező alakítja az IFDI és a gazdasági növekedés közötti összefüggést, többek között a fogadó ország felszívóképessége (absorptive capacity), ezen belül a termelő ágazatok humántőke helyzete. A termelő ágazatokba áramló stratégiai IFDI részesedése, összetétele változó a vizsgált évtizedekben, és függ a vizsgált fejlett nemzetgazdaságok (advanced FDI receiver economy) és fontosabb területi egységeik sajátos fogadókészségétől.

Az 1986 előtti IFDI ágazati megoszlásában a spanyol vegyipari, járműipari és gépgyártó cégek aránya volt a legnagyobb. A beáramló külföldi beruházás technológiatranszferekkel növeli a termelékenységét a rendeltetési ország (host-country) ágazataiban.

A növekedést befolyásolja, hogy az IFDI értékének mekkora része valósít meg ún. zöldmezős beruházást (greenfield investment), illetve szerez tulajdonrészt működő spanyolországi cégben (merger and acquisition – M&A). Az 1986-tól beáramló működő tőke nagyobb részét már nem az ipari ágazatok kapták, hanem a pénzügyi és biztosító ágazatok és az ingatlanügyek (real estate-related economic activity).

Egy vizsgált tárgyév IFDI-tranzakciói késleltetéssel eredményezhetik a GDP termelésének növekedését, ez összefügg például az új termelő, szolgáltató kapacitás kialakításának időigényével. Késleltetés mutatkozott a tranzakció évéhez mérten például a szálláshely-szolgáltatás és egyéb nem pénzügyi vállalatok teljesítményének növekedésében. Az ingatlanügyekhez kapcsolódó bankművelet (financial credit to nonbanks and property industry) részesül IFDI-forrásokból, de az közvetlenül nem növeli az ország GDP-termelését. (4. ábra)

4. ábra: A Spanyolországba áramló FDI (IFDI) nettó értéke, 1980–2010, milliárd USD

*A spanyolországi IFDI folyóáras nettó értékének növekedése átlagosan évi 47% 1984 és 2010 között.

Az Európai Unió tagállamainak GDP-növekedése 1990 és 2008 között átlagosan évi 2,2%, a spanyol nemzetgazdaságé évi 3,5%. A szerzők modellszámítása szerint nincs általános összefüggés a GDP termelésének növekedése és az IFDI között, sokféle ágazati trend igazolható. A spanyolországi építőipar részese például mintegy 17% a nettó IFDI 2010. évi folyóáras értékében, az építmények egy része az infrastruktúrához tartozik.

A beáramló külföldi működő tőke szerkezetváltozása is magyarázza, hogy a teljes tényezőtermelékenység (total factor productivity – TFP) 1980 és 2010 között átlagosan évi 0,7%-kal csökkent Spanyolországban, az eszközfelhalmozás IFDI-része ellensúlyozta a stagnáló, illetve csökkenő termelékenységet. Az IFDI kiegészítette a jövedelemtulajdonosok megtakarításait a fellendülés időszakában, de a GDP csak közvetett módon növelhető a pénzügyi közvetítés ügyleteivel.

A pénzügyi vállalatok szektorának értékaránya növekedett a beáramló működő tőke összegében. Előfordult, hogy a Spanyolországból kiáramló FDI (OFDI) értéke nagyobb, mint a tárgyévi IFDI. A termelt jövedelem egy részét az anyavállalat nem Spanyolországban fekteti be újra, hanem a befektető országának jövedelmét növeli.

TÁRGYSZAVAK: termelési függvény, külföldi közvetlen beruházás (FDI), indikátor, nemzetközi összehasonlítás, Spanyolország, 1984–2010

NÁDUDVARI ZOLTÁN

116/2018

Az atomenergia hasznosításának távlatai Kínában

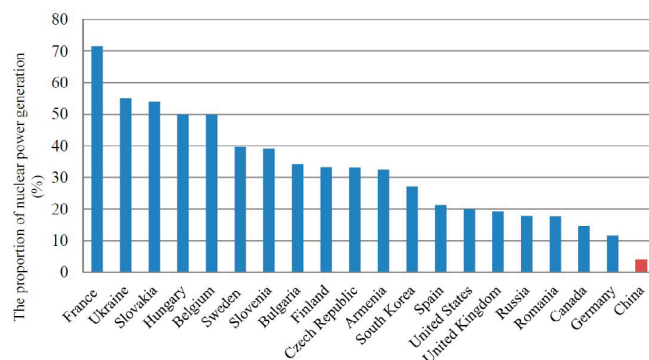
Yan Xu – Junjie Kang – Jiahai Yuan: The Prospective of Nuclear Power in China

Sustainability, 2018. 6. sz. 1–21. p.

DOI: [10.3390/su10062086](https://doi.org/10.3390/su10062086)

A kínai atomenergia-termelés 2017. évi kapacitása mintegy 36 GW, a működő 37 atomerőmű részesedése az ország villamosáram-termelésében 2%. Ez az arány sokkal kisebb, mint a többi iparosodott országé. (1. ábra)

Az Amerikai Egyesült Államok 2018 tavaszán működő atomerőműi kapacitása a legnagyobb (közel 100 GW), ezt követi a francia (63), a japán (63) és a kínai (35 GW) üzembe helyezett reaktorok teljesítménye. A 2018. április 1-jén kivitelezési szakaszban levő reaktorok teljesítménye az Amerikai Egyesült Államokban 2,50, Franciaországban 1,75, Japánban 1,75, Kínában 21,55 GW. (1. táblázat)

1. ábra: Az atomenergia részesedése az áramtermelésben országok szerint*, 2017, százalék (összes villamosáram-termelés = 100)

*Az országok rangsora az atomerőművekben termelt elektromos áram, 2017. évi százalékos aránya szerint.

Country	Operable Reactors		Under-Construction Reactors	
	Number	Net Installed Capacity (MW)	Number	Net Installed Capacity (MW)
USA	99	99,647	2	2500
France	58	63,130	1	1750
Japan	58	63,130	1	1750
China	38	34,647	20	21,546
Russia	37	28,961	5	3634
South Korea	24	22,505	4	5600
India	22	6219	6	4350
Canada	19	13,553	0	0
Ukraine	15	13,107	0	0
Germany	7	9444	0	0
UK	7	9444	0	0
UAE	0	0	4	5600
World	449	394,137	57	61,640

1. táblázat: A működő és a kivitelezési szakaszban levő atomerőműi reaktorok száma, illetve kapacitása (MW), 2018. április 1.

Összehasonlításként: a világ országaiban 2018-ban összesen 449 atomerőműi reaktor működött, a kapacitásuk együtt 394 GW, a kivitelezési szakaszban levő 57 reaktoré közel 62 GW.

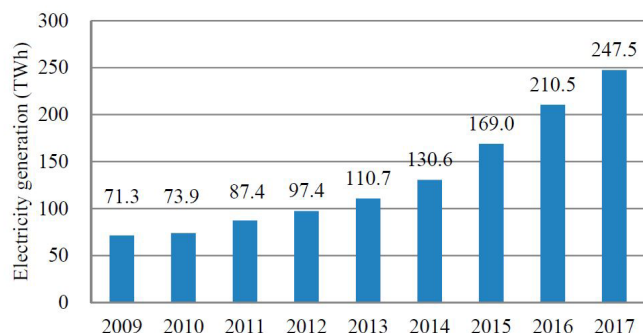
Kína távlati energetikai programja előirányozza a széntüzelésű erőművek részesedésének fokozatos csökkentését, és 2026-ban az elektromos áram termelésének már csak 54%-át adják (a jelenlegi arányuk mintegy 70%). Ez is indokolja az atomerőmű-fejlesztéseket, a 2030-ban működő reaktorok tervezett kapacitása 120–150 GW a kínai előirányzatok szerint. (2. táblázat)

	GDP Growth Rate (%)	Electricity Demand Growth Rate (%)	Installed Capacity of Nuclear Power (GW)	Electricity Generation of Nuclear Power (TWh)	The Proportion of Nuclear Power Generation (%)
2015	7.20%	1.00%	26.43	169	3%
2016	6.80%	5.00%	33.63	210.5	3.56%
2017	6.60%	6.60%	34.73	247.5	3.94%
2020	6.10%	5.50%	53	345–396	4.4–5.1%
2025	5.30%	4.00%	120	780–900	8.5–9.8%
2030	4.70%	2.00%	190	1235–1425	12.8–14.8%

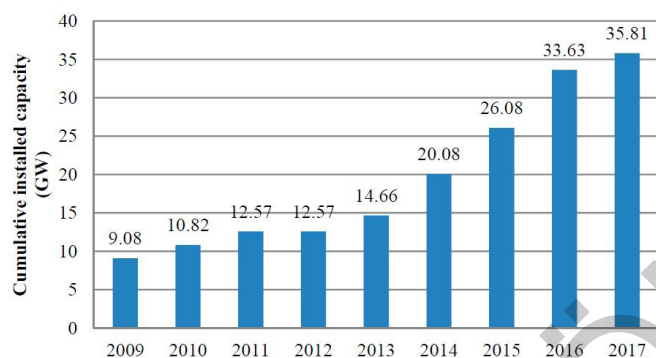
2. táblázat: Kína GDP-növekedési és elektromosáram-igény terve az atomerőműi kapacitás (GW) és éves teljesítmény (TWh) fejlesztésével összefüggésben, 2015–2030

*A tervezett kínai adatok: a GDP és az elektromosáram-igény növekedési rátája (%), az atomerőművek üzembe helyezett kapacitása (GW) és elektromos teljesítménye (TWh), részesedése az ország összes áramtermelésében (%).

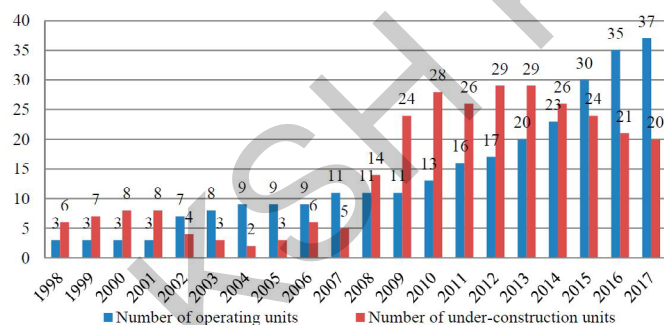
Az atomerőműben termelt elektromos energia mennyisége több mint a háromszorosára nőtt Kínában 2009 és 2017 között. (2. ábra)

2. ábra: A kínai atomerőművek éves áramtermelése, 2009–2017, TWh

3. ábra: A kínai atomerőművek üzembe helyezett összes kapacitása, 2009–2017, GW

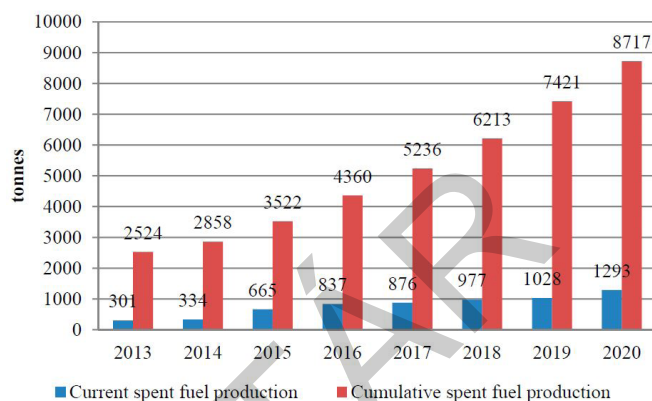
4. ábra: A kínai atomerőművek működő és kivitelezési szakaszban levő reaktoregységeinek száma*, 1998–2017, darab

*A tárgyévben működő, illetve kivitelezési szakaszban levő atomerőműi reaktoregységek száma Kínában.

A kínai atomerőművek 2017. évi kapacitása közel négyszerese a 2009. évinek. (3. ábra)

A kínai kormányzat klímavédelmi programja előirányozza, hogy 2020-ban a primer energiafelhasználás 15%-át nem fosszilis energiahordozók fedezik, és a szénkibocsátás mintegy 40–45%-kal kisebb lesz a 2005. évinél. Erre is tekintettel Kína évről évre növelte

az üzembe helyezett atomerőműi reaktorok számát, és nőtt a kivitelezési szakaszban levők száma a gyors gazdasági növekedés időszakában, 2014-ig. A 2017-ben még épülő húsz kínai reaktor legkorábban 5–7 év múlva helyezhető üzembe. (4. ábra)

5. ábra: A kínai atomerőművek kiégett fűtőelemeinek mennyisége, 2013–2020, tonna

*Az atomerőművek kiégett fűtőelemeinek (spent fuel) tárgyévben keletkező és halmozott mennyisége Kínában.

	1 GW USC	1 GW USC + CCS	Nuclear Power
Unit investment cost (yuan/KW)	3600	3600 + 2000	17,000
Utilization hour	5000	5000	7000
Heat rate (generation) (gce/KWh)	270	270	-
Energy penalty	-	30%	-
Decarbonization efficiency	-	85%	-
LCOE (yuan/KWh)	0.37	0.53	0.4
Avoided CO ₂ cost (yuan/ton)	-	750	214

Note: gce = 1 g of standard coal equivalent.

3. táblázat: A szén-dioxid-emisszió elkerülésének egy GW erőműi kapacitásra jutó költsége a számítás tényezői* szerint Kínában (CNY/tonna CO₂)

*A kalkuláció tényezői: CNY/KW beruházási költség; üzemórák éves száma; gce/KWh szén-dioxid-egyenérték terhelés; az eljárás energiatöbblete; a szénemisszió csökkentésének határfoka, %; CNY/KWh költségtényező a teljes élettartamra (LCOE – levelised cost of electricity) Kínában. A számítás eredménye: CNY/t költség az elkerült szén-dioxid-emisszió egységére.

Az atomenergia gazdaságossága főként a kibocsátott villamos energia beruházási és termelési költségei alapján hasonlítható össze a fosszilis tüzelésű erőművekével. A gazdasági elemzések figyelembe veszik a teljes élettartam alatt termelt árammennyiség egységére jutó összes költséget, továbbá az erőmű leállításával és a sugárzó fűtőanyag, hulladékok ártalmatlanításával összefüggő egyszeri ráfordításokat. A Kínában 2013-ban keletkezett kiégett fűtőelemek mennyiségének (301 t) több mint háromszorosát helyezik el évente a tárolóhelyeken 2017 után. (5. ábra)

A szerzők összehasonlították a korszerű széntüzelésű erőművek és az atomerőművek károsanyag-emissziójának csökkentésére alkalmas technológiák

egységköltségeit nemzeti valutában. Az atomerőmű gazdaságosabb, mint a környezetkímélő széntüzelésű erőmű, ugyanakkor a szén-dioxid-emisszió atomerőműi elkerülésének fajlagos költsége (CNY/t) mintegy harmada az USC+CCS¹ jelű technológiának. (3. táblázat)

TÁRGYSZAVAK: atomerőmű, kiegészítő fűtőelem, nemzetközi összehasonlítás, klímavédelmi hatás, Kína

NÁDUDVARI ZOLTÁN

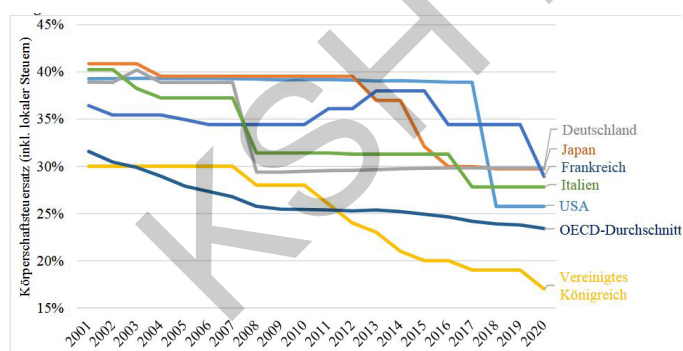
117/2018

A németországi vállalatok adóztatása az adók versenyében, az Amerikai Egyesült Államok 2018. évi adóreformja után

Ulrich Schreiber – Dominik von Hagen – Fabian Nicolas Pönnighaus: Nach der US-Steuerreform 2018: Unternehmensbesteuerung in Deutschland im Steuerwettbewerb

Mannheim, 2018. május, Universität Mannheim. 1–58. p.
https://ub-madoc.bib.uni-mannheim.de/44719/1/Schreiber_vHagen_P%C3%B6nnighaus_02_05_2018.pdf

Az amerikai egyesült államokbeli vállalatok pozíciói 2018-tól erősödnek, miután az elszámolt jövedelemre mint adóalapra kivetett, a korábbiaknál kisebb szövetségi adóterhelés (federal corporate income tax rate) csökken. (1. ábra)

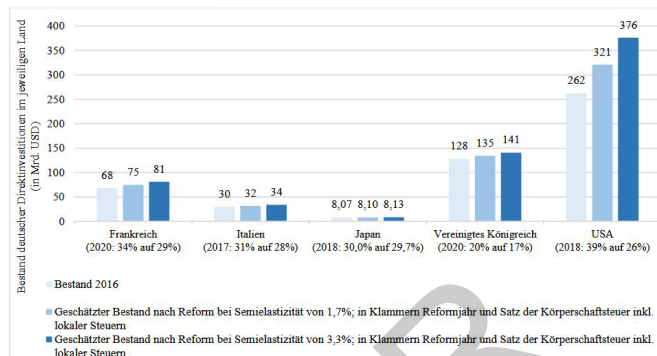

1. ábra: A vállalatok adómértékei országok szerint*, 2001–2020, százalék (az adóalap = 100,0)

*A német, a japán, a francia, az olasz, az amerikai egyesült államokbeli és a brit vállalatok jövedelemadó mértékének alakulása

¹ A gazdasági számítás 1 GW erőmű teljesítményre vonatkozik. Az összehasonlított technológiák: szuperkritikus kezdőparaméterű szénbázisú villamosenergia-termelés (ultra-supercritical coal power plants – USC), illetve az kombinálva a szén-dioxid leválasztásával, eltárolásával (Carbon Capture and Storage – USC + CCS), továbbá atomerőmű (Nuclear Power) Kínában.

az adóalap százalékában, továbbá az OECD-országok átlagos adómértéke. Az adatok a központi és a helyi vállalati adóterhek együttes mértékei.

2. ábra: A Németországból kiáramló FDI (OFDI) állományának becsült változása a fogadó országok és vállalati jövedelemadóik változó mértékei* szerint, 2016, az adóreform évei, milliárd USD
 *A vállalati (központi + helyi) jövedelemadó-mérték a francia (34 helyett 29%, 2020-tól) az olasz (31 helyett 28%, 2017-től), a japán (30,0 helyett 29,7%, 2018-tól), a brit (20 helyett 17% 2020-tól) és az amerikai egyesült államokbeli (39 helyett 26%, 2018-tól) jogszabályok szerinti változásainak becsült hatása a német befektetők OFDI-állományára. A bal oldali diagram az induló, 2016. évi OFDI állomány értéke. Az OFDI rugalmassági tényezője a középítő állományadat esetén 1,7, a jobb oldali állományadat esetén 3,3% az adómérték egységnyi csökkenésére.

A tanulmány részletesen ismerteti az Amerikai Egyesült Államok 2018. évi adóreformjának a vállalati jövedelmekre, beruházásokra, az értékcsökkenési leírásra, a bankhitel elszámolható költségeire, az immateriális eszközökre, a külföldön felhalmozott (ki nem vett) tőkejövedelmekre, a beszállítások költségelszámolására stb. vonatkozó rendelkezéseit, az 1986-tól érvényes korábbi szabályokkal összehasonlítva.

A hatásvizsgálat több ország adóreformjára vonatkozik. A Németországból kiáramló külföldi közvetlen beruházás (foreign direct investment – OFDI) állománya várhatóan reagálni fog a versenytársak adómértékeinek közelmúltban bejelentett változásaira. (2. ábra)

A vállalatok adóterhei más országokban is csökkennek 2018-ban, például

- Belgium (34 helyett 29,9%),
- Luxemburg (27,1 helyett 26%),
- Norvégia (24 helyett 23%),
- Svédország (22 helyett 20%) esetén.

Ausztrália a vállalatok adóterheit (várhatóan 2027-től) 30 helyett 25%-ra mérsékli. Bejelentették a belga (2020-tól 25,8%), a francia (2022-től 25,8%), a görög (2019-től 29 helyett 26%), valamint a holland (2021-től 25 helyett 21%) vállalati adók számottevő mérséklését is.

Az FDI partnerei	Németországból kiáramló OFDI állománya, 2016		Németországba beáramló IFDI állománya, 2016	
	millió USD	OFDI = 100, százalék	millió USD	IFDI = 100, százalék
Franciaország	68 366	5,1%	45 526	5,8%
Olaszország	30 148	2,3%	35 418	4,5%
Japán	8 070	0,6%	22 968	2,9%
Egyesült Királyság	128 039	9,6%	66 523	8,5%
Amerikai Egyesült Államok	262 202	19,6%	74 792	9,5%
A világ országai együtt	1 335 756		786 051	

1. táblázat: Németország 2016. évi FDI-adatai

Az itt említett adómérséklések globális hatásúak. A tanulmány utal a németországi vállalati jövedelemadók és közterhek ajánlott felülvizsgálatára, reagálva az Amerikai Egyesült Államok 2018. évi adóreformjára. A vállalatok (30%-os) adóterhe Mexikóban és Németországban a legmagasabb a vizsgált OECD-országok közül.

Igazolható a globális adóverseny tőkepiaci szívó hatása. Az 1. táblázat tartalmazza a Németországból kiáramló (OFDI) és oda beáramló (IFDI) külföldi közvetlen beruházás 2016. évi állományának értékét, százalékos megoszlását. A német működő tőke állománya az Amerikai Egyesült Államokban a 2016. évinél legalább 69 (legfeljebb 104) milliárd USD-ral nagyobb lehet 2018 után.

A megfigyelt partnerországokba áramló német működő tőke a 2016. évi alapváltozathoz mérten az adócsökkentések következtében összesen legalább 85 (legfeljebb 131) milliárd USD-ral lehet nagyobb, a modell szerinti rugalmassági tényezők esetén. Az Amerikai Egyesült Államok részesedése 19,6% a Németországból kiáramló FDI (OFDI) 2016. évi állományából (= 100%), az onnan beáramló FDI (IFDI) aránya 9,5%. Az itt vizsgált többi fogadó ország kisebb adóterhei is ösztönzik a Németországból oda áramló FDI (IFDI) beruházásokat.

Jelenleg mintegy 2 milliárd USD az ezer legnagyobb tőzsdén jegyzett amerikai egyesült államokbeli cég egy éven túl külföldön tartott nyeresége, például az immateriális eszközeinek díjaiból, a licencmegállapodásokból. Ennek fő oka az Amerikai Egyesült Államok eddigi vállalati adóterhe, az anyavállalat érdeke, hogy a külföldi leányvállalat felhalmozott nyereségét az optimális (globális) adózással számolják el.

Az Amerikai Egyesült Államok 2018. évi adóreformjának része az immateriális eszközök révén (például a globális értéklánc külföldi vállalatainál) realizált nyereség igen alacsony (35 helyett 13,1%-os) szövetségi adója. Ezzel összefüggésben az Amerikai Egyesült Államokból

Németországba áramló FDI (IFDI) állománya legalább 11 (legfeljebb 22) milliárd USD-ral nőhet a 2016. évi állományához mérten, miután csökkent az amerikai egyesült államokbeli anyavállalat külföldön elért jövedelmét terhelő szövetségi adó mértéke.

A hatásvizsgálat inputadatainak forrásai a nemzetközi (IMF, UNCTAD, OECD, Eurostat stb.) adatbázisok. Az adóverseny és a külföldi közvetlen beruházás állománya közötti összefüggések elemzése olyan tényezőket vett figyelembe, mint például

- a beáramló FDI (IFDI) állománya a fogadó országban;
- a központi és a helyi adók mértéke együttesen;²
- a leírható vállalati kamatköltség, a csoporton belüli transzferár szabálya;
- a GDP szintje;
- a városban élő népesség számaránya;
- az export és az import rátája (GDP = 100);
- a teljes munkaidősök éves átlagbére;
- a kormányzat oktatási kiadásának rátája (GDP = 100).

Mivel a német adójogszabályok viszonylag nagy közterhet rónak a vállalat nyereségére, előnyösebb Németországból az Amerikai Egyesült Államokba vagy a kedvezőbb adóztatású országokba áttelepíteni az innovációs központokat. A befektetők a központi és a helyi adóterheket egyaránt mérlegelik. Negatív az összefüggés a helyi iparüzési adó 1%-os többlete, valamint

² A hatásvizsgálat az OFDI és IFDI változásait a 2016. évi törvényes adómértékekkel modellezi. A hivatkozott forrásmunkák ettől eltérően az Amerikai Egyesült Államok 2008 és 2012 közötti effektív vállalati adómértékeivel számoltak. Forrás: Christoph Spengel – Friedrich Heinemann – Marcel Olbert – Olena Pfeiffer – Thomas Schwab – Kathrin Stutzenberger: *Analysis of US Corporate Tax Reform Proposals and their Effects for Europe and Germany*. Mannheim, 2017, Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung. 1–53. p. Elérhető: http://ftp.zew.de/pub/zew-docs/gutachten/US_Tax_Reform_2017.pdf.

a település ezzel elérhető adóbevétele között. Éles az adóverseny a németországi telephelyek, szövetségi tartományok között is az új munkahelyekért.

TÁRGYSZAVAK: vállalati adók, adóreform, nemzetközi összehasonlítás, OECD-indikátor, külföldi közvetlen beruházás (FDI), Németország, Amerikai Egyesült Államok

NÁDUDVARI ZOLTÁN

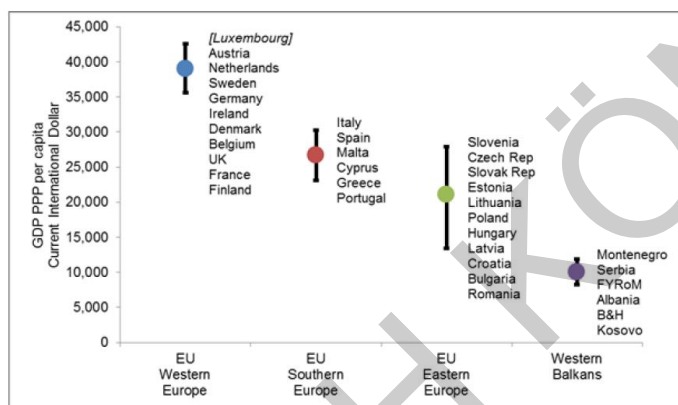
118/2018

A Nyugat-Balkán piactgazdasági átmenetének és a fenntarthatóság korlátainak diagnózisa

Peter Sanfey – Jakov Milatovic: The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy

London, 2018. február, European Bank for Reconstruction and Development. 1–44. p.

<https://www.ebrd.com/documents/eapa/western-balkans-summit-2018-diagnostic-paper.pdf>

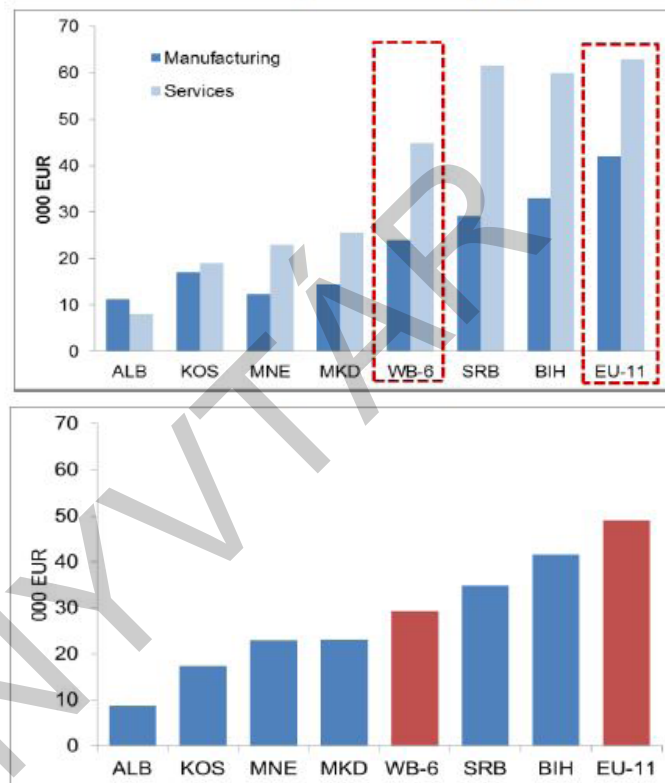

1. ábra: Az egy lakosra jutó kiigazított GDP térségek* szerint, 2016, USD/fő, (vásárlóerő-paritáson)

*Nyugat-Európa, Dél-Európa, Kelet-Európa EU-tagállamai, a Nyugat-Balkán országai (kódjellel MN, RS, MK [FYRoM], AL, BH, KS) egy főre jutó GDP-értéke rangsorként és a térség átlagos szintje a legutóbbi mérés évében, Luxemburg kiugró adata nélkül. Forrás: IMF World Economic Outlook.

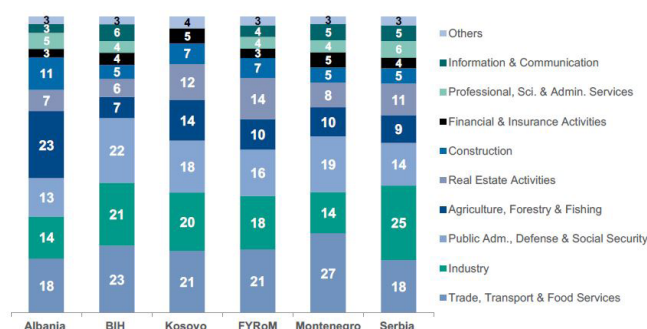
A Nyugat-Balkán lakossága mintegy húszmillió fő, és a térség GDP-je összesen 80 milliárd EUR. E térség gazdasága 2001 és 2016 között átlagosan évi 3,2%-kal (az Európai Unió csak évi 1,4%-kal) nőtt, a fejlődés gyorsabb ütemű volt a gazdasági válság előtt, 2001 és 2008 között (évi 5,3%, illetve évi 2,2%). Az EBRD (European Bank for Reconstruction and Development) felső vezetői részére összeállított elemzés összehasonlítja a térség államainak gazdasági helyzetét Európa többi térségeivel. (1. ábra)

A munkatermelékenység szintje a tervgazdaságról a piacgazdaságra most áttérő nyugat-balkáni országokban elmarad Európa többi térségétől. A lemaradásuk összefügg a térség hiányzó modernizáló beruházásaival, a működő tőke hiányával és az intézményi rendszerből adódó sokféle gátló tényezővel. (2. ábra)

2. ábra: A munkatermelékenység szintje nemzetgazdasági ágak és térségek* szerint, 2016, 1000 EUR/fő (vásárlóerő-paritáson)

*Az egy főre jutó kibocsátás rangsora a legutóbbi mérés évében, a feldolgozóipar és a szolgáltatás ágazataiban (fenti ábra) országok, továbbá a Nyugat-Balkán (WB-6) és Kelet-Európa (EU11) országainak átlagos indikátorával (jobb oldali ábra).

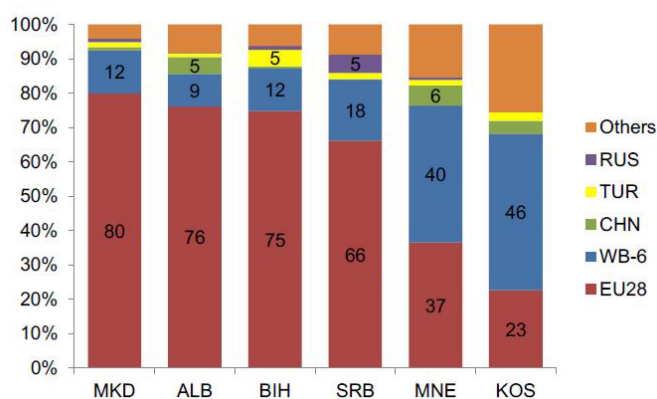

3. ábra: A GDP termelőinek ágazati szerkezete* országok szerint, 2016, százalék (összes hozzáadott érték = 100)

*A GDP keletkezésének százalékos aránya (alulról felfelé) a kereskedelem, a vendéglátás, a szállítás, az ipar, a közigazgatás, a védelem, a társadalombiztosítás, a mező- és erdőgazdaság, a halászat, az ingatlanügyek, az építőipar, a pénzügyi, biztosító tevékenységek, a gazdasági szolgáltatások, az információ, kommunikáció és az egyéb tevékenységek hozzáadott értékeivel. A hat ország betűrendben: AL, BH, KS, MK, MN, RS.

A nemzetgazdaság ágazati szerkezete átalakulóban van. Alacsony a fejlett technológiát alkalmazó ipari, szolgáltató tevékenységek részesedése a térség országaiban. (3. ábra)

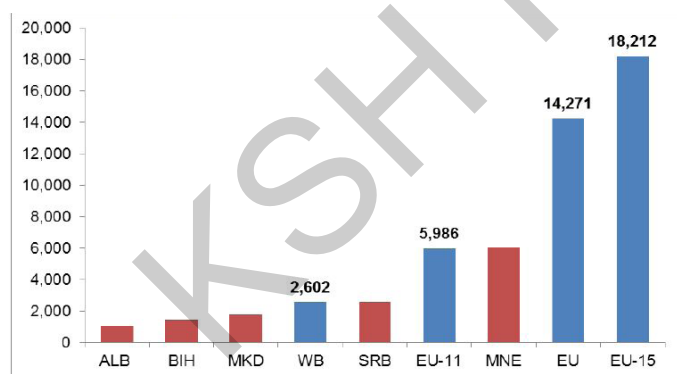
A térségen belüli külkereskedelmi tevékenység négy országban kisebb arányú, mint az Európai Unióba irányuló export részesedése. (4. ábra)

4. ábra: Az export értékének megoszlása a rendeltetés térsége* és országok szerint, 2016, százalék (összes kivitel értéke = 100)

*Az export százalékos aránya (alulról felfelé) EU28, Nyugat-Balkán, Kína, Törökország, Oroszország, és egyéb térség rendeltetéssel. Az országok sorrendje az EU28 exportaránya szerint.

A térségbe áramló külföldi közvetlen beruházás (foreign direct investment – FDI) állományának egy főre jutó 2015. évi értéke a nyugat-balkáni térség átlagában 2602 EUR, a kelet-európai tagállamoké (EU11) átlagosan mintegy 6000 EUR. (5. ábra)

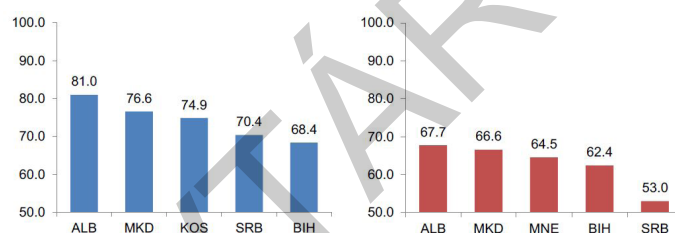
5. ábra: A beáramló külföldi közvetlen beruházás állományának egy lakosra jutó értéke térségek* és országok szerint, 2015, EUR

*Az FDI-állomány egy főre jutó értékének rangsora, az átlagos szintek a Nyugat-Balkán országaira (WB), a kelet-európai (EU11), a 28 EU-tagállamra összesen és a korábbi tagállamokra (EU15) vonatkoznak. Forrás: UNCTAD International trade database, 2015.

Az OECD összes országába beáramló FDI a GDP átlagosan 4,1%-a 2010 és 2015 között, az FDI rátája ennél nagyobb volt Albániában, Koszovóban és Szerbiában, ami lehetővé teszi a felzárkózást a kelet-európai

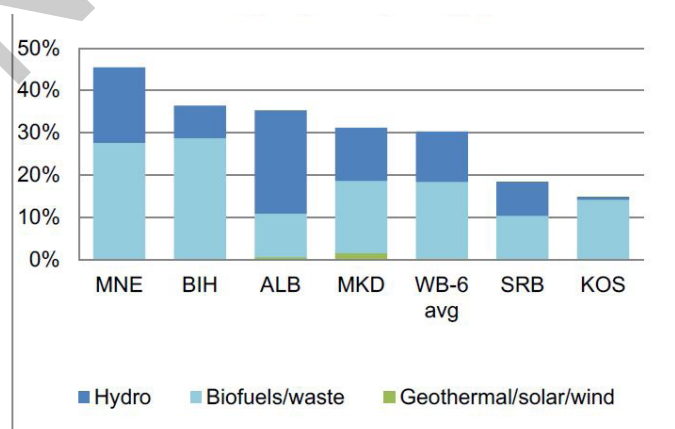
tagállamokhoz. Nehezítik az FDI beáramlását a külföldiekre vonatkozó jogi és közigazgatási engedélyezési korlátozások, ezt fejezi ki a nemzetközi összehasonlításra alkalmazott pontszám. A mérés alapja a Heritage Foundation/Wall Street Journal Index of Economic Freedom százfokozatú skálája, ahol az Európai Unió átlaga 80,9, a Nyugat-Balkáné csak 67,5.

A kis- és közepes vállalatok (KKV) részesedése viszonylag nagy a foglalkoztatottak számában. A KKV-szektor öt ország hozzáadott értékében nagyobb 62%-nál. (6. ábra)

6. ábra: A KKV-szektor aránya a foglalkoztatottak számában (bal oldali ábra) és az összes hozzáadott értékben (jobb oldali ábra) országok* szerint, 2016, százalék

*Az országok rangsora a KKV százalékos aránya szerint, a foglalkoztatás, illetve a hozzáadott érték országos adata = 100.

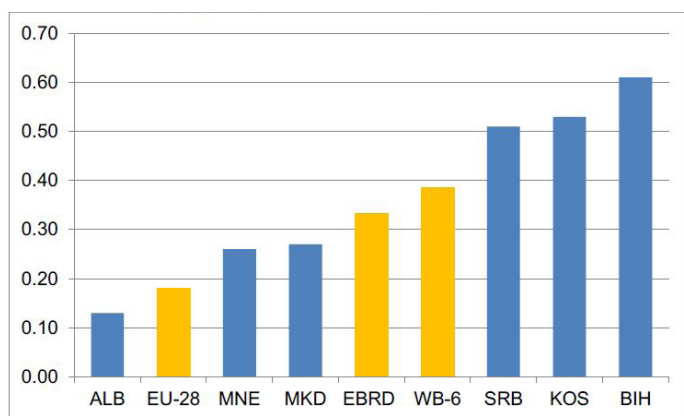

7. ábra: A megújuló energiaforrások* részesedése a primer energiatermelésben országok szerint, 2016, százalék (összes energiatermelés = 100)

*A vízi energia, a hulladék és biológiai anyag, a geotermikus, nap- és szélenergia százalékos aránya, az országok rangsora az összes megújuló energiaforrás részesedése szerint.

A primer energiahordozók előállításában viszonylag nagy a hulladék és növényi anyagok tüzelésének, illetve a vízi energiának a részesedése, az országok természeti adottságai szerint. (7. ábra)

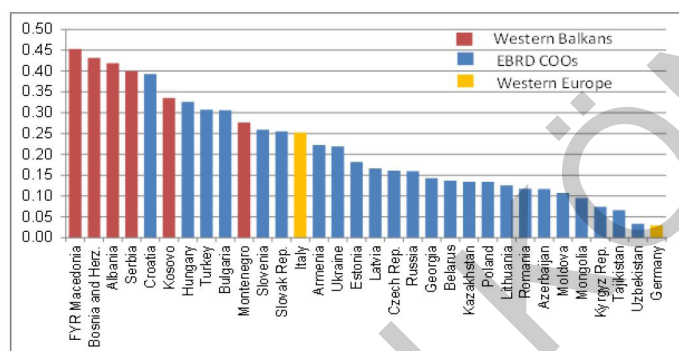
A 2010. évi klímavédelmi helyzetet jellemzi a GDP egységére jutó szén-dioxid-emisszió szintje, a térség intenzitási indikátora kedvezőtlenebb, mint az Európai Unióé. (8. ábra)

8. ábra: A szén-dioxid-emisszió intenzitása térségek szerint, 2010, (kg CO₂/2010 GDP PPP)

*A térségek rangsora a 2010. évi intenzitási adat szerint, a bank összes ügyfelének jele: EBRD (EBRD countries of operations – COO).

A szerzők részletesen elemzik a piacgazdaság fenntartható fejlődésének esélyeit, kiemelik a fontosabb visszahúzó tényezőket, például a siker függését a politikai kapcsolatoktól. (9. ábra)

9. ábra: A siker és a politikai viszonyok kapcsolatának alakulása országok szerint (maximális pontszám = 1,00)

*A rangsorolt pontszámok első négy helyén MK, BH, AL és RS van, más szín jelöli az EBRD-projektek országait (EBRD countries of operations – COO), valamint Olaszországot és a legkevésbé érintett Németországot. Forrás: Life in Transition Survey III (EBRD & World Bank). Elérhető: <https://www.ebrd.com/cs/Satellite?c=Content&cid=1395236498263&d=Mobile&pagename=EBRD%2FContent%2FContentLayout>.

TÁRGYSZAVAK: piacgazdaság, indikátorok, European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), Nyugat-Balkán, Albánia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Koszovó, Montenegró, Szerbia

NÁDUDVARI ZOLTÁN

119/2018

Szolgáltatások nemzetközi kereskedelme, a német közép vállalatok is aktívak

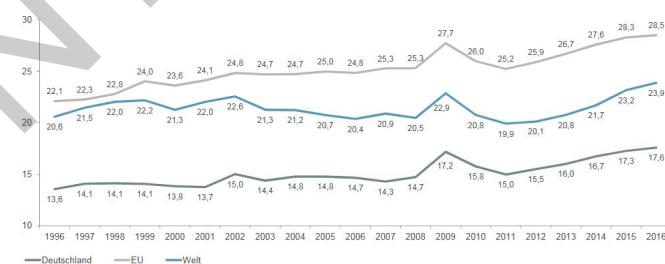
Jennifer Abel-Koch: Internationaler Dienstleistungshandel – auch der deutsche Mittelstand ist aktiv

KfW Research, 2018. 212. sz. p. 1–4. p.

<https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-Fokus-Volkswirtschaft/Fokus-2018/Fokus-Nr.-212-Juni-2018-Internationaler-Dienstleistungshandel.pdf>

A szolgáltatások részesedése a világ országainak összes GDP-értékében 2016-ban mintegy 66% (1996-ban 58%), ez az arány az Európai Unió átlagában 74% (1996-ban 68%). A brit és a francia GDP 2016. évi értékének mintegy 79%-át adták a szolgáltató ágazatok, ezzel megelőzték például az olasz (74) és a német (69%) rátát.

A globális export 2016. évi összes értékében közel 24% (4900 milliárd USD) a szolgáltatások aránya, Németországban ez a ráta 18%, az 1996. évinél négy százalékponttal nagyobb. (1. ábra)

1. ábra: A szolgáltatások aránya a kivitel értékében térségek* szerint, 1996–2016, százalék (összes érték = 100)

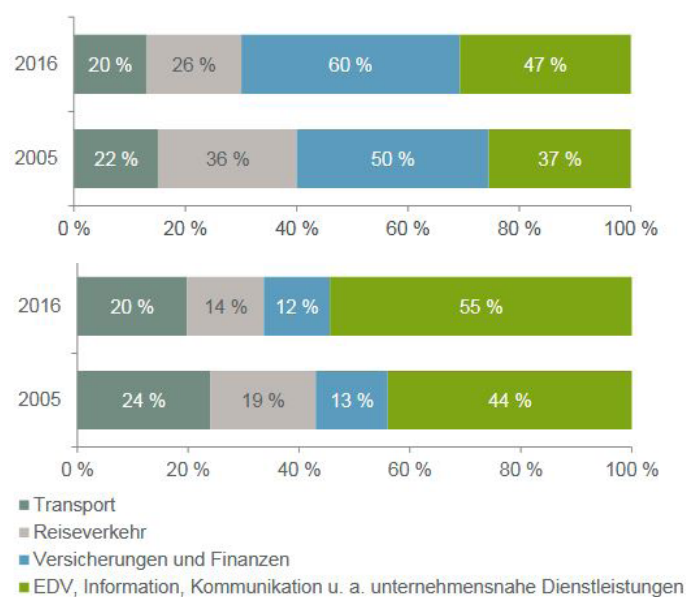
*Németország, az Európai Unió és a világ országai szolgáltatásai átlagos rátájának alakulása az összes export százalékában.

A szolgáltatásexport értéke az Amerikai Egyesült Államokban a legnagyobb, Németország (az Egyesült Királyság után) a harmadik, itt a 2016. évi összes érték mintegy 258 milliárd EUR. A globális gazdasági válság visszafogta a szolgáltatások exportjának növekedését. A szolgáltatások részesedése a német export összes hozzáadott értékében az 1996. évi mintegy 20%-ról 2016-ig közel 50%-ra nőtt.

A szolgáltatások 2016. évi németországi behozatali többlete mintegy 20 milliárd EUR. A szerzők összehasonlítják a szolgáltatások külkereskedelmének 2005. és 2016. évi szerkezetét, értékelik az export és az import változásainak fontosabb hajtóerőit. (2. ábra)

A németországi vállalatok 2016. évi szolgáltatásexportjában az Amerikai Egyesült Államok részesedése (40,7 milliárd EUR) a legnagyobb, ezt követi az Egyesült

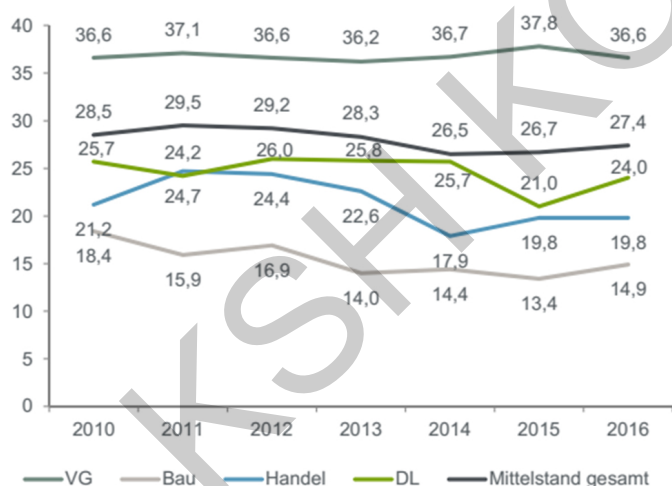
Királyság (24,3), Svájc (23,1), Franciaország (15,3) és Hollandia (15,1 milliárd EUR) célországként.

2. ábra: A szolgáltatásexport (fent) és -import (lent) összetétele kategóriák* szerint Németországban, 2005, 2016, százalék (összes érték = 100)

*A szállítás, az idegenforgalom, a pénzügyi és biztosítási ügyletek, a számítástechnika, az IKT, a gazdasági szolgáltatás értékének aránya a szolgáltatásexport százalékában.

Anteil der Auslandsumsätze an den Gesamtumsätzen der auslandsaktiven Mittelständler nach Branchen, in Prozent

3. ábra: Az export intenzitása a panelben részt vevő exportáló közép vállalat főtevékenysége* szerint Németországban, 2010–2016, százalék (összes árbevétel értéke = 100)

*Az exportáló közép vállalatok megfigyelt panelje a legfeljebb 500 millió EUR éves árbevételűeket tartalmazza. A feldolgozóipari, az építőipari, a kereskedelmi, a szolgáltató és az összes megfigyelt (külkereskedelmi tevékenységű) közép vállalat export-intenzitása az árbevétel összes értékének százalékában.

A szolgáltatások németországi importjában Ausztia a negyedik (16,8), itt is az Amerikai Egyesült Államok (38,7), az Egyesült Királyság (22,1) és Franciaország

(18,4) az első három szállító ország, az ötödik Hollandia (16,8 milliárd EUR).

Az export intenzitása a Németországban működő közép vállalatok paneljének adatai alapján viszonylag stabil. Az export aránya a 2016. évi összes árbevétel átlagosan 27,4%-a, de ez az érték-arány függ a főtevékenység ágazatától. (3. ábra)

4. ábra: Az exportáló közép vállalatok számaránya főtevékenység* szerint Németországban, 2010–2016, százalék (a megfigyelt vállalatok száma = 100)

*A közép vállalatok megfigyelt panelje a legfeljebb 500 millió EUR éves árbevételűeket tartalmazza. A megfigyelt feldolgozóipari, építőipari, kereskedelmi, szolgáltató és az összes megfigyelt közép vállalatból az exportálók számaránya százalékban.

Az összes németországi közép vállalat több mint 21%-ának volt 2016-ban exportból bevétele, ez a számarány az építőiparban a legkisebb (5,6%), a feldolgozóiparban a legnagyobb (37,3%) a megfigyelt vállalatok főtevékenysége szerint. (4. ábra)

A szerzők a szolgáltatások exportjának összetételét a vámhatár átlépésének módja szerint¹ is elemzik az Eurostat adatai alapján. A szolgáltatások exportjában külön kategória az anyavállalat külföldön működő leányvállalatoktól kapott bevétele az immateriális javak átadásáért.

Nagy a koncentráltóság Németország szolgáltatás-exportjában:

- a megfigyelt vállalatok 5%-a teljesíti Németország szolgáltatás-exportjának 70%-át;

¹ A szolgáltatás-export kategóriái: 1. Határon átlépő szolgáltatás; 2. Fogyasztás külföldön; 3. Üzleti jelenlét (leányvállalat külföldön); 4. Természetes személy jelenléte. Forrás: Bagó Eszter: Szolgáltatás-külkereskedelem: tények és tendenciák. *Statisztikai Szemle*, 2008. 1. sz. 22–37. p. Elérhető: http://www.ksh.hu/statisztikai_szemle_archiv/2008/2008_01/2008_01_022.pdf.

- a megfigyelt exportálók 43%-a csak egyetlen partnerországban értékesíti a szolgáltatásait;
- az exportálók kevesebb, mint 15%-ának exportja tartozik öt vagy több szolgáltatáskategóriába, az ilyen széles választékú cégek aránya a kivitel értékében több mint 70%, bár a számarányuk a panelben csak 3%.

Összehasonlították az exportáló és a nem exportáló vállalatokat. Az előbbiek nagyobb létszámúak, nagyobb a termelékenységük, a bérszintjük is magasabb, mint az ágazatok átlaga, gyakoribb, hogy az exportálók külföldi leányvállalatot is irányítanak. Ezek az előnyök mind a terméket, mind a szolgáltatást exportáló németországi vállalatokra igazolhatók.

A feldolgozóipari vállalatok részesedése mintegy 25% a németországi szolgáltatásexport bevételeiben, nagyobb részben az anyavállalat kutatási-fejlesztési eredményeiért a leányvállalataiktól kapott díjakból. Viszonylag nagy a gazdasági tanácsadók, a szoftverfejlesztők, a mérnöki irodák és hasonló szolgáltató főtevékenységűek értékaránya is a szolgáltatások exportjában. Az Európai Unió tagállamainak a térségen kívüli szolgáltatásexportja értékében² az anyavállalat külföldi leányvállalatoktól kapott díjai nagyobbak, mint a határt átlépő szolgáltatások összes bevétele.

TÁRGYSZAVAK: szolgáltatás külkereskedelme, közép vállalat, nemzetgazdasági ág, Németország, 1996–2016

NÁDUDVARI ZOLTÁN

120/2018

A pénzügyi biztonságot fenyegető külső kitettség tényezői a közép-kelet-európai országok gazdaságában

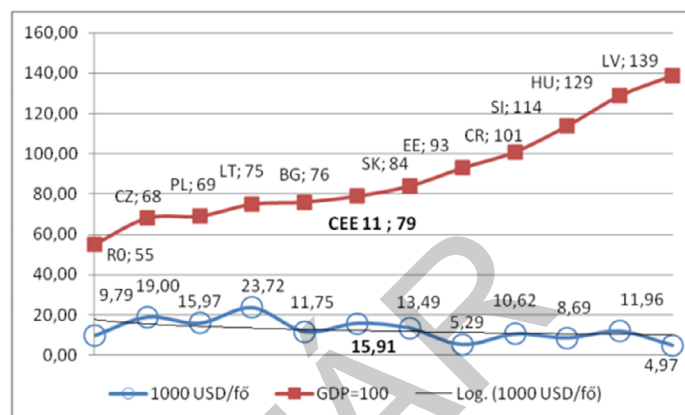
Magdalena Redo: Comparison of External Exposure of Central and Eastern-European States as a Factor Threatening Financial Security of Their Economies *Historia i Polityka*, 2018. 24. sz. 135–159. p.

DOI: 10.12775/HiP.2018.017

Az Európai Unióhoz csatlakozott tizenegy közép-kelet-európai ország (a továbbiakban CEE11) kül-földdel szemben felhalmozott adóssága (debt-to-GDP ratio) a 2015. évi GDP legalább 55, legfeljebb 139, átlagosan 79%-a.

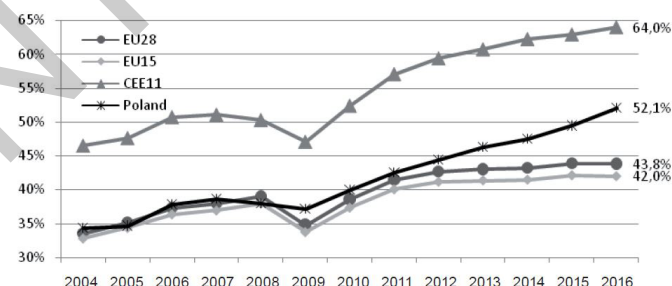
Az egy lakosra jutó külső adósság értéke a térségben 2015 végén átlagosan közel 16 000 USD. (1. ábra)

Az exportráta a CE11 térség átlagában a 2016. évi GDP mintegy 64%-a. (2. ábra)

1. ábra: Az adósságráta (GDP = 100) és az egy lakosra jutó külső adósság (1000 USD/fő) országok szerint, 2015 végén

*A grafikont az ismertető készítette a cikk adattáblázata alapján. A CEE11 térség országai betűjellel, a két adatsorban azonosan, a 2015. évi adósságráta sorrendjében.

2. ábra: A termékek, szolgáltatások exportrátája térségek* szerint, 2004–2016, százalék (GDP = 100)

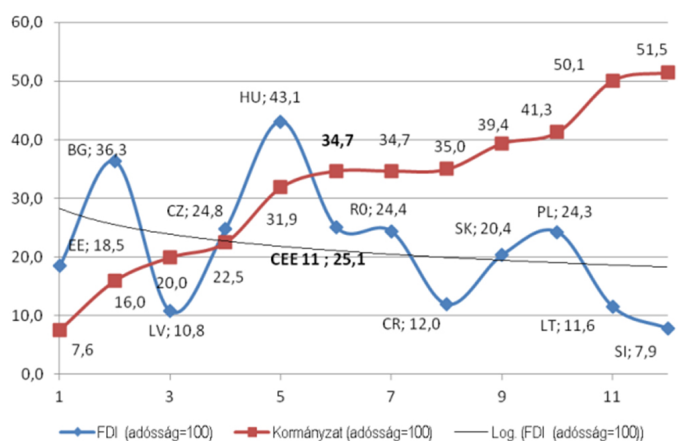
*Az Európai Unió 28, 15, és CEE11 tagállama, valamint Lengyelország exportrátája.

A kormányzat adósságának és a külföldi közvetlen beruházás (foreign direct investment – FDI) állományának nemzeti mutatói egymással összefüggenek, ez a két arány a 2015. évi összes adóssághoz mérten átlagosan 34,7, illetve 25,1 %-os a CEE11 térségben. (3. ábra)

A külfölddel szembeni befektetési pozíció (International Investment Position – IIP)¹ nettó értéke negatív, a 2015. évi GDP –25 és –71%-a közötti. A CEE11 térség átlagos rátája 2015-ben (–52%) kedvezőtlenebb, mint a globális gazdasági válság előtt (2005: –44%). (4. ábra)

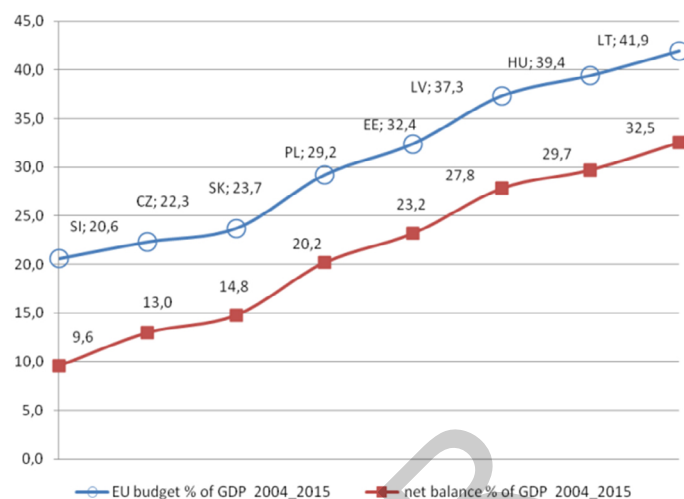
² Forrás: International trade in services. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_services.

¹ Forrás: Magyarország pénzügyi számlái. (Adatok, elemzések, módszertani leírások). Budapest, 2014, Magyar Nemzeti Bank 2014. 1–114. p. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/pszla-konyv-hu-2014.pdf>.

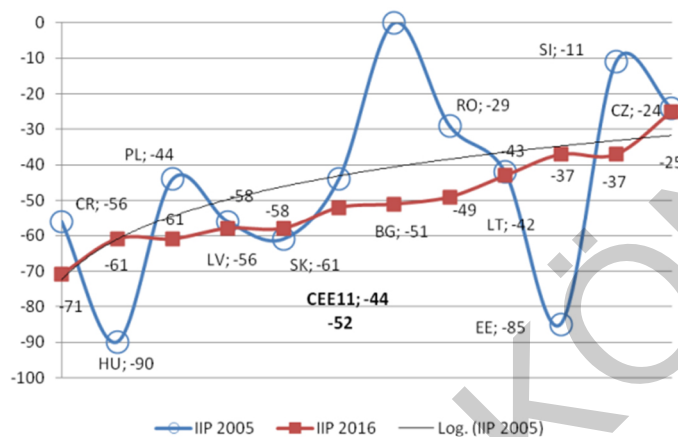
3. ábra: A kormányzat külső adósságának és az FDI-állománynak az értékaránya országok szerint*, 2015, százalék (összes adósság értéke = 100)

*A grafikont az ismertető készítette a cikk adattáblázata alapján. A CEE11 térség országai betűjellel, a két adatsorban azonosan, a kormányzat 2015. évi adóssága értékarányának sorrendjében.

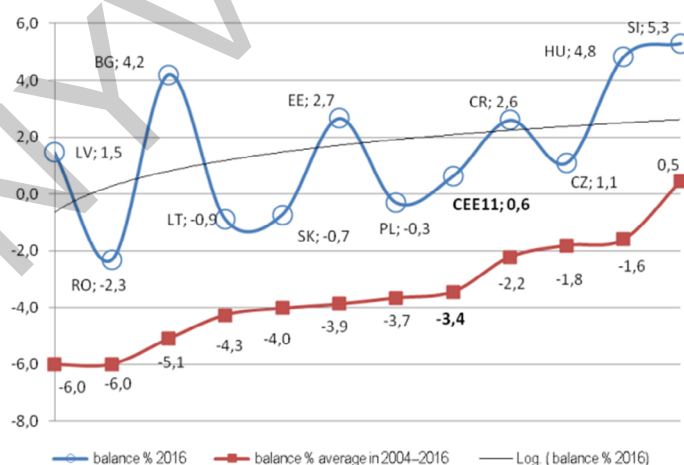
6. ábra: Az Európai Unió pénzalapjaiból juttatott támogatás halmazott bruttó és nettó értékének rátája országok* szerint, 2004–2015, százalék (GDP = 100)

*A grafikont az ismertető készítette a cikk adattáblázata alapján. A CEE11 térség országai betűjellel, a két adatsorban azonosan, a támogatás GDP arányának sorrendjében.

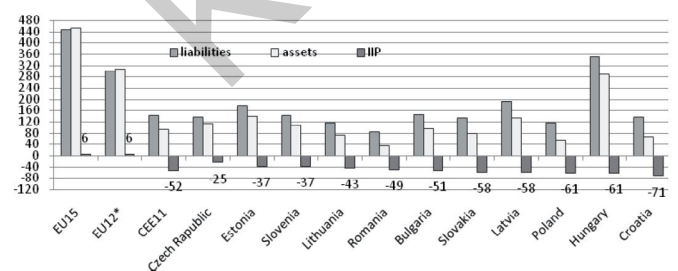
4. ábra: Az IIP nettó értékének rátája országok szerint*, 2005, 2016, százalék (GDP = 100)

*A grafikont az ismertető készítette a cikk adattáblázata alapján. A CEE11 térség országai betűjellel, a két adatsorban azonosan, a külfölddel szembeni befektetési pozíció (IIP) 2016. évi rátája sorrendjében. A bolgár gazdaság (BG) IIP mutatója nem elérhető.

7. ábra: A folyó fizetési mérleg egyenlege országok* szerint, 2004–2016, 2016, százalék (GDP = 100)

*A grafikont az ismertető készítette a cikk adattáblázata alapján. A CEE11 térség országai betűjellel, a két adatsorban azonosan, folyó fizetési mérleg átlagos rátájának sorrendjében.

5. ábra: Az IIP tényezői országok szerint* 2016 végén, százalék (GDP = 100)

*A külfölddel szembeni kötelezettségek és követelések, azok egyenlege (nettó IIP) az Európai Unió 15 korábbi, az euróövezet 12 és a CEE térség 11 országában, a külfölddel szembeni nettó befektetési pozíció (IIP) 2016. évi rátájának sorrendjében.

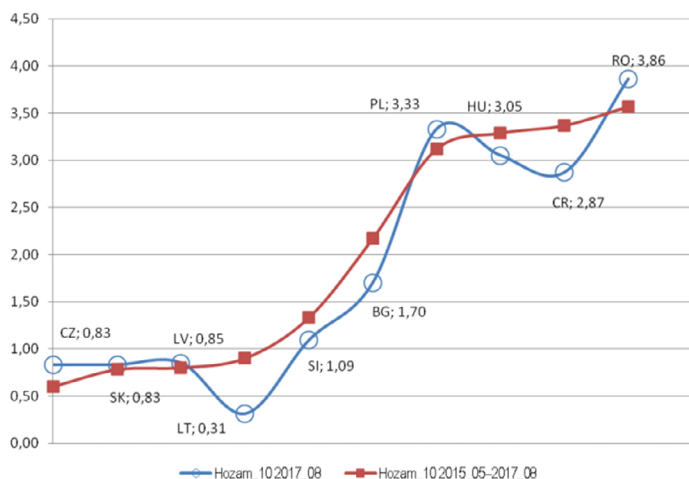
A külfölddel szembeni befektetési pozíció (International Investment Position – IIP) azért negatív a CEE11 térség országaiban, mert a kötelezettség nagyobb, mint a követelés. A nettó IIP-ráta (GDP = 100) a cseh gazdaságban a legkedvezőbb (–25) és Horvátországban a legkedvezőtlenebb (–71 százalék) 2015-ben. (5. ábra)

A transzferek nettó értékének GDP-hez mért aránya elszámolja a tagállamok befizetéseit az Európai Unió pénzalapjaiba. Az Európai Unió pénzalapjaiból juttatott támogatás mérsékelte a CEE11 térség országainak kitettségét a nemzetközi tőke- és pénzpiacoknak. (6. ábra)

A folyó fizetési mérleg egyenlegének GDP-hez mért 2016. évi aránya átlagosan 0,6% a CEE11 térségben.

Ez az egyensúlyi mutató a 2004 és 2016 közötti évek átlagában negatív volt (–3,4%), amikor a deficit megnőtt a globális gazdasági válság időszakában. (7. ábra)

A tízéves államkötvények 2017. augusztusi hozama Litvánia (0,31) a Cseh Köztársaság (0,83), Szlovákia (0,83) és Lettország (0,85%) esetén a legkisebb, és Romániában a legnagyobb (3,86%). A 2015. májustól számított átlagos hozam rangsora a legtöbb kötvénykibocsátó ország esetén ezzel egyező. (8. ábra)

8. ábra: A tízéves államkötvények hozama országok* szerint, 2015. május és 2017. augusztus között átlagosan, illetve 2017. augusztusban, százalék

*A grafikont az ismertető készítette a cikk adattáblázata alapján. A CEE11 térség országai betűjellel (Észtország adatai nélkül), a két adatsorban azonosan, a 2015 és 2017 közötti időszak átlagos hozamának sorrendjében. Öt ország (EE, LT, LV, SI, SK) az euróövezet tagjaként az Európai Központi Bank monetáris politikájához igazodik.

TÁRGYSZAVAK: folyó fizetési mérleg, adósság, külfölddel szembeni befektetési pozíció (IIP), Európai Unió transzferjei, Közép-Kelet-Európa, 2004–2016

NÁDUDVARI ZOLTÁN

121/2018

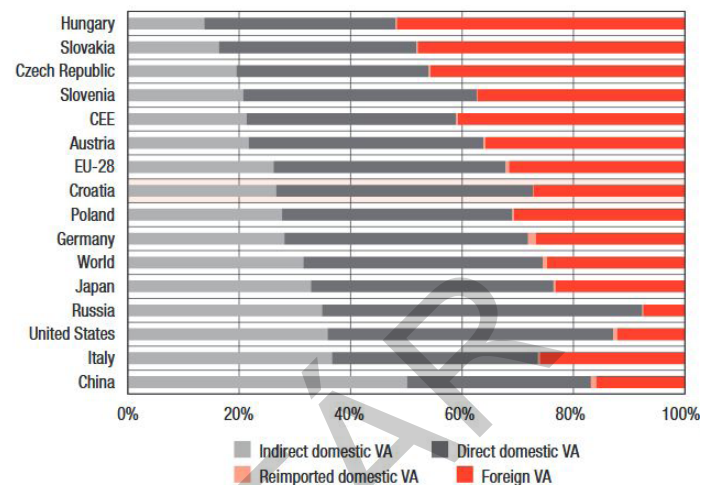
Horvátország részvétele a globális érték-láncban

Ivana Vidaković Peruško – Katarina Kovač – Miroslav Jošić: Croatia in Global Value Chains

Zágráb, Croatian National Bank, 2018. február. 1–18. p.
URL: <https://www.hnb.hr/documents/20182/2348886/s-032.pdf/3edf751b-07a1-45ab-997e-ff7de8ce76cf>

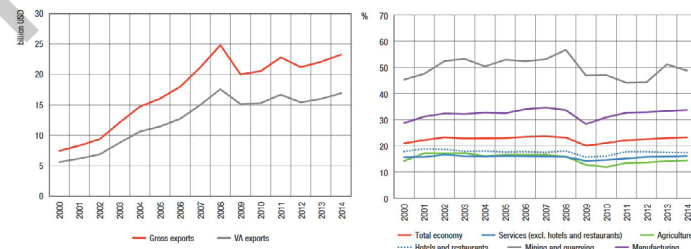
A kivitel és behozatal megfigyelt bruttó értéke nem mutatja meg a nemzetgazdaság termelőinek belföldi hozzáadott értékét. Az elemzések a hozzáadott érték

konzisztens mutatósorozatait elérhetik a nemzetközi statisztikai intézmények nyilvános külkereskedelmi adatbázisaiban.¹

1. ábra: A kivitel hozzáadott értékének összetétele* térségek szerint, 2014, százalék (export bruttó értéke = 100)

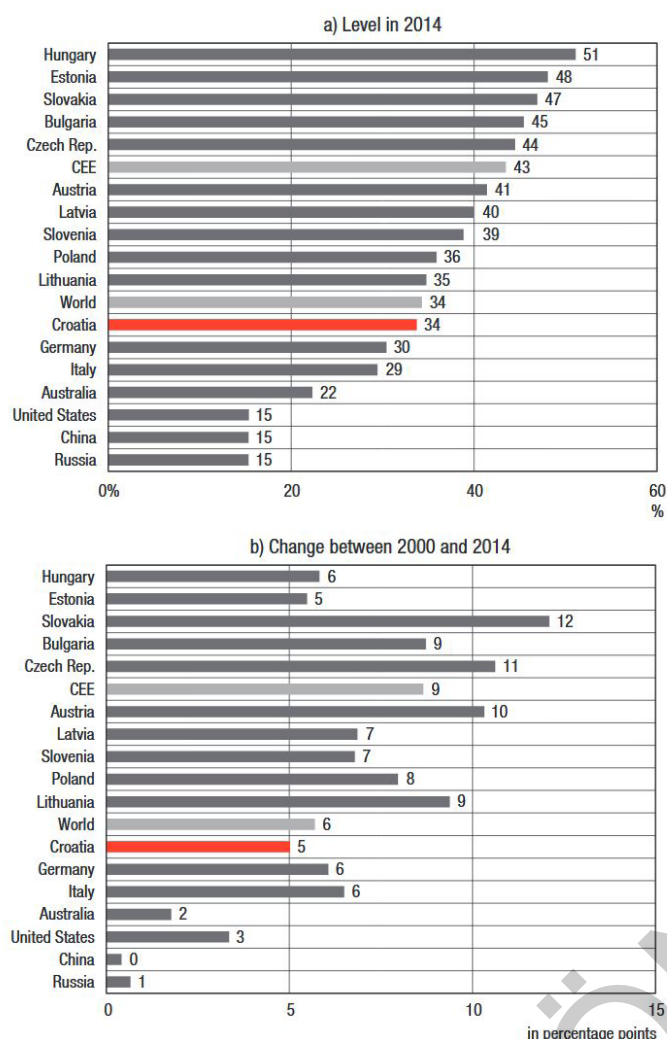
*A magyar, szlovák, cseh, szlovén, a közép-kelet-európai (CEE), osztrák, EU28, horvát, lengyel, német, 44 térség átlagos, japán, orosz, amerikai egyesült államokbeli, olasz és kínai hozzáadott érték (value added – VA) rátájának összetevői: hazai közvetett és közvetlen hozzáadott érték és a külföldi közvetett, illetve közvetlen hozzáadott érték százalékos aránya.

2. ábra: A kivitel összes bruttó értéke és hozzáadott értéke (VA) (fent, milliárd USD folyó áron), a külföldi hozzáadott érték aránya nemzetgazdasági ágak* szerint (lent, százalék, export bruttó értéke = 100) Horvátországban, 2000–2014

*A külföldi hozzáadott érték aránya a horvát nemzetgazdaságban átlagosan, ebből szolgáltatások (a szálláshely és a vendéglátás nélkül), a mezőgazdaság, a szálláshely és a vendéglátás, a bányászat, a feldolgozóipar ágazatainak bruttó exportjában.

¹ Forrás: az OECD Trade in Value Added (TIVA) és World Input-Output Database (WIOD) adatbázisa, továbbá a Bank of International Settlements (BIS), az Európai Központi Bank, a Nemzetközi Valutaalap hivatalos mutatói. A közölt adatsorok 44 ország 56 gazdasági ágazatának kétoldali export- és importadataiból meghatározott hozzáadott értékeket tartalmaznak, a megfigyelt partnerek a világ GDP-jének 85%-át állítják elő. Az összevont (Rest of World – RoW) kategória az összes nem megfigyelt országot tartalmazza, például Szerbiát, a Montenegrót és Bosznia-Hercegovinát is.

3. ábra: A külföldi hozzáadott érték 2014. évi rátája (bal oldalon, százalék), és arányainak változása (jobb oldalon, 2000–2014, százalékpont) a feldolgozóiparban térségek* szerint (bruttó export = 100)

*A külföldi hozzáadott érték átlagos arányának 2014. évi rangsora a feldolgozóipar ágazataiban. Az összesítések az 1. ábra jegyzete szerint.

Az export bruttó értéke tartalmazza a belföldi, valamint az importált közbenső termékekben levő hozzáadott értéket. (1. ábra)

Az export bruttó értéke és horvátországi belföldi hozzáadott értéke növekvő tendenciájú 2000 és 2008 között. A közvetlenül importált közbenső termékek hozzáadott értékének átlagos aránya több mint 20% a 2014. évi horvát export bruttó értékében. Ez a részese-dés a mezőgazdasági ágazatokban a legkisebb, a bányászatban a legnagyobb, a horvát feldolgozóiparban 34%. (2. ábra)

A külföldi hozzáadott érték aránya a feldolgozóipar globális értékláncainak keretében átlagosan 5 százalékponttal nőtt Horvátországban 2000 és 2014 között. (3. ábra)

A megfigyelt országok kivitelének, illetve behozatalának átlagosan 65%-a közbenső termék, ezen belül az

EU28 exportjában 61, importjában 66%. A nemzeti ár-nyok közötti különbség a globális értéklánc (global value chain – GVC) beszállításainak intenzitását is jellemzi. Viszonylag nagy a termelési láncok külföldi beszállításainak aránya Közép-Kelet-Európa országaiban (CEE: 60, illetve 70%) és Németországban (DE: 57, illetve 64%). Az Európai Unió tagállamaira jellemző a késztermékek növekvő exportja és az energiahordozók, nyersanyagok importja.² (4. ábra)

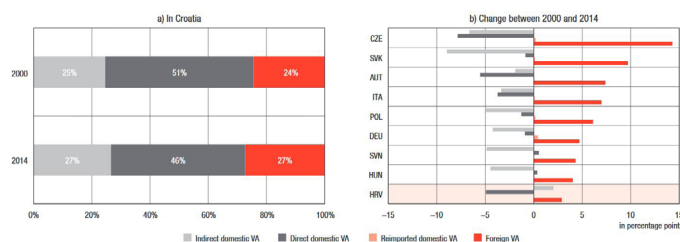
4. ábra: A közbenső termékek értékaránya a kivitelben (bal oldalon) és a behozatalban (jobb oldalon), térségek* szerint, 2014, százalék (összes bruttó érték = 100).

*A közbenső termékek értékarányának 2014. évi rangsora, az összesítések az 1. ábra jegyzete szerint. Horvátország (HR) feldolgozóiparban a 2014. évi ráták 63, illetve 61%.

A bruttó export tartalma úgy változott a globális gazdasági válság időszakában, hogy nőtt a külföldi

² A nemzetközi TiVA-adatbázis az országok GVC-beszállításaiban megkülönbözteti az előre irányuló (forward) és visszafelé irányuló (backward) kapcsolatot. A nyersanyagokban gazdag országok részvétele legtöbbször előre irányuló, az energiahordozó és az anyag beépül a fogadó országok kivitelébe. A nyersanyagban szegény országok ágazatai nagyrészt importot használnak a kibocsátáshoz, ezek részvétele inkább visszafelé irányuló.

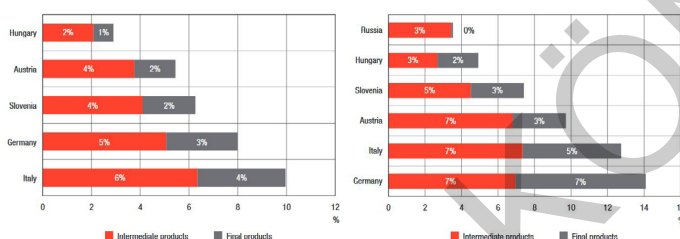
hozzáadott érték részesedése. Ez az arány 2014-ben a Cseh Köztársaságban (CZE) 15, Szlovákiában (SVK) 10, Ausztriában (AUT) több mint 7 százalékponttal nagyobb a 2000. évinél. (5. ábra)

5. ábra: A bruttó export összetevői Horvátországban (bal oldalon, 2000 és 2014, százalék) és az arányok változása (jobb oldalon, 2000 és 2014 között, százalékpont) térségek és a hozzáadott értékek (VA) származása* szerint, (összes bruttó érték = 100)

*A hazai közvetett és közvetlen hozzáadott érték, továbbá a külföldi közvetett és közvetlen hozzáadott érték százalékos aránya, illetve változása százalékpontban.

Horvátország készterméket, illetve közbenső terméket exportál, illetve ilyeneket fogad, a partnereinek 2014. évi rangsorában Olaszország, illetve Németország értékaránya a legnagyobb. (6. ábra)

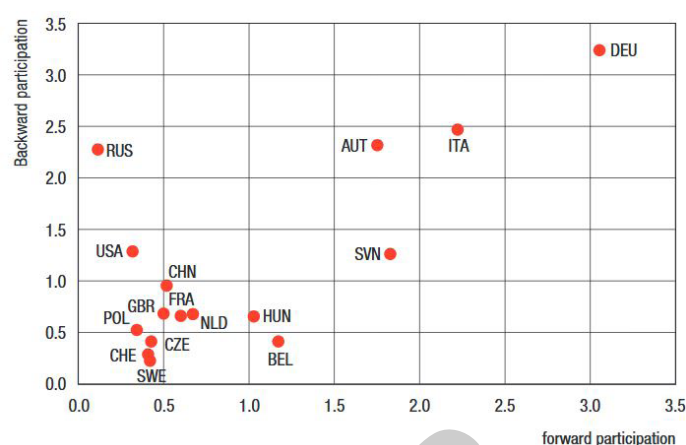

6. ábra: Horvátország kivitele (bal oldalon) és behozatala (jobb oldalon) közbenső és késztermékekből partnerországok* szerint, 2014, százalék (összes országos érték = 100)

*A fontosabb partnerek rangsora a kivitel, illetve a behozatal együttes százalékos értékaránya szerint, ezen belül a közbenső és a késztermékek részesedése.

Horvátország legfontosabb partnerei a globális termelési láncban (GVC) Németország (DEU), Olaszország (ITA), Ausztria (AUT) és Szlovénia (SVN). Az Amerikai Egyesült Államok (USA: fejlett technika) és Oroszország (RUS: anyag, energiahordozó) beszállításainak értékaránya viszonylag nagy Horvátország harmadik országba szállított késztermékeiben. (7. ábra)

A visszafelé tekintő részvétel nagyobb értékaránya javítja a nemzetközi versenyképességet. A globális értékláncot irányító fejlett ország növelheti az export bruttó értékében a külföldi hozzáadott érték részesedését, ezzel csökkenthető a viszonylag nagy belföldi termelési ráfordítás.

7. ábra: Horvátország részvétele a globális értéklánc nemzetközi szállításaiban irányok* és partnerországok szerint, 2014, százalék (összes érték = 100)

*A globális értéklánc előre (forward participation) és visszafelé tekintő (backward participation) részvételének százalékos értékaránya Horvátország fontosabb kereskedelmi partnerei szerint. Magyarország (HUN), Belgium (BEL) és Szlovénia (SVN) például nagyobb arányban fogad horvát közbenső termékeket.

TÁRGYSZAVAK: kétoldalú külkereskedelem, globális értéklánc, részvételi mutató, hozzáadott érték, WIOD, TiVA, nemzetközi összehasonlítás, Horvátország, 2000–2014

NÁDUDVARI ZOLTÁN

122/2018

A munkanélküliség és a bérek alakulása közötti összefüggés azonosítása a Szlovák Köztársaságban

Iveta Pauhofová – Beáta Stehlíková: Identifying the Relationship between Unemployment and Wage Development in the Slovak Republic

Ekonomický časopis, 2018. 5. sz. 503–521. p.

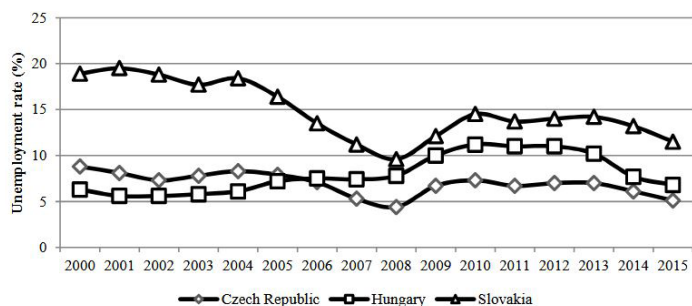
URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.cejsh-98948158-3f8c-4428-9989-d4c3bc3dd7d6>

A munkanélküliségi ráta a globális gazdasági válság hatására átmenetileg nőtt a cseh, a magyar és a szlovák gazdaságban, majd az élénkülés éveiben ismét csökkent. (1. ábra)

A tartósan munkanélküliek aránya az összes munkanélküli százalékában Szlovákiában nagyobb, mint a másik két szomszédos országban, és az élénkülés éveiben sem közelített ez a ráta a cseh és a magyar arányokhoz. (2. ábra)

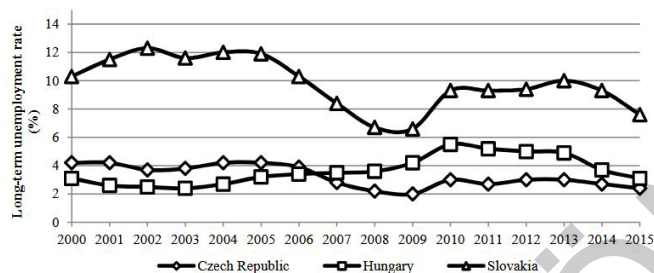
A munkaerőpiac folyamatai összefüggnek a munkanélküliség alakulásával, és a bérszínvonal ehhez

igazodó változásával. Az (átmenetileg) állás nélküli aktívkorúak növelik a munkaerő kínálatát, ez rendszerint leszorítja az új belépők bérét. A ciklikus változás jellemzője, hogy a fellendülés csökkenti a munkaerő-tartalékokat, a munkaadók akár a bérszintet növelve is igyekeznek a kapacitásaikat kihasználni. (3. ábra)

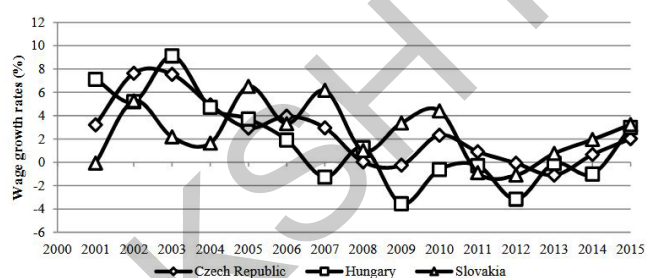
1. ábra: A munkanélküliségi ráta országok* szerint, 2000–2015, százalék (összes aktívkorú = 100)

*A cseh, a magyar és szlovák összes munkanélküli létszámáránya százalékban.

2. ábra: A tartós munkanélküliség rátája országok* szerint, 2000–2015, százalék (összes munkanélküli = 100)

*A tartósan munkanélküliek létszámáránya az összes cseh, magyar és szlovák munkanélküli százalékában.

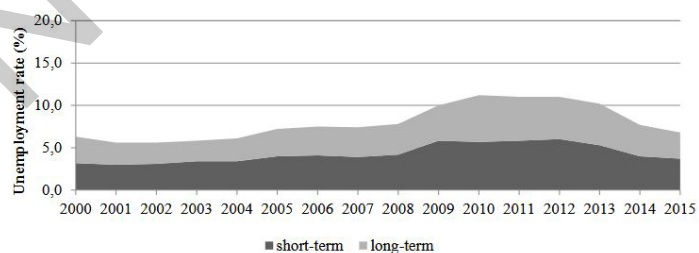
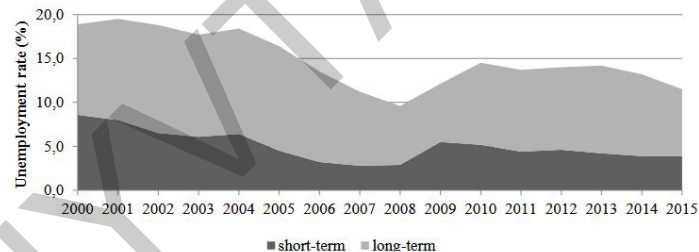
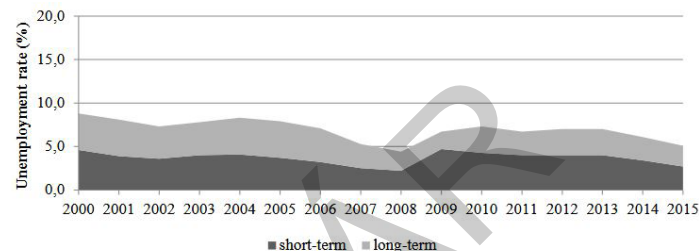
3. ábra: A bérek éves növekedési üteme országok* szerint, 2000–2015, százalék (előző év = 100)

*A bérek éves indexe a cseh, a magyar és szlovák gazdaságban.

A munkanélküliek közül egyesek egy éven túl sem találnak munkahelyet. Ennek több oka lehet, például nem felelnek meg a munkaadók által keresett szakmai felkészültségnek, illetve a lakóhely földrajzi térségének gazdasági növekedése az átlagosnál kisebb. További magyarázat a munkanélküliek vándorlásának nehézsége a gyorsabban fejlődő régiókba. (4. ábra)

A szerzők a három nemzetgazdaság munkanélküliségi mutatóit a foglalkoztatás térszerkezete alapján is

elemzik a NUTS2 régiók szintjén. Az Ausztriával, Szlovéniával határos nyugati régiók munkanélküliségi rátája kisebb, mint az Ukrajnával, Romániával szomszédos keleti, illetve dél-keleti országrészekben, és a ciklusokra jellemző kilengések is mérsékeltebbek. Ahol a nagyvárosi munkahelyek súlya nagyobb (főként a fővárosi agglomerációkban), ott kisebb a munkanélküliségi ráta. (5. ábra)

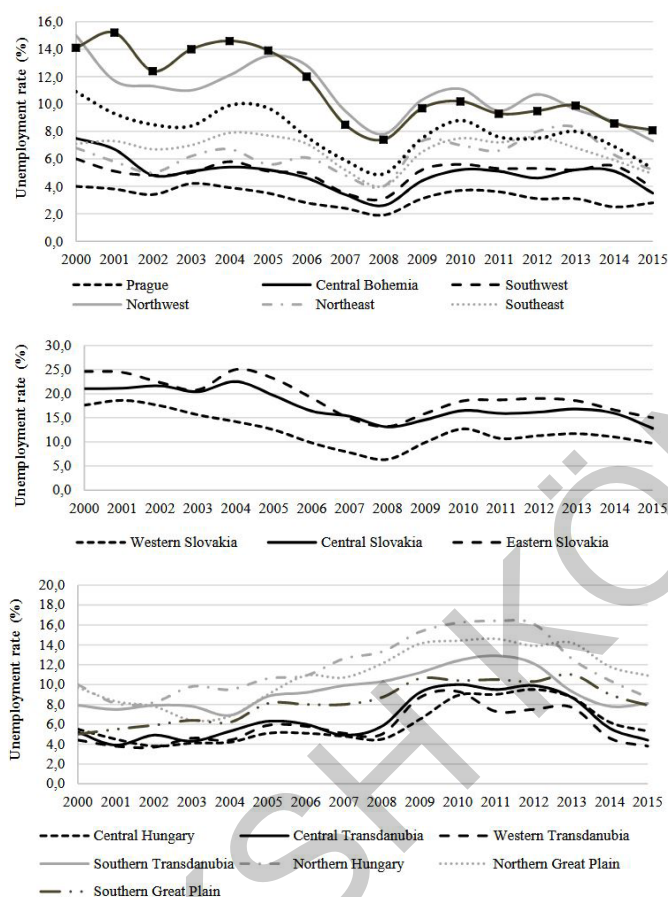
4. ábra: A rövid távú és a tartósan munkanélküliek rátája országok* szerint, 2000–2015, százalék (összes aktívkorú = 100)

*A rövid távon és tartósan munkanélküliek éves létszámáránya a cseh (felül) a szlovák (középen) és a magyar (alul) gazdaságban százalékban.

A Szlovákiában kialakult havi átlagbér és munkanélküliségi ráta éves adatai jól értelmezhető összefüggést mutatnak azzal a tendenciával, hogy a globális gazdasági válság növelte a munkanélküliségi rátát 2014-ig. (6. ábra)

Az időben változó trendek mutatják Szlovákia ágazati és térségi szerkezeti jellemzőinek munkaügyi hatásait a NUTS3 szinten. A trendvonalak sorozata jelzi, hogy a havi átlagbér annál nagyobb, minél kisebb a helyi munkanélküliségi ráta. Az időszak munkaerő-tartalékainak létszámát jelző (NUTS3 szintű) szlovákiai munkanélküliségi ráta és az ehhez tartozó helyi átlagbér több szakmai és egyéb szerkezeti mutató (structural unemployment) függvénye.

A szerzők kiemelik a multinacionális vállalatcsoportok szerepét a szerkezeti változásokban. Az ún. húzó ágazatokban növelték a munkahelyek számát, a korábbinál termelékenyebb technológiákat alkalmaznak, és ott az átlagosnál nagyobbak a bérek. Csökkent a kis- és a közepes vállalatok (KKV) súlya a gazdaságban és a munkaerőpiacon is. A KKV fontosabb gazdasági ágazatai kisebb kibocsátást értek el a globális válság idején, mint 2008 előtt például az építőiparban, az alacsony technológiai szintű termelésben és szolgáltatásban. A KKV bérnövelési lehetőségei kisebbek az átlagosnál a fellendülés éveiben.

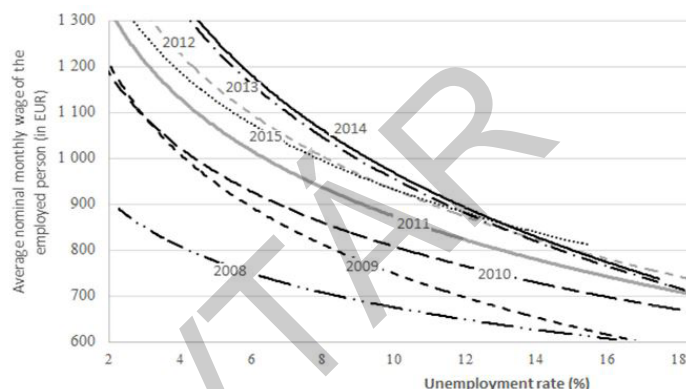

5. ábra: A munkanélküliségi ráta NUTS2 régiók* szerint, 2000–2015, százalék (összes aktívkorú a térségben = 100)

*A munkanélküli létszámaránya százalékban a nyolc cseh (felül), a három szlovák (középen) és a hét magyar (alul) régióban, angol nyelvű megnevezésekkel.

A megszűnt korábbi (helyi) munkalehetőség gyakran eltérő követelményű attól függően, amilyen dolgozót a (közeli) munkaadó éppen keres. A munkaerőpiac alkalmazkodása a változó feltételekhez időt vesz igénybe, az átképzések megfelelő anyagi forrásokat igényelnek. Az érintett munkanélküli személyek egyéni érdekeltsége is lényeges a szakmai felkészülésben, adott esetben a régiók közötti mobilitásban is.

Az ország gazdaságilag elmaradott NUTS3 térségeinek (least developed districts) munkanélküliségi rátái az átlagosnál gyorsabban nőttek a válság hatására, majd a fellendülés éveiben (2014 után) a bérnövekedés rugalmassága kisebb, mint a fejlettebb körzetek új munkahelyein. Ezek a trendek nem lineárisak, az innováció és a térség beruházásainak megvalósulása a foglalkoztatás új struktúráit hozza létre.

6. ábra: Az alkalmazásban állók átlagos havi bérének (EUR/hó, fő) összefüggése a munkanélküliségi rátával Szlovákiában a NUTS3 szinten, 2008–2015, százalék (összes aktívkorú a térségben = 100)
*A trendeket a tárgyidőszak hivatalos mutatósorozatára illesztett regressziós vonalak (quantile regression) ábrázolják. A trendvonalak sorozata jobbra tolódik a 2008. évihez mérten, a nagyobb munkanélküli-rátának megfelelő mértékkel.

TÁRGYSZAVAK: munkanélküliség, tartós munkanélküliség, bérdinamika, régiók (NUTS2), Cseh Köztársaság, Magyarország, Szlovákia, 2000–2015

NÁDUDVARI ZOLTÁN

123/2018

Az időskorúak nyugdíjjövedelmeinek jelenlegi és várható megfelelése az Európai Unió tagállamaiban, 2018. évi beszámoló (I. kötet)

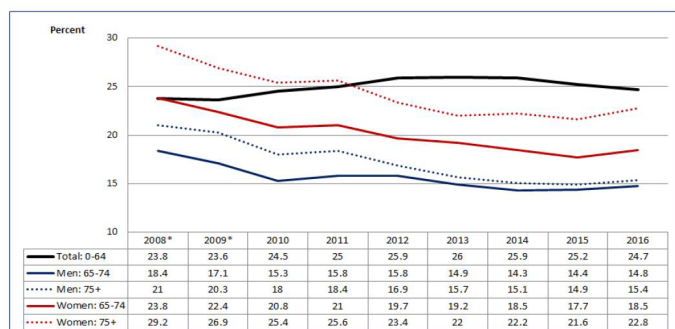
Pension adequacy report 2018. Current and future income adequacy in old age in the EU (Volume 1)

Brüsszel, European Commission, 2018. 1–188. p.

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=19417&langId=en>

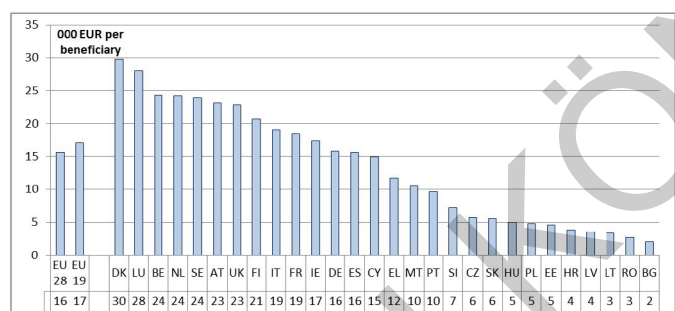
Az Európai Bizottság kétkötetes jelentése az időskori nyugdíj indikátorait hároméves gyakorisággal hasonlítja össze nemzeti és közösségi mutatósorozatokkal. A jelentés első kötete összesen nyolcvan ábrát és tizenkét táblázatot tartalmaz. A kiadványok képet adnak a létező nyugdíjrendszerekről és a következő évtize-

dekben várható lényeges változásokról.¹ A 2016-ig terjedő folyamatok összehasonlítása felhasználja a nemzetközi adatbázisokban elérhető standard mutatókat, például a SILC (Statistics on Income and Living Conditions) indikátorait az időskorúak szegénységi kockázatának alakulásáról. (1. ábra)

1. ábra: A szegénység kockázatának rátája korcsoportok* és nemek szerint az Európai Unióban, 2008–2016, százalék (megfelelő népességcsoport személyeinek száma = 100)

*Az AROPE (at-risk-poverty or social exclusion) összetett indikátor² százalékos számaránya az összes 0–64 éves, az idősebb férfiak (65–74; 75+), illetve nők (65–74; 75+ évesek) csoportjára vonatkozik.

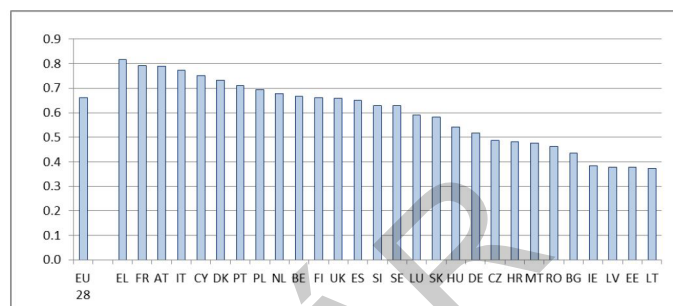

2. ábra: A kifizetett nyugdíjkiadás átlagos értéke térségek* szerint, 2015, 1000 EUR/fő, év

*Az időskorúak és túlélő hozzátartozóik egy főre jutó átlagos éves nyugdíja (1000 EUR) a 28 tagállamban és az euróövezetben (EU19); a 2015. évi kiadás nemzeti rangsora az értékek szerint.

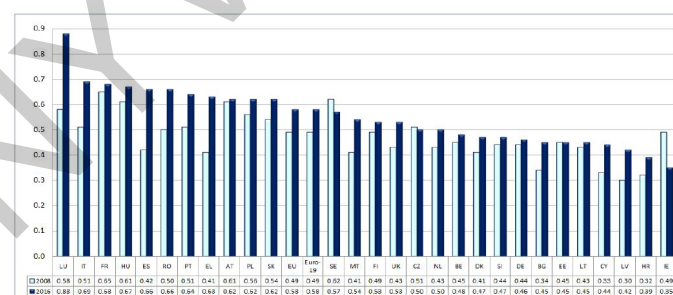
Az Európai Unió 28 tagállamában az idősebb korú (65+ éves) népesség a nyugdíjazás előtti jövedelem átlagosan 58%-ának megfelelő nyugdíjra szerez

jogot. Az egy idős korú, valamint túlélő hozzátartozó személyre jutó nyugdíj 2015. évi átlagos összege az Európai Unió új tagállamaiban legfeljebb 7000 EUR, az euróövezet (EU19) nyugdíjának értéke átlagosan 17 000 EUR. (2. ábra)

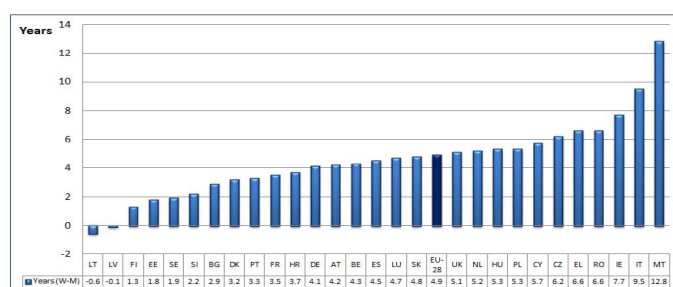

3. ábra: Az időskorúak (65+) és túlélő hozzátartozóik nyugdíjkiadásának rátája térségek* szerint, 2015, index (egy főre jutó GDP = 1,0)

*Az időskorúak és túlélő hozzátartozóik egy főre jutó átlagos éves nyugdíjának értékaránya (a GDP egy főre jutó értéke = 1,0).

4. ábra: A 65+ csoport nyugdíjkiadásának helyettesítési aránya³ térségek szerint, 2008, 2016, index (az 50–59 éves korcsoport mediánjövedelme = 1,0)

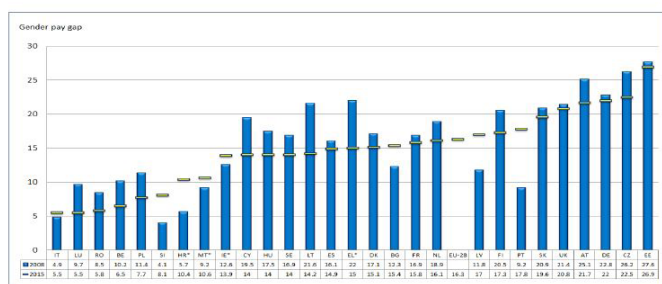
5. ábra: A férfiak és a nők munkában töltött éveinek különbsége térségek szerint, 2016, év

Az időskorúak és túlélő hozzátartozóik 2015. évi nyugdíjkiadásának a 28 uniós tagállam egy lakosra jutó GDP-értékének átlagosan mintegy kétharmada. (3. ábra)

¹ A jelentés összeállításában az Európai Bizottság együttműködött a Szociális Védelem Bizottságával (Social Protection Committee – SPC). Az elemzés kapcsolódik a szociális jogok európai pillérének 15. (Időskori jövedelem és öregségi nyugdíjak) alapelveihez. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_hu.

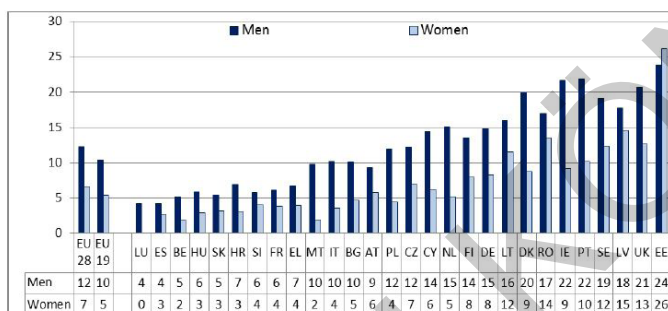
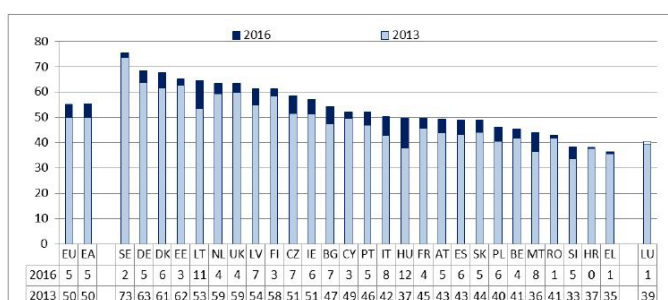
² A magyarországi indikátorok, módszertanuk forrása: A háztartások életszínvonal. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 2014. november 1–34. p. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/hazteletszinv.pdf>.

³ A ráta (aggregate replacement ratio) a 65–74 éves korcsoport bruttó nyugdíja mediánjának értékaránya az 50–59 évesek bruttó keresete mediánjához viszonyítva. A járadék nem tartalmaz sem szociális jutást, sem tőkejövedelmet.

6. ábra: A férfiak és a nők órákeresete közötti eltérés* térségek szerint, 2008, 2015, százalék (a férfiak egy órára jutó átlagkeresete = 100)

*Az alkalmazásban álló férfiak és nők átlagos bruttó órákeresete közötti különbség, százalékban, az oszlop a 2008., a különbséget jelző vonal a 2015. évi értékekből.

7. ábra: A átlagos foglalkoztatási ráta az 55–64 éves csoportban (2013 és 2016, felső ábra) és a 65–74 éves férfiak, illetve nők csoportjában (2016, alsó ábra) térségek szerint, százalék (a csoporthoz tartozók száma = 100)

Az időskorúak (65+) aggregált nemzeti helyettesítési rátája tág határok között alakult, a 2016. évi átlagos arány 0,58 az Európai Unió 28 tagállamában. (4. ábra)

A férfiak időskori nyugdíjának helyettesítési aránya nagyobb, mint a nőké. Ez abból is következik, hogy a munkában töltött idő csak átlagosan 33,1 év a nők esetén, a férfiak időadata 38 év az Európai Unió tagállamaiban. (5. ábra)

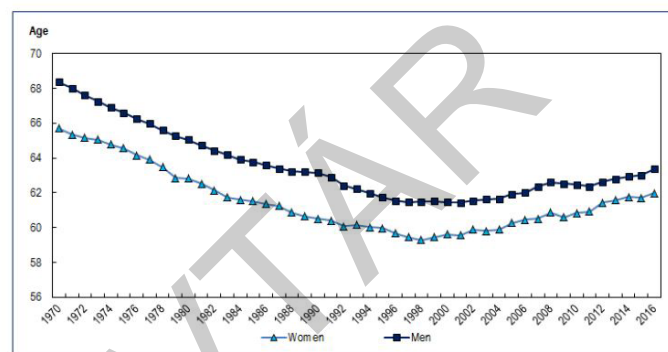
A nők egy munkaórára jutó munkajövedelme 2015-ben az Európai Unióban átlagosan 16,5%-kal kisebb, mint az alkalmazásban álló férfiaké, ez hátrányt okoz (gender pay gap) az időskori nyugdíjuk értékében is. (6. ábra)

A nyugdíjszámításban is érvényesül, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatott 15–64 éves nők számának

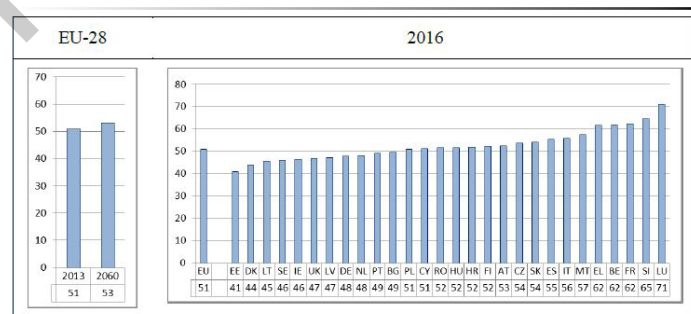
átlagosan 31,6%, a férfiak azonos korcsoportjában csak mintegy 7% az Európai Unió 28 tagállamában.

A 65–74 évesek foglalkoztatásának számának arra utal, hogy nők a teljes élettartamuk kisebb részében jutnak munkajövedelemhez, mint a férfiak. (7. ábra)

A tényleges nyugdíjazás életkora csökkent 1970 és 2000 között, ezt követően növekvő tendenciájú az Európai Unió tagállamainak átlagában, mind a férfiak, mind a nők esetén. (8. ábra)

8. ábra: A férfiak és a nők átlagos életkora* a tényleges nyugdíjazás évében az Európai Unió 28 tagállamában, 1970–2016, életév
*A nemek szerinti tényleges átlagos életkor (average effective labour market exit age) forrása a munkaerő-felmérés és a népszámlálás.

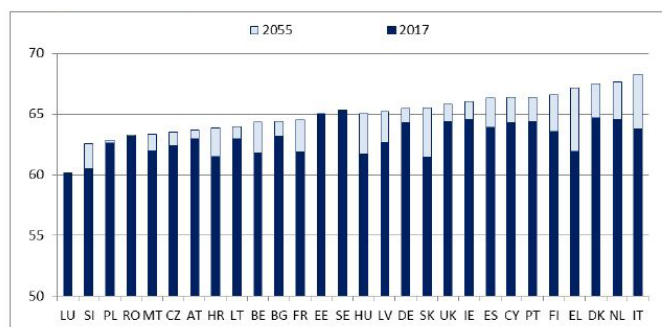
9. ábra: A nyugdíjban töltött életek aránya a munkavégzés átlagos hosszához mérten térségek szerint, 2013, 2060*, százalék (munkavégzés átlagos időtartama = 100)

*Az adatok forrása. Ageing Report (https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en) és az Eurostat előreszámítása 2060-ig (Eurostat life expectancy projection).

Az időskori nyugdíjas évek aránya a munkában töltött időtartamhoz 2013-ban átlagosan 51% az Európai Unió 28 tagállamában. (9. ábra)

A munkaerőpiac elhagyásának 2017. évi tényleges, valamint 2055. évi várható átlagos életkorára végzett előreszámítás szerint növekvő tendenciájú a munkában töltött életszakasz, főként a törvényes nyugdíjkorhatár növelése következtében. Elősegíti ezt a növelést

a felnőttkorúak továbbképzése, a fizikai igénybevétel csökkenése, az egészségesen elért hosszabb élettartam stb. is. (10. ábra)

10. ábra: A munkaerőpiac elhagyásának életkora térségek szerint, 2017, 2055*, életév

*A tagállamok rangsora a nyugdíjazás életévének 2055-re előreszámított adata szerint. A nemzeti adatok forrása: *Ageing Report* (https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-underlying-assumptions-and-projectionmethodologies_en).

TÁRGYSZAVAK: időskori nyugdíj, járadék nemek szerint, helyettesítési ráta, előreszámítás, nemzetközi összehasonlítás, Európai Unió tagállamai, 2016–2060

NÁDUDVARI ZOLTÁN

124/2018

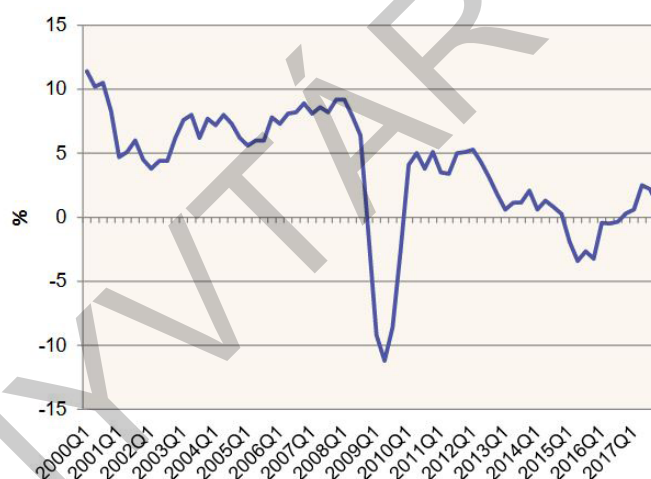
Az Oroszország elleni szankciók és az ellen-szankciók gazdasági, külkereskedelmi és pénzügyi hatásai

likka Korhonen – Heli Simola – Laura Solanko: Sanctions, counter-sanctions and Russia. Effects on economy, trade and finance

BOFIT Policy Brief, 2018. 4. sz. 1–25. p.

URL: <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/15510/bpb0418.pdf?sequence=1>

A fejlett gazdaságok (az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália, Svájc, Norvégia) kereskedelmi és pénzügyi szankciói mérhető károkat okoztak Oroszország gazdaságának. A fejlett országok gazdasági szankciói a Krím-félsziget és Kelet-Ukrajna elleni fegyveres akciókat, a térségek elfoglalását követő kormányzati lépések. A szerzők elemzik a gazdasági visszaesés fontosabb egyéb tényezőit is, ilyen a kőolaj világpiaci árának zuhanása, vagy a rubel dollárárfolyamának 2014 és 2016 közötti több mint 50%-os gyengülése, az EUR árfolyama 40%-kal nőtt. (1. ábra)

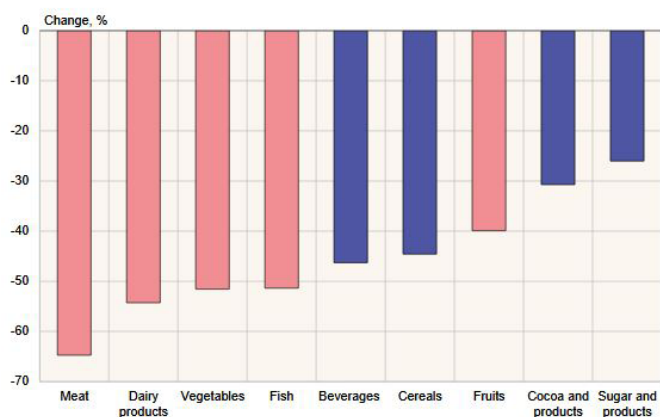
1. ábra: Az Ural-vidéki kőolaj egységára (bal oldalon, USD/hordó) és Oroszország GDP-jének növekedése (jobb oldalon, százalék, éves index = 100), 2000–2017

A gazdasági visszaesés következtében Oroszország háztartásainak fogyasztása 12%-kal, az állóeszközök felhalmozása 13%-kal csökkent 2014 után. A szankció főként az orosz gazdaság stratégiai területeire irányuló exportot tiltja.

Összehangolt szankció vonatkozik például a haditechnikai célokra is felhasználható eszközök, alkatrészek, anyagok kivitelére. Korlátozást írtak elő továbbá egyes fontosabb élelmiszerek, az ásványkincsek kitermelése és csővezeték szállítás technológiáinak exportjára is.

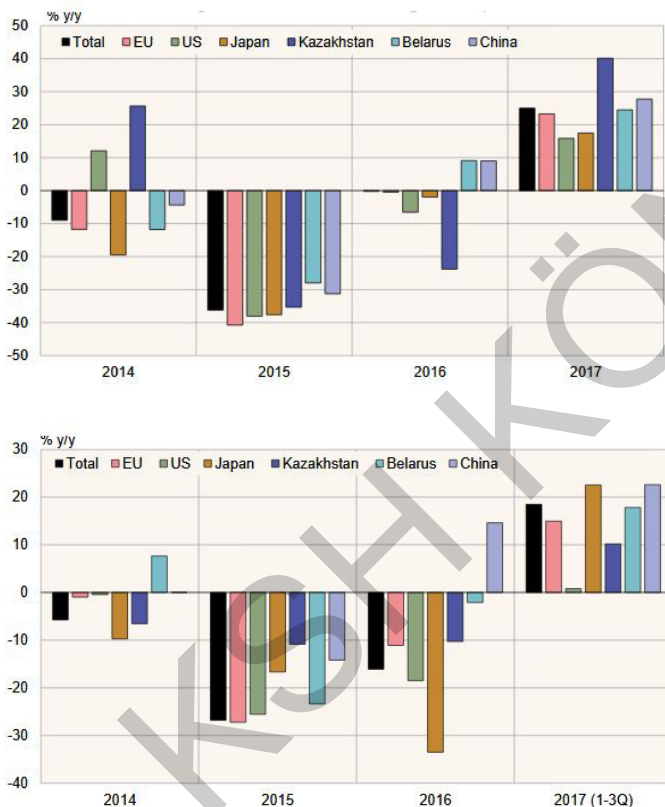
Az alkalmazott szankciók eltérő hatásúak ágazatok szerint. Az 2016. évi oroszországi import értékének csökkenése olyan élelmiszerek esetén nagyobb, amelyeket érintenek a fejlett országok exportkorlátozásai. (2. ábra)

A cikk táblázata összehasonlítja az Európai Unió tagállamainak érintettségét az Oroszországba szállított élelmiszerexport 2014-től érvényes korlátozásában. Az abban érintett tételek 2013. évi értéke összesen 5,2 milliárd EUR; a szankciók miatt kieső élelmiszerexport a nem tagállamokba irányuló összes uniós kivitel értékének mintegy 17%-a.

2. ábra: Oroszország importja fontosabb termékek* szerint, 2013–2016, százalék (2013 = 100)

*A hús, a tejtermék, a zöldség, a hal, az ital, a gabona, a gyümölcs, a kakaótermék, a cukor és termékei oroszországi importjának százalékos változása. A szankció négyféle importterméket (eltérő színű jelöléssel) nem érintett. Az orosz nemzeti valuta árfolyama gyengült, és ez is oka az import kisebb USD-értékének 2016-ban.

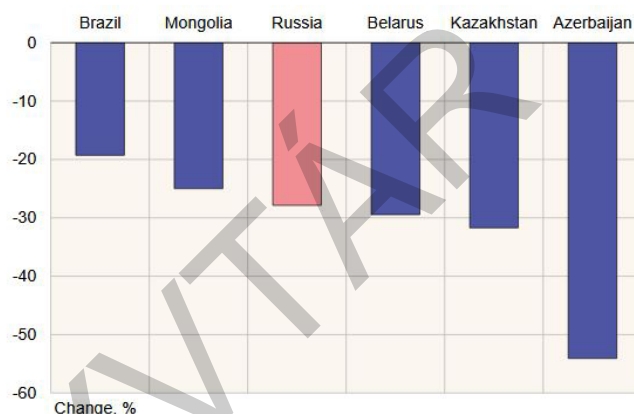
3. ábra: Oroszország termék- (felül) és szolgáltatásimportjának (alul) változása térségek* szerint, 2014–2017, százalék (éves érték-index = 100)

*Az oroszországi import értékének százalékos változása összesen, az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, Japán, Kazahsztán, Belarusz, Kína szállításaiban, az előző évi (USD-) értékhez mérten. Az orosz nemzeti valuta USD-árfolyama gyengült, és ez is oka az import kisebb értékének 2015-ben és 2016-ban.

A szankciót alkalmazó országok 2014-től csökkentették oroszországi szállításaikat. Ez azzal is járt, hogy erősödhettek a kínai, a kazah és a belarusz eredetű

termékek, illetve szolgáltatások piaci pozíciói, segítettek Oroszország fizetőképes keresletének kielégítését. (3. ábra)

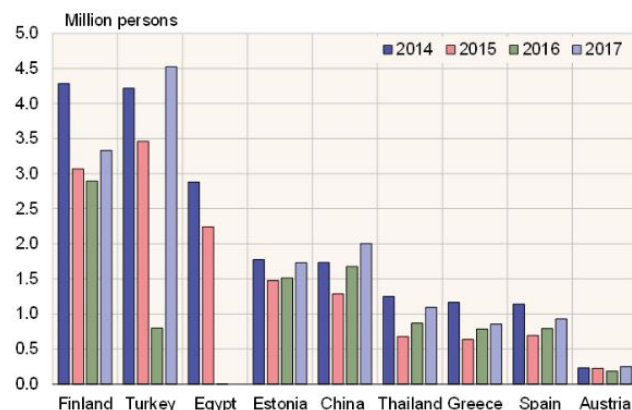
Oroszország a szankciók egyes területein ellenintézkedéseket tett, például nőtt a hazai termelés az importot helyettesítő agrártermékekből. A szankció egyik következménye az orosz gazdaság 2017. évi exportjának csökkenése a 2014-es értékhez mérten. (4. ábra)

4. ábra: Az export értékének csökkenése országok* szerint, 2014–2017, százalék (2014 = 100)

*A brazil, a mongol, az orosz, a belarusz, a kazah és az azerbajdzsáni gazdaság kivitele (EUR) értékének százalékos változása 2014 és 2017 között. A nemzeti valuták EUR-árfolyama gyengült, és ez is oka az értékek csökkenésének.

A rubel gyengülése csökkentette az oroszországi turisták külföldi utazásainak számát 2015-ben és 2016-ban, nagy a visszaesés például a szomszédos Finnországba, illetve Törökországba irányuló kiutazások számában. (5. ábra)

5. ábra: Az Oroszországból kiutazók száma a fontosabb célországok* szerint, 2014–2017, millió személy

*Az Oroszországból Finnországba, Törökországba, Egyiptomba, Észtországba, Kínába, Thaiföldre, Görögországba, Spanyolországba, Ausztriába utazó személyek száma a megfigyelt években.

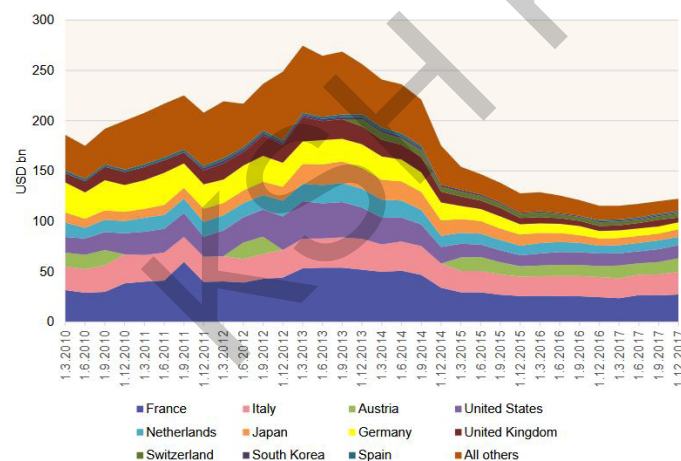
Az összehangolt pénzügyi szankciók is károkat okoztak, az oroszországi vállalatok és pénzintézetek rendelkezésére álló külföldi hitelek állományának értéke csökkenő tendenciájú 2014-től. (6. ábra)

A szankciók csökkentették az Oroszországnak hitelező külföldi pénzintézetek követeléseinek összes értékét, és változott az országok szerinti megoszlás is. A külföldi hitelek 2013. évi mintegy 256,4 milliárd USD-nyi állománya 2017-ben 122,4 milliárd USD-ra csökkent. Ezen belül a francia (27,4) és az olasz (22,4 milliárd USD) oroszországi követelések részesedése a legnagyobb, és tekintélyes összegűek a nem pénzügyi hitelállományok is. (7. ábra)

6. ábra: Oroszország adósságállománya a vállalati szektorban*, 2002–2017, milliárd USD

*Az adósságállomány (USD-) értéke a pénzügyi (alul) és a nem pénzügyi vállalatok (felül) szektorá-ban. A nemzeti valuta (USD/RUB) árfolyamának gyengülése is oka a vállalatok külföldi hitelállományának csökkenő tendenciájának.

7. ábra: Az Oroszországnak hitelező pénzintézetek követelésének értéke a székhely országa* szerint, 2010–2017, milliárd USD

*A hitelező bankok székhelye (alulról felfelé) Franciaország, Olaszország, Ausztria, Amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Japán, Németország, Egyesült Királyság, Svájc, Dél-Korea, Spanyolország, a világ többi országa. A nemzeti valuta (RUB) árfolyamának gyengülése is oka a hitelkövetelések csökkenő tendenciájának.

A beáramló külföldi közvetlen beruházások (foreign direct investment – FDI) átlagos évi értéke 2010 és 2013 között mintegy 55 milliárd USD, sokkal kisebbek az FDI 2014-es (22) és 2015-ös (7 milliárd USD) értékei, mivel a szankciók is csökkentették Oroszország tőkevonzó erejét. Az oroszországi FDI állományában a ciprusi közvetítők részesedése közel 32%, a luxemburgiaké több mint 10%. A német (3,8), a brit (3,7), a francia (3,1), az osztrák (0,9) vagy a finn (0,8%) működő tőke ennél kisebb arányú, viszont Bahama (6,5), vagy Bermuda (4,3 %) oroszországi befektetéseinek nagyobb értékaránya összefügg a külföldi tőketulajdonosok globális adótervezésével.

TÁRGYSZAVAK: nemzetközi kereskedelem, külföldi hitel, idegenforgalom, szankció, hatáselemzés, Oroszország, 2014–2017

NÁDUDVARI ZOLTÁN

Általános kérdések

125/2018

Időmérleg – nemzetközi konferencia Budapesten

40 IATUR Conference

URL: <https://www.iatur.org/events/detail/93a077ae-434b-4c8a-80e2-557e62194135>

Harminc év után ismét Budapesten tartott tanácskozást az időmérleg 140 kutatója 2018. október 24-e és 26-a között a Magyar Tudományos Akadémián, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) szervezésében. Első ilyen rendezvényét az időfelhasználás mérésének szakértőit összefogó nemzetközi szervezet, az International Association of Time Use Research (IATUR) 1988-ban tartotta a magyar fővárosban, az ideje a negyvenedik a sorban. Az eszmecsere három plenáris ülésen zajlott, amelyeket szekciók munkája egészített ki. A konferencián magyar részről több előadás is elhangzott. Giczi Johanna, a KSH szakmai tanácsadója és Szőke Attila mutatta be a következő magyarországi időmérleg-felmérés 2017. évi próbafelvételét, mint az effajta adatgyűjtések digitális korának nyitányát. Giczi Johanna társelőadókkal további három előadást tartott, bemutatva a gyermekgondozás terén, a serdülők alvásra és tanulásra fordított idejében, valamint a szezonálisban a magyarországi és a dél-koreai időmérlegekben mutatkozó hasonlóságokat és eltéréseket. Kőkeny László és Kiss Kornélia (Corvinus Egyetem) a nemzedékek szerepét elemezte a szabadidő eltöltésének szervezésében. Virágh Eszter, a KSH munkatársa a módszertani szekcióban a gyermekek mint megkérdezettek magatartását elemezte. Szép Katalin, Sebők Csilla és társaik a nem fizetett háztartási munkák számbavételét tárták fel. *60 az új 40* címmel Rudas Tamás, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának vezetője a különböző életkori csoportok időfelhasználását taglalta. Harcsa István és Monostori Judit (KSH NKI) a családi kohézió erejét a gyermekekkel töltött időmennyiségen keresztül vette górcső alá.

A szekciók vizsgálták egyrészt az időfelhasználás méréséből származó adatok alkalmazásait a statisztika egyéb területein, kezdve a nemzeti számlákon, majd a fogyasztáson (beleértve az étkezési szokások alakulását vagy az elektromos energia felhasználását is), a szubjektív jóllétén keresztül az oktatás vizsgálataig (Belgium esetében például a tanárok mindennapjainak alakulását tárva fel az utóbbi másfél évszázadban). Napjaink égető kérdései közül érintették a keresőtevékenység és a háztartási munka kapcsolatát éppúgy, mint a szülők gyermekekkel töltött idejének megfigyeléséből levonható következtetéseket vagy az idő-

korúak idővel történő gazdálkodását. Új elemként terítékre került az „időszegénység” fogalma.

Az előadások másik vonulatát az időfelhasználás mérésének módszertana képviselte, súllyal a legújabb információtechnológiai eszközök bevezetőségén. A tanácskozás megerősítette, hogy a népesség időráfordításainak nyomon követése, az eredmények beillesztése a szakstatisztikákba új támpontokkal gyarapítja a mérhető jelenségek feltérképezését.

TÁRGYSZAVAK: időmérleg, konferencia, IATUR, Budapest

HOLKA LÁSZLÓ

126/2018

Az ENSZ második világfóruma az adatokrólURL: <https://www.un.org/development/desa/en/news/statistics/un-world-data-forum-to-kick-off.html>http://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlemenyek_tajekoztatok_2018_10_31

Az Egyesült Arab Emírségek második legnagyobb városában, Dubajban 2018. október 22–24-én tartották meg az ENSZ második világfórumát az adatokról. Az esemény a dél-afrikai Fokvárosban megszervezett első ilyen összejövetel folytatása.¹ A világ kétezer vezető statisztikusa és adatkezelési szakértője előtt száz előadó 85 szekcióülésen és párhuzamos rendezvényen vitatta meg a fenntartható fejlődési célok megvalósítását felügyelő statisztikai eljárásokhoz szükséges, újszerű megoldásokat. A tanácskozás középpontjában ezúttal a másfél évvel korábban megtartott fórumon megfogalmazódott innovatív megoldások támogatásának módozatai álltak.

A konferencián Magyarországról részt vett Vukovich Gabriella, a Központi Statisztikai Hivatal elnöke, aki három szekcióban tartott előadást. A tanácskozás egyik fő vonulata a migrációs statisztika fellendítése volt. A világon számon tartott 258 millió migránsról tanácsos lenne olyan valós idejű adatokat gyűjteni, amelyeket a telefonhívások regisztrálása jelent. Az útkeresés hozzájárul a marokkói Marrakesben a migránskérdésről tervezett, decemberben esedékes nemzetközi konferencia sikeréhez.

A tanácskozás másik csomópontját az adatgyűjtések és a statisztika finanszírozása képviselte, aminek rendezetlensége elsősorban a fejlődő világban okoz nehézségeket. Az eddig elért jelentős haladás ellenére napjainkban a világ száz országában nem kielégítő a születési és halálozási anyakönyvek vezetése. A fórum megvizsgált egy sor gyakorlati megoldást is, amelyek

¹ Nemzetközi Statisztikai Figyelő, 2017. 1–2. sz. 67. p.
http://konyvtar.ksh.hu/inc/kiadvany_nsf/nsf_2017_01_02.pdf.

között súllyal szerepelt a mobilhívások, a bankszámlák, a közösségi média adatainak felhasználása. Ehhez kapcsolódott a nyílt adatok kérdésköre – miként az is, melyek a kínáló legjobb megoldások az adatok megosztására és az új adatforrások beillesztésére a hivatalos statisztikákba.

TÁRGYSZAVAK: adatfórum, migráció, Egyesült Nemzetek Szervezete

HOLKA LÁSZLÓ

127/2018

Jelentés a fenntartható fejlődési célokról, 2018

The Sustainable Development Goals Report 2018. United Nations, 2018.

URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2018/overview/>

Mivel harmadik évébe lépett az ENSZ 2030-ig terjedő, fenntartható fejlődést előírányzó programja,¹ 2018 nyarán a világszervezet előrehaladási jelentést tett közzé. Az áttekinthető formában elektronikusan megjelenített összefoglaló az egyes tagállamoktól beérkezett, legújabb adatok alapján sorra veszi a kitűzött célok teljesüléséhez szükséges feltételek állását; a legfrissebb információk 2018-ból származnak. Elöljáróban megállapítja: a globális haladás üteme nem tart lépést a megfogalmazott célokkal, tehát valóra váltásukhoz elkerülhetetlen minden ország illetékeseinek azonnali fellépése, minden szinten.

Az első céllal, a szegénység meghaladásával kapcsolatosan többek közt megtudható, hogy a dolgozók fejénként napi 1,90 dollárnál alacsonyabb összegből élő családjaiknak aránya a világban 2017-re 9,2%-ra csökkent az ezredfordulón észlelt 26,9%-ról, valamint, hogy 2016-os becslések szerint a világ népességének csupán 45%-a jutott hozzá legalább egyfajta pénzületi társadalmi juttatáshoz. A második cél az éhezés felszámolására, az egészséges táplálkozás megteremtésére, a fenntartható mezőgazdaság kiépítésére vonatkozik. Ezen a téren megállapítható, hogy az alultáplált népesség aránya 2015 és 2016 között 0,4 százalékponttal 11%-ra emelkedett, vagyis 815 millió főt érintett. A mezőgazdaságnak nyújtott piactorzító támogatások összege 2010 óta megfeleződött.

Az egészségi állapot mutatóit illetően kedvező fejlemény, hogy az ezredforduló óta az 5 éven aluli gyermekek halandósága 47%-kal csökkent. A világ népességének 12%-a, vagyis több, mint 800 millió

fő háztartási kiadásainak legalább egytizedét egészségügyi szolgáltatásokra fordította 2010-ben, ami 0,3 százalékpontos növekedést jelent az ezredforduló szintjéhez képest. Az oktatás terén előrelépést jelez, hogy 2016-ban óvodai és alsó fokú iskolai nevelésben a gyermekek 70%-a vett részt, 6 százalékponttal meghaladva a hat évvel korábbi szintet. Viszont az alsófokú és az alsó középfokú oktatásban részesülő gyermekek 58%-a felmérések szerint nem érte el az olvasás és a számolás terén a minimális jártasságot sem. A nemek közötti egyenlőség jelzőszámai arról árulkodnak, hogy 2000 és 2016 között a földkerekség kilencven országában a nők háromszor annyi időt töltöttek nem fizetett háztartási munkákkal, mint a férfiak.

Az egészséges ivóvíz és a kielégítő higiéniai körülmények elérésének célja nehezen teljesül: 2010-ben a Föld lakóinak egyharmada nem jutott egészséges ivóvízhez, kétharmada nem megfelelő közegészségügyi körülmények között élt. Az energia elérhetőségét jelző adatok között említik, hogy az ezredforduló és 2016 között az elektromos energiához jutók aránya 78-ról 87%-ra emelkedett a világ népességén belül. A megújuló energiaforrásokból származó felhasználás aránya 2014 és 2015 között mindössze 0,2 százalékponttal nőtt, így 17,5% volt. A fenntartható gazdasági növekedés, a teljes, mindenki számára tisztas foglalkoztatottság elérése terén 2016-ban az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) 1,3%-os bővülése elmarad a 2010 és 2016 közötti időszak 1,7%-os átlagától, legnagyobb visszaesése a legkevesbé fejlett országokban tapasztalható. Globálisan a munkában állók 61%-a tartozott az informálisan foglalkoztatottak kategóriájába, a mezőgazdaságban aktívak nélküli arányuk 51%. A munkanélküiségi ráta 2017-ben globális szinten 5,6%-nak felelt meg; alacsonyabb, mint az ezredfordulón mért 6,4%, ám csökkenésének üteme egyre lassabb. A fiatal állástalannak mutatója 2017-ben 13%-on állt, s az ifjabb korosztályok tagjainak harmadannyi esélyük van a munkához jutásra, mint idősebb társaiknak. A magas jövedelemmel rendelkező országokban csaknem minden felnőtt rendelkezik bankszámlával, míg az alacsony jövedelmű országokban arányuk csupán egyharmados.

A lendületes infrastruktúra, az iparosítás és az innováció kibontakozását a jelentés a feldolgozóiparon keresztül szemlélteti. Hozzáadott értéke a GDP-n belül 2005-ről 2017-re globálisan 15,2-ről 16,3%-ra bővült, ami az ázsiai országok teljesítményének köszönhető, és lendületesen növekedett a magas technológiát igénylő iparágak kibocsátása is. A harmadik generációs, szélessávú mobilhálózatokkal lefedett népesség aránya 2016-ban 84% volt, a kevésbé fejlett országokban 61%. Az országok közötti és az országokon belüli egyenlőtlenségek meghaladása a fejlett és a fejlődő

¹ Nemzetközi Statisztikai Figyelő, 2015. 4. sz. 1–5. p. http://konyvtar.ksh.hu/inc/kiadvany_nsf/nsf_2015_04.pdf.

államok közötti kereskedelem alakulására összpontosít. A városok és a települések lakhatóvá varázslására irányuló elképzelés az elhanyagolt városnegyedekben (slum) élők arányát tárja az érdeklődők elé: az ezredforduló és 2014 között részesedésük a városlakók körében 28,4-ről 22,8%-ra csökkent. A fenntartható fogyasztási és termelési minták felé tartó mozgás elemei között az áttekintés a fejlődő országok egy főre jutó „anyagi lábnyomát” említi. Az éghajlatváltozáshoz történő igazodás szükségességét azzal indokolja, hogy számítások szerint ötéves átlagban a 2013 és 2017 közötti időszak a meteorológiai feljegyzések történetének legmelegebb periódusa volt; 2017-ben a hőmérséklet 1,1 °C fokkal haladta meg az iparosítás előtti szintet.

Az óceánok és tengerek megóvásának feladata annál is sürgetőbb, mivel a biológiailag fenntartható halállomány aránya az 1974-es 90%-ról 2013-ra 69%-ra apadt. A szárazföldi környezet védelme a Föld erdőállományának zsugorodása miatt halaszthatatlan; a globusz növényzettel borított területeinek egyötödén a termőképesség folyamatosan hanyatlik, veszélyeztetve egymilliárd ember megélhetését. A társadalmi intézmények fenntartható fejlődése érinti a gyermekek fizikai és lelki bántalmazását, vonatkozik az ítélet

nélkül fogvatartott börtönlakókra, s arra, hogy 2015 óta 61 országban 1019 emberi jogvédőt, újságíró és szakszervezeti aktivistát gyilkoltak meg, ami megfelel annak, mintha naponta egy olyan emberrel végeztek volna, aki a nyilvánosság tájékoztatásán munkálkodik. A jelentés a fenntartható fejlődési célok megvalósításán dolgozó partneri kapcsolatokat összegzi.

TÁRGYSZAVAK: fenntartható fejlődési célok, globális mutatók, Egyesült Nemzetek Szervezete

HOLKA LÁSZLÓ

E számunk szerzői

BÁNDI MELISSA,

a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár
gyűjteményszervező könyvtárosa

HAJNAL BÉLA,

a Debreceni Egyetem habilitált főiskolai tanára

HOLKA LÁSZLÓ,

a Központi Statisztikai Hivatal
ny. vezető főtanácsosa

KÁLMÁN RITA,

a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár
általános főigazgató-helyettese

NÁDUDVARI ZOLTÁN,

a Központi Statisztikai Hivatal
ny. főtanácsosa

RÓZSA GÁBOR,

a Központi Statisztikai Hivatal
ny. főosztályvezető-helyettese

Nemzetközi Statisztikai Figyelő

ISSN 2416-0814

Megjelenik évente négyszer
IV. évfolyam 4. szám

Alapító főszerkesztő

Rózsa Dávid

Főszerkesztő

Fülöp Ágnes

Főszerkesztő-helyettes

Pásztor Angelika

Rovatszerkesztők

Holka László (Társadalom)
Nádudvari Zoltán (Gazdaság)
Rózsa Gábor (Demográfia)

Lapterv

Domonkos László

Tördelőszerkesztő

Csaba Tímea

Kiadó

Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár
Budapest II., Keleti Károly u. 5.

Felelős kiadó

Rózsa Dávid

A szerkesztőség elérhetősége

Telefon: +36 (1) 345-6041
E-mail: angelika.pasztor@ksh.hu

Honlap

http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kiadvany_nsf

